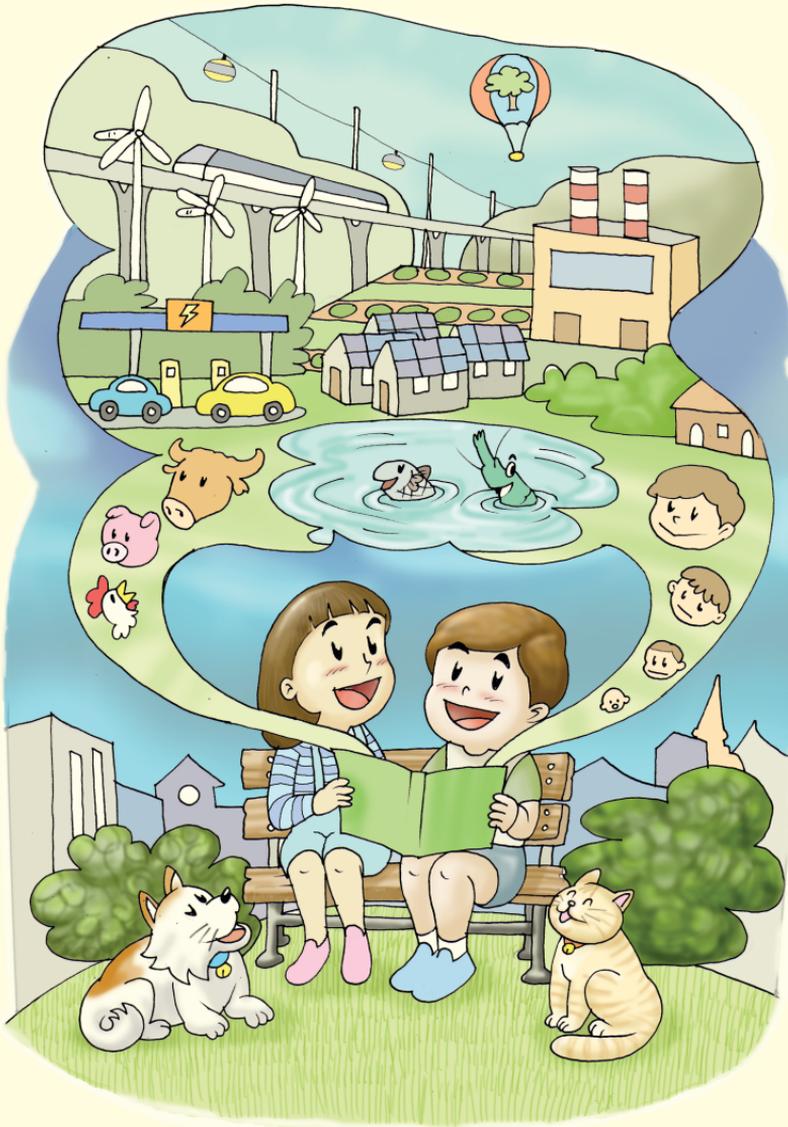

คนเราตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อม .....ได้อย่างไร

คนเราตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร

ที่ปรึกษา	ภาวิณี ปุณณกันต์ สากล ฐิณะกุล เสริมยศ สมมัน
บรรณาธิการ	ดร. ปรียาพร พรหมพิทักษ์
ประสานงาน	สิริลักษณ์ ภัทรชัยสกุล ไศภิชฎ์ เกาทอง ดวงฤดี เรืองเดช เพ็ญพัฒน์นิต กาลานุสนธิ์ ศิริพร รุ่งทอง ศิริธร ศิริเนตร สมปอง บานเย็น กาญจนา วาเรศ
ภาพประกอบ	อันวา ห้างสมุทร
ออกแบบรูปเล่ม	ศรา ครีเอชั่น
พิมพ์ครั้งแรก	มีนาคม 2558 จำนวน 700 เล่ม
จัดพิมพ์เผยแพร่โดย	กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
พิมพ์โดย	ส.ไพบูลย์การพิมพ์

คนเราตัดสินใจ
เพื่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร

คำนำ

แนวคิดหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในโลกปัจจุบันนี้ คือ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนในฐานะปัจเจกชนและสมาชิกหน่วยย่อยสุดของสังคม ในทางวิชาการยอมรับกันว่า การที่คนๆหนึ่งตัดสินใจลงมือกระทำบางอย่างเพื่อสิ่งแวดล้อมนั้น คนๆนั้นต้องมีความคิดที่จะเสียสละบางอย่าง เช่น ความสะดวกสบายเพื่อสังคมส่วนรวม ดังนั้น การที่คนเราจะตัดสินใจกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ในทางจิตวิทยาต้องผ่านกระบวนการตัดสินใจ การกระตุ้นผ่านสิ่งเร้าและปัจจัยต่างๆ นอกจากนี้ แม้แต่ผู้ที่มีความคิด ทศนคติทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมก็ได้หมายความว่าผู้นั้นจะแสดงออกอันเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมเสมอไป ทำให้มีคำถามต่างๆเกิดขึ้นมากมายในแง่จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม

หนังสือเล่มนี้จึงพยายามหาคำตอบที่เป็นไปได้ต่างๆ เกี่ยวกับคำถามที่ว่า “คนเราตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร” โดยพยายามค้นหาถึงหลักและแนวคิดทางจิตวิทยา และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ด้วยความคาดหวังว่าจะเป็นข้อมูลและความรู้แก่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจในเรื่องนี้

กองส่งเสริมและสนับสนุนองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม
กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
มีนาคม 2558

สารบัญ

1	บทนำ.....	3
2	จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	11
3	รู้จักพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม.....	19
4	พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร.....	24
5	ค่านิยมสิ่งแวดล้อม.....	36
6	"ความรู้" มีผลอย่างไร.....	46
7	จิตสำนึก ความตระหนัก ทัศนคติ.....	56
8	บริบทสีเขียว.....	68
9	สื่อสารมวลชน.....	81
10	เยาวชน : ทรัพยากรของชาติ.....	96
11	พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทย.....	107
12	การกระทำด้านสิ่งแวดล้อม.....	119
13	NIMBY Syndrome กับ การพัฒนาพลังงาน.....	125
14	ชาวอเมริกันคิดอย่างไรเกี่ยวกับโลกร้อน.....	137
15	เอกสารอ้างอิง.....	148

1
ທນ່າ

1 บทนำ

"การตัดสินใจ" เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในชีวิตประจำวันของเราทุกคน กล่าวได้ว่า ทุกๆ เรื่องราวในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นกิจวัตรประจำวัน การเดินทาง การศึกษา การทำงาน ล้วนแต่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทั้งสิ้น ดังนั้น ในเรื่องของสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำลังกลายเป็นประเด็นหลักของสังคมโลกยุคปัจจุบัน เราจึงเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอ แม้ในบางครั้งการตัดสินใจนั้นอาจเกิดขึ้นโดยที่เราไม่ได้มีความรู้สึกรู้ว่ากำลังตกอยู่ในภาวะที่ต้องตัดสินใจก็ตาม อย่างเช่น การตัดสินใจเลือกซื้ออาหารปลอดสารพิษ การเลือกใช้รถยนต์ที่ประหยัดน้ำมัน การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่ติดป้ายแสดงถึงความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

*สงสัยหรือไม่ว่า การตัดสินใจเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร และ
ปัจจัยอะไรบ้างที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจที่ว่าเหล่านั้น*

ปัจจุบัน นักจัดการสิ่งแวดล้อมได้ให้ความสนใจกับประเด็นคำถามเหล่านี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากตระหนักว่า ถึงแม้มนุษย์จะสามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้ก้าวหน้าเพียงใดก็ตาม แต่หากประชาชน ชุมชน หรือสังคม ไม่ให้ความร่วมมือแล้ว การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมในทุกวันนี้ จึงมุ่งกล่าวถึงและให้ความสำคัญกับเรื่องของการมีส่วนร่วม ความตระหนักรู้ของสังคม และประชาชน ตลอดจนความเข้าใจค่านิยมของประชาชนเป็นสำคัญ นักจัดการสิ่งแวดล้อมจึงไม่ได้มีมุมมองว่าสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียว หากแต่มองว่า เป็นเรื่องทางสังคมด้วย เราจึงได้พบเห็นงานวิจัยจำนวนมากที่พยายามหาคำตอบว่า แท้จริงแล้ว ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากน้อยเพียงใด เช่น ปัญหาภาวะโลกร้อน ซึ่งกำลังได้รับความสนใจ ร่วมกันแก้ไข ปัญหาในประชาคมโลก หรือประชาชนมีความรู้สึกต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นๆ อย่างไร หรือเพราะเหตุใดประชาชนบางคนจึงร่วมมือกันต่อต้านกระบวนการทำลายสภาพแวดล้อม ขณะที่บางคนไม่ได้มีความสนใจที่จะกระทำเช่นนั้น เป็นต้น

การตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อมของแต่ละคนแตกต่างกันออกไป โดยมีความพยายามจัดกลุ่มของการแสดงออกหรือการกระทำทางสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (1) นักกิจกรรมสิ่งแวดล้อม (environmental activism) ตัวอย่าง เช่น ผู้ที่เข้าร่วมในองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ผู้ที่เข้าร่วมในการเรียกร้องต่างๆ เพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

(2) ผู้ที่มีการกระทำเพื่อส่วนรวม ได้แก่ การส่งหนังสือร้องเรียนเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อม การให้การสนับสนุนองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนหรือยอมรับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของรัฐบาล เช่น การเพิ่มภาษีสิ่งแวดล้อม กฎระเบียบที่เข้มงวดมากขึ้น (3) ผู้มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การใช้จ่าย การบริโภค และการกำจัดของเสียของแต่ละคน ดังเช่นปัจจุบันในสังคมต่างเรียกร้องให้บุคคลมีการกระทำที่เป็นการบริโภคสีเขียวให้มากขึ้น เป็นต้น (4) อื่นๆ ได้แก่ นักออกแบบพยายามออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น นักพัฒนาเมืองพยายามวางแผนให้เมืองเป็นเมืองที่ยั่งยืน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ย่อมมีผลต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม รวมทั้งเป็นการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมระยะยาวอีกด้วย³²

เมื่อศึกษาและทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้จะพบว่า โลกต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมและปัญหาสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่ศตวรรษ 1960 สังคมจึงเริ่มต้นตัวด้านสิ่งแวดล้อมนับแต่นั้นเป็นต้นมา ยิ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมวลมนุษยชาติมากเพียงใด ยิ่งมีส่วนกระตุ้นเตือนให้สังคมร่วมมือกันและตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ได้ จึงมีแนวคิดมากมายถูกนำเสนอในเวทีต่างๆ ซึ่งแนวคิดที่ได้รับการยอมรับและสนับสนุน เช่น แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ sustainable development แนวคิดเศรษฐศาสตร์สีเขียว แนวคิดเรื่องเมืองยั่งยืน แนวคิดเรื่อง

การมีส่วนร่วม เป็นต้น จนปัจจุบันโลกได้ก้าวผ่านเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 กล่าวได้ว่าสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นกระแสหลักของโลกไปแล้ว ปัญหาที่ได้รับการกล่าวถึงในเวทีโลกและเวทีท้องถิ่นอยู่เสมอๆ คือ ปัญหาโลกร้อน และปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือ Climate Change ซึ่งนับวันเรื่องสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ล้วนได้รับการกล่าวถึง และได้รับความสนใจที่เข้มข้นมากขึ้น

การจัดการสิ่งแวดล้อมในโลกนี้ มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จากเดิมที่ภาระหน้าที่ตกเป็นของภาครัฐเกือบทั้งหมด แต่จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้แนวคิดในการจัดการค่อยๆปรับเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับสังคม ชุมชน ประชาชน ที่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงมากขึ้น ดังนั้นภาระหน้าที่การพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิได้ตกเป็นของภาครัฐ แต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป หากแต่ถือว่าสังคม ชุมชน และประชาชนย่อมมีส่วนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกันในฐานะหุ้นส่วนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน ด้วยเหตุนี้เรื่องราวของการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมจึงโดดเด่นเป็นยุทธศาสตร์หลักที่เป็นที่ยอมรับกันในระดับสากล มีการศึกษาวิจัย และปรับใช้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งนักสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่เชื่อว่า หากไม่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในสังคมแล้ว ยากที่การจัดการสิ่งแวดล้อมจะประสบความสำเร็จได้ตามที่มุ่งหวัง จึงเห็นได้ว่าเรื่อง “การมีส่วนร่วม” มีการกล่าวถึงและให้ความสำคัญมาตลอด 3-4 ทศวรรษที่ผ่านมา

เพราะเหตุใดบางคนจึงมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมขณะที่บางคนไม่มีพฤติกรรมนี้

มีข้อสงสัยและคำถามมากมายที่ว่า เพราะเหตุใด หรือมีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้คนๆหนึ่ง มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ขณะที่อีกคนไม่มี หรือมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมน้อย นักวิชาการต่างมีสมมุติฐานที่หลากหลาย และได้พยายามหาเหตุผลต่างๆ มาอธิบายถึงสิ่งเกิดขึ้น

การที่คนเราจะตัดสินใจลงมือทำ หรือมีพฤติกรรมแสดงความคิดเห็นด้านสิ่งแวดล้อมนั้น ย่อมมีปัจจัยหลายอย่างมาเป็นสิ่งเร้าหรือส่วนกระตุ้น อาจเกิดจากปัจจัยภายนอกต่างๆ อย่างเช่น สถานการณ์ ภาวะทางสังคม หรือปัจจัยภายในตัวบุคคล ซึ่งได้แก่ ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม ความเชื่อ ประสบการณ์ต่างๆ รวมไปถึงเพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น โดยจะพบเสมอว่า พฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม เช่น การที่บุคคลเปลี่ยนจากการใช้รถส่วนตัวไปใช้รถบริการสาธารณะ การตัดสินใจซื้ออาหารอินทรีย์ที่มีราคาสูงกว่าอาหารทั่วไป การแยกขยะ สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นที่ยอมรับในหมู่นักวิชาการว่า มีหลายปัจจัยที่ทำงานร่วมกัน และเป็นไปได้ว่า อาจมีบางปัจจัยที่มีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยอื่นๆ

มีข้อสงสัยมากมายที่นำไปสู่การค้นหาคำตอบมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่เป็นแรงผลักดัน หรือเป็นอุปสรรคต่อการแสดงออกในระดับบุคคลในเรื่องการแสดงพฤติกรรม

หรือการกระทำด้านสิ่งแวดล้อม จึงมีความพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงข้อค้นพบที่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ โดยเน้นลักษณะทางประชากรของบุคคล จากในหลายประเทศ และหลายสถานการณ์ โดยพบว่า เพศ และระดับการศึกษา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ผู้หญิงมักจะมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าผู้ชาย แต่มีความรู้สึกด้านอารมณ์มากกว่า คือ ผู้หญิงมีความรู้สึกห่วงใยในการทำลายสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ชาย เชื่อในความสามารถของเทคโนโลยีน้อยกว่า และมีความเต็มใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงมากกว่าฝ่ายชาย และในกรณีที่บุคคลใดไม่ว่าหญิงหรือชายใช้ชีวิตในระบบการศึกษา มากกว่า ย่อมมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมสูงกว่า แต่ขณะเดียวกันก็พบว่า คนที่มีการศึกษาสูงกว่าก็ไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมที่มากกว่าเสมอไป

ผลจากการสัมภาษณ์นักสิ่งแวดล้อมระดับมืออาชีพ ในประเทศสหรัฐอเมริกาและนอร์เวย์ เกี่ยวกับประสบการณ์ และผู้ซึ่งก่อให้เกิดแรงจูงใจจนทำให้ต้องผันตัวเองมาเป็นนักสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ประสบการณ์สัมผัสธรรมชาติในวัยเด็ก ประสบการณ์พบเห็นสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ค่านิยมสิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว องค์กร ที่ให้ความสำคัญกับประเด็นสิ่งแวดล้อม การศึกษา และบุคคล ซึ่งเป็นแบบอย่างด้านสิ่งแวดล้อม เช่น เพื่อน ครู เป็นต้น²²

เนื้อหาบทความต่อจากนี้ไป เป็นการนำเสนอเพื่อพยายามตอบคำถามสำคัญที่ว่า เพราะเหตุใดคนเราจึงตัดสินใจมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ในขณะที่บางคนไม่มี ในลำดับแรก เป็นการนำเสนอถึงที่มาของแนวคิด หรือศาสตร์ที่ศึกษาวิเคราะห์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม เรียกว่า จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจพื้นฐานของศาสตร์แขนงนี้ จากนั้นจึงนำเสนอเรื่องราวในเชิงแนวคิด และทฤษฎีต่างๆ ที่นักวิชาการและนักวิจัยส่วนใหญ่นำมาปรับใช้อธิบายปรากฏการณ์พฤติกรรมและความตระหนักทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยกล่าวถึงกรอบแนวคิด ด้านพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม จากนั้นจึงกล่าวถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจของบุคคล และนำเสนอการตัดสินใจเพื่อการบริโภคสีเขียว การลงมือกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม NIMBY และความรู้ความเข้าใจในเรื่องโลกร้อนของชาวอเมริกัน

2.

จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม กับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ศาสตร์ที่ทำให้เราเข้าใจถึงพฤติกรรมและการกระทำต่างๆ ของมนุษย์ คือ จิตวิทยา ซึ่งแยกสาขาต่างๆ ได้หลายสาขา และจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมจัดเป็นสาขาหนึ่งที่นับวันจะมีความสำคัญและได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม (environmental psychology) เริ่มต้นขึ้นเมื่อปลายทศวรรษ 1960 ด้วยความคิดที่ว่า พฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมเป็นสาขาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่อไปนี้

1. ให้ความสนใจกับประเด็นนโยบายสาธารณะ โดยเฉพาะนโยบายสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เข้าใจถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน และยังช่วยให้เข้าใจสถานการณ์เฉพาะบางอย่างที่มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบาย

ตัวอย่างเช่น กรณีรัฐบาลต้องการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดการขยะ จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้พนักงานกำหนดนโยบาย หรือ นักจัดการสิ่งแวดล้อมเข้าใจว่า ควรทำอย่างไรจึงสามารถโน้มน้าวหรือกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของปัญหาขยะจากบ้านเรือนหรือจากทุกคน และหันมาให้ความร่วมมือตามนโยบายและมาตรการที่ภาครัฐกำหนด เช่น การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เป็นแรงกระตุ้น ความรู้จิตวิทยาจะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นได้

2. นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับ "เทคโนโลยี" ในหมู่นักจิตวิทยามีมุมมองเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน บางคนคิดว่าเป็นสิ่งที่ปัญหา ขณะที่บางคนกลับเชื่อว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายความยั่งยืนได้ ดังเช่น มีวารสารจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมฉบับแรกๆ กล่าวถึงเทคโนโลยีว่าเป็น "โรคร้ายทางสังคม" อย่างไรก็ตาม นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมได้ชี้ว่า การนำเสนอเทคโนโลยีใหม่ๆ ไม่ได้เป็นสิ่งที่สามารถรันตีได้เสมอไปว่า จะเป็นที่ยอมรับของประชาชน ดังนั้นในการกำหนดนโยบายจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงมาตรการหรือวิธีการที่จะสามารถกระตุ้นให้ประชาชนยอมรับเทคโนโลยีนั้นๆด้วย

3. ความเชื่อมโยงกับสาขาอื่นๆ เช่น ภูมิศาสตร์ และ สถาปัตยกรรมศาสตร์ที่ได้รับการพัฒนามาก่อนสาขา นี้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆมากมาย ทั้งด้านกายภาพและสังคม วัฒนธรรม ดังนั้นการทำงานร่วมกันของบุคลากรที่ต่างสาขาจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

4. *จิตวิทยาสีแวดล้อมได้ขยายกรอบ* จากที่เคยเน้นเฉพาะรายบุคคลและกลุ่มขนาดเล็ก หรือ ในห้องปฏิบัติการ ไปสู่การพิจารณาในกรอบที่ขยายวงกว้างมากขึ้นคือเรื่องความยั่งยืนและสาขาด้านชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนมากกว่าการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น Van den Berg, Hartig and Staats ได้ขยายแนวคิดของความยั่งยืนไประดับของเมือง ซึ่งเป็นการขยายแนวคิดความยั่งยืนจากที่เน้นเรื่องทรัพยากรไปยังเรื่องคุณภาพชีวิต ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสิ่งท้าทายนักวางแผนเมืองอย่างมาก และมักพบเสมอว่าความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญกับประชาชนมักไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตามไม่มีใครสามารถอ้างได้ว่าความคิดจากสมาชิกคนหนึ่งคนใดในสังคมสามารถนำไปสู่ความยั่งยืน ดังนั้น จึงควรรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน อาจสรุปได้ว่านักจิตวิทยาสีแวดล้อมมีบทบาทสำคัญ 3 ประการ

คือ (1) ช่วยให้การศึกษแก่ประชาชนตามความจำเป็น
(2) ใช้ประสบการณ์ด้านจิตวิทยาในการรวบรวมข้อมูล
จากประชาชนเพื่อสนับสนุนการจัดทำนโยบายสิ่งแวดล้อม
(3) ทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือ นักไกล่เกลี่ยระหว่าง
ประชาชนกับนักจัดการสิ่งแวดล้อม หรือ บางครั้ง
ระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับผู้รับผิดชอบจัดทำนโยบาย

**5. จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมขยายสาขาจากทฤษฎีในสาขา
อื่นๆ** เช่น การพัฒนามาจากแนวคิดทางสังคม จนถึง
ปัจจุบันชัดเจนแล้วว่าการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความ
ยั่งยืนจะไม่สามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้า
มิได้เข้าใจถึงความคิดของประชาชนหรือพลเมืองว่าคิด
เห็นอย่างไร รวมถึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงแรงจูงใจและ
เป้าหมายของพวกเขาเหล่านั้นด้วยเช่นกัน

6. เน้นแนวคิดเรื่องความยั่งยืน นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม
ยอมรับแนวคิดเรื่องความยั่งยืนซึ่งที่เป็นที่ยอมรับกัน
ในระดับสากล แต่นักจิตวิทยามีได้หยุดเพียงแค่สภาพ
แวดล้อมทางกายภาพเท่านั้น หากแต่ยังมีแนวคิด
ผนวกเอาเรื่องของคุณภาพชีวิตมาพิจารณาด้วย

**7. ความสนใจทางวิทยาศาสตร์ในเรื่องของสิ่งมีชีวิตและ
ระบบนิเวศ** นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมจำนวนหนึ่งได้นำ
เสนอแนวคิดที่เน้นขยายกรอบแนวคิดของความยั่งยืน

ไปยังปัญหาที่มีได้เป็นเรื่องของมนุษย์ (nonhuman biological world) และปัญหาทางนิเวศ เช่น ปัญหาโลกร้อน ปัญหาวิกฤติการณ์น้ำ เป็นต้น ดังนั้น ด้วยเหตุที่ความยั่งยืนเกี่ยวข้องกับเรื่องของพืชและสัตว์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ดังนั้นเรื่องเหล่านี้จึงรวมอยู่ในสาขาจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน¹⁴

"จิตวิทยาสิ่งแวดล้อม" จัดเป็นศาสตร์สาขาที่กว้างและมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชาซึ่งศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและทางกายภาพ ตัวอย่างเช่น ศึกษาเกี่ยวกับการปรับตัวกับสภาพแวดล้อม โดยเชื่อว่าบุคคลย่อมปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การปรับตัวให้เข้ากับเสียง ความหนาแน่นหรือสิ่งก่อสร้างใหม่ที่เกิดขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ ยังศึกษาบทบาทของสังคม วัฒนธรรมว่ามีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือชุมชนอย่างไร ปัจจุบันได้รวมถึงหัวข้อ ทักษะคิด ค่านิยม ความเชื่อ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม สภาพพื้นโลก ที่ว่างส่วนบุคคลและผลจากความแออัดของสิ่งแวดล้อม ความเครียด สิ่งแวดล้อม พฤติกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับโรงเรียนและสภาพแวดล้อมการทำงาน

จิตวิทยาเริ่มจากการมุ่งเน้นศึกษารายบุคคล ดังนั้นจิตวิทยาส่วนบุคคลที่มีมาแต่เดิมเหล่านั้น ย่อมมีส่วนช่วยส่งเสริมทักษะคิดและ

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน หลายด้านด้วยกัน คือ

- **ประการแรก** จิตวิทยาส่วนบุคคลสามารถทำให้เข้าใจพลวัตของอารมณ์ แรงจูงใจและความรู้ความจำซึ่งอาจมีผลต่อพฤติกรรมทำลายสิ่งแวดล้อม นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมมองว่าตัวแปรทางจิตวิทยาส่วนบุคคล หรือ person-variables ให้ความสำคัญในการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- **ประการที่สอง** จิตวิทยาส่วนบุคคลเชื่อว่า พฤติกรรมมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมาย มีใช้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างบังเอิญ (purposive, goal-directed behaviour) ดังนั้น แนวคิดจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม จึงเกิดขึ้นบนแนวคิดเดียวกันว่า คนและสัตว์ใช้ประโยชน์สิ่งแวดล้อมอย่างไรเพื่อให้บริการเป้าหมายบางประการ
- **ประการที่สาม** จิตวิทยาส่วนบุคคลเน้นสังคมและสิ่งแวดล้อม นักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมเชื่อว่าความตระหนักถึงความสัมพันธ์เป็นพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม
- **ประการที่สี่** จิตวิทยาส่วนบุคคลสามารถช่วยจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น เข้าใจได้ว่าเพราะอะไรคนหนึ่งมีความสนใจสิ่งแวดล้อม ในขณะที่บางคนไม่มีความสนใจดังกล่าว³³

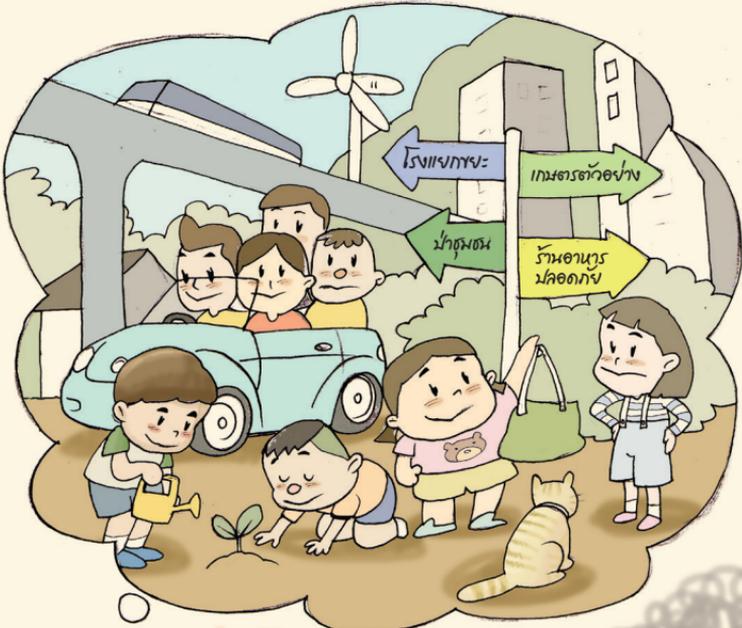

ปัจจุบัน ดูเหมือนว่า จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมจะสามารถตอบสนองแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้คำกล่าวที่ว่า ‘think globally, act locally’ อย่างไรก็ตาม ในอีกแง่มุมหนึ่ง จิตวิทยาสิ่งแวดล้อมก็ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมมากกว่าเรื่องของมุมมอง ทศนคติ ดังนั้น จึงมีผู้นำเสนอแนวคิดเรื่องการกระทำด้านสิ่งแวดล้อมหรือ environmental action เพื่อเข้าใจถึงการกระทำด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน โดยการพิจารณาในแง่ที่บุคคลเหล่านั้นเป็นเครือข่ายหรือสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลนั้นๆ ได้พัฒนาอัตลักษณ์ของตนเอง ซึ่งในมุมมองนี้ ทำให้มีความเห็นว่า การกระทำด้านสิ่งแวดล้อมไม่ควรมองว่าเป็นพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเท่านั้น เพราะเป็นผลที่เกิดจากการกระตุ้นของสังคมโดยรวมด้วย และเกิดขึ้นจากความตั้งใจที่จะกระทำด้วย ใ้เชื่อว่า จะเกิดจากสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียว

อีกนัยหนึ่ง กล่าวได้ว่าจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม มีรอบตั้งแต่ระดับบุคคล ท้องถิ่น มิติเฉพาะ และรวมถึง สังคม โลก และมิติทั่วไป ซึ่งเปิดโอกาสให้เข้าใจการกระทำของคนเพื่อประโยชน์ในระดับโลก รวมถึงคนรุ่นต่อไป มากกว่าเพื่อประโยชน์ในระดับบุคคล⁵

รู้จักพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม

3. รู้จักพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม

ทัศนคติ ความตระหนัก จิตสำนึก และพฤติกรรม ล้วนเป็น คำที่นำมากล่าวอ้างถึงความรู้สึกนึกคิดของเรา เพื่อนำไปสู่การ แสดงออกทางพฤติกรรม ทั้งที่มองเห็นได้ เช่น พฤติกรรมการกิน และมองไม่เห็น เช่น การรู้เรื่องราวของสิ่งแวดล้อม หรือการ กระทำ ต่างๆ เช่น การปลูกต้นไม้ ในทางจิตวิทยาเชื่อว่า คำต่างๆ เหล่านี้ล้วน มีความสัมพันธ์กัน นักจิตวิทยาเชื่อว่า การที่คนๆ หนึ่งมีพฤติกรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นผลมาจากสิ่งชักจูงและแรงขับต่างๆ ทั้งจาก ภายนอกและภายในตัวของคนๆ นั้น และบางครั้งซับซ้อนยากต่อการ อธิบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความแตกต่างระหว่างบุคคล อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการ นักจิตวิทยา เป็นจำนวนมากที่ต่างพยายาม อธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งในลักษณะของปัจเจกชน สังคม ชุมชน อีกทั้งพยายามเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ ปัญหา และปรากฏการณ์ มากมาย ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และถูกมนุษย์สร้าง หรือ เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในเรื่องของสิ่งแวดล้อม เรื่องราวเกี่ยวกับ ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของมนุษย์ จึงได้รับความสนใจ

มากขึ้นเป็นลำดับ เพราะคนส่วนใหญ่ได้ตระหนักแล้วว่า แม้โลกจะมีเทคโนโลยีดีเลิศ หรือเงินทุนมากมายมหาศาลเพียงใด หากไม่ได้รับความร่วมมือ หรือความสนใจจากชุมชน สังคม และประชาชนแล้ว ก็ยากที่การจัดการสิ่งแวดล้อมจะบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดที่เรียกกันว่า “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ได้ ด้วยเหตุนี้ “จิตวิทยา สาขาจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม” จึงได้รับการพัฒนา และก้าวหน้ามาเป็นลำดับตลอดช่วงเวลา 3 - 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งนักสิ่งแวดล้อมเองก็ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยพยายามศึกษา และค้นหาวิธีต่างๆ เพื่อให้เข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของคนเรา เพื่อที่จะสามารถจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในศาสตร์จิตวิทยาได้แบ่งระดับของจิตออกเป็น 3 ระดับ คือจิตใต้สำนึก จิตถึงสำนึก และจิตสำนึก (unconscious, sub-conscious and conscious) โดยจิตใต้สำนึกเป็นจิตระดับลึกสุด และจิตสำนึกเป็นจิตระดับตื้นสุดที่เป็นระดับที่รับรู้ได้ และขณะเดียวกันก็อาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาตามสิ่งเร้า ดังนั้น ทศนคติ ความตระหนัก จิตสำนึก ล้วนแล้วแต่เป็นจิตระดับตื้นที่รับรู้ได้และเปลี่ยนแปลงได้ง่ายเช่นกัน ดังนั้นบรรดาเครื่องมือวัดต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นจะอธิบายเสมอว่า เป็นผลในขณะทดสอบหรือในขณะที่บุคคลนั้นๆ ทำแบบทดสอบเท่านั้น สิ่งแวดล้อม ที่นักจัดการสิ่งแวดล้อม และนักจิตวิทยาสิ่งแวดล้อม อยากรู้นั้นมีอยู่มากมาย เช่น

“พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร เพราะเหตุใดบางคนจึงมีการตัดสินใจแสดงออกถึงพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ขณะที่บางคนไม่มีพฤติกรรมดังกล่าว”

"เพราะเหตุใดแต่ละคนจึงมีความถี่ หรือ ความมุ่งมั่นเพื่อสิ่งแวดล้อม ไม่เท่ากัน อะไรเป็นส่วนกระตุ้น หรืออะไรเป็นอุปสรรค"

"ความรู้มีส่วนผลักดันให้ผู้คนหันมากระทำหรือมีความคิดเพื่อสิ่งแวดล้อมจริงหรือ"

"ทำไม บางคนจึงยอมเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัว เพื่อสิ่งแวดล้อม และเพราะเหตุใด บางคนจึงยอมเป็นอาสาสมัครให้กับองค์กรที่มีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม"

นอกจากนี้แล้วยังมีคำถามอื่นๆอีกมากมาย

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม คืออะไร

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม หรือ pro-environmental behaviour "เป็นพฤติกรรมซึ่งเปลี่ยนแปลงสภาพการดำรงอยู่ของทรัพยากรหรือพลังงานจากสิ่งแวดล้อม หรือ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและ ไดนามิกส์ของระบบนิเวศหรือชีวณฑลในทางบวก"¹⁵ เช่นเดียวกับ Stewart,A.E. (2007) จัดให้พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมในระดับจิตสำนึกที่ผู้หนึ่งแสดงออกอย่างมีเป้าหมายที่ต้องการลดผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นทั้งในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มนุษย์สร้างขึ้น ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมลดการใช้พลังงาน การลดของเสียจากการผลิต เป็นต้น³³ ดังนั้นจากแนวคิดการให้คำจำกัดความของนักคิดทั้งสอง จึงพอสรุปได้ว่า พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม หมายถึงการแสดงออกหรือการกระทำในระดับจิตสำนึกที่มีเป้าหมายเพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น

ด้วยเหตุที่เป็นพฤติกรรมระดับจิตสำนึกนี้เอง พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามสิ่งเร้าทั้งภายนอกและภายในจิตใจของบุคคลนั้นๆ

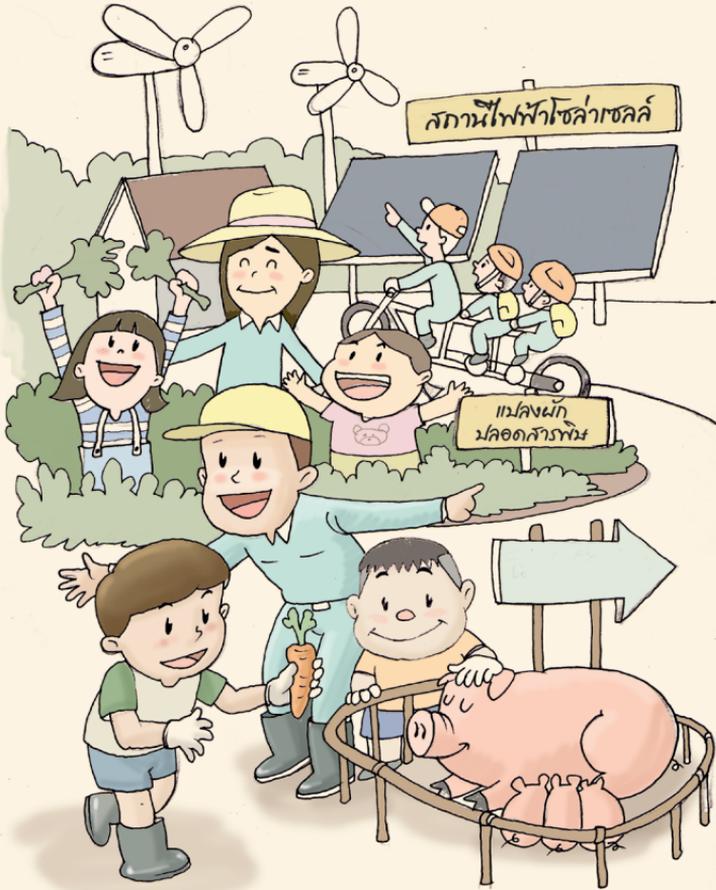
พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม จัดว่าเป็นพฤติกรรมที่มีความยืดหยุ่นอยู่กับ
คุณธรรมและจริยธรรม หรือ หลักศีลธรรม หรือ บรรทัดฐานสังคม
ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมมิได้เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้น
ได้ง่ายๆ นี่คือที่มาของคำตอบง่ายๆ ที่ว่า เพราะเหตุใดบางคนมีและ
บางคนไม่มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม
จึงถูกจัดให้เป็นพฤติกรรมจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม (ethically
environmental behaviour)

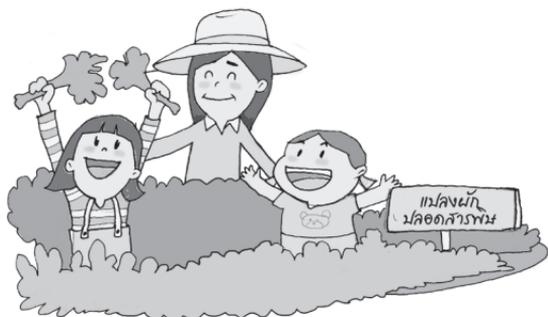
Groot and Stege (2009) ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า พฤติกรรม
สิ่งแวดล้อมจัดเป็นพฤติกรรมที่ให้คุณกับผู้อื่น ในขณะที่ผู้แสดงพฤติกรรม
กลับไม่ได้ประโยชน์ นั่นคือ เท่ากับว่าบุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียสละเพื่อ
ผู้อื่นหรือสิ่งอื่น ตัวอย่าง เช่น การตัดสินใจ ใช้รถโดยสารสาธารณะใน
การเดินทาง ผู้นั้นจะไม่ได้รับความสะดวกสบายเช่นเดียวกับรถส่วนตัว
แต่สังคมและสิ่งแวดล้อมได้ประโยชน์ เพราะเป็นการลดมลพิษและลด
ความแออัดของการจราจร หรือ กรณีการคัดแยกขยะก็เช่นเดียวกัน ผู้
ที่มีการกระทำเช่นนั้นจะต้องจัดหาที่สำหรับการคัดแยกขยะ หรือต้องหา
ข้อมูลว่า จะสามารถคัดแยกขยะได้อย่างไร ซึ่งคนๆ นั้นจะต้องเสียสละ
เวลาและความสะดวกที่เคยมีมาทำในสิ่งที่สังคมได้ประโยชน์ สิ่งต่างๆ
เหล่านี้ในเชิงจิตวิทยาแล้วจะเห็นได้ว่า *นี่คือคำตอบของคำถามที่ว่า เหตุใด การ
ส่งเสริมหรือชักจูงให้บุคคลมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ไม่ง่ายนักเพราะ
โดยธรรมชาติแล้ว คนทุกคนย่อมเห็นความสำคัญของตนเองเป็นหลัก และ
รักความสะดวกสบาย ขณะเดียวกันก็เป็นคำตอบของคำถามที่ว่า เพราะ
เหตุใดจึงต้องมีปัจจัยชักจูงให้ผู้คนมีความคิด และพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม*
ถึงแม้จะต้องเผชิญกับความยุ่งยากเพียงใด โลกทุกวันนี้ตระหนักดีว่า
การกระตุ้นและส่งเสริมให้พลเมืองโลกมีความตระหนักและมีการกระทำ
เพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นความจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้

4

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร

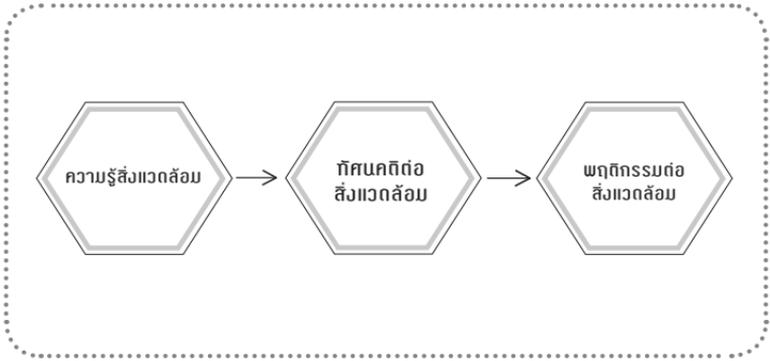

4. พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้อย่างไร

แนวคิดที่ใช้วิเคราะห์และอธิบายความเป็นมาเป็นไปเกี่ยวกับพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม มีพื้นฐานจากศาสตร์สาขาจิตวิทยา ดังนั้นตั้งแต่ที่โลกตระหนักถึงภัยคุกคามจากปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษ 1960 มีนักจิตวิทยา และนักจัดการสิ่งแวดล้อมต่างให้ความสนใจอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆทางจิตวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์อยู่ไม่น้อย

โมเดลที่เก่าและง่ายที่สุดของพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม คือ linear progression *ที่เชื่อว่าพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดจากความรู้สิ่งแวดล้อม* โดยเชื่อว่าความรู้สามารถกระตุ้นให้เกิดความตระหนักและความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อม และเกิดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในที่สุด ดังนั้นโมเดลนี้จึงมีสมมติฐานว่า การให้การศึกษาเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมอาจมีผลให้มีพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมมากขึ้นหรือ ถ้าบุคคลมีความรู้หรือ ได้รับข้อมูลสิ่งแวดล้อมมากเพียงใดย่อมมีโอกาสที่จะตัดสินใจกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเช่นกัน

ภาพที่ 1 แสดงโมเดลพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมยุคเริ่มต้น

ต่อมา ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ก็พบว่าโมเดลนี้ไม่ถูกต้องเนื่องจากงานวิจัยส่วนมากพบว่าความรู้และความตระหนักมิได้ทำให้คนๆนั้นมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเสมอไป ดังเช่น จากประสบการณ์การรณรงค์ของรัฐบาลสหราชอาณาจักร เรื่อง “ประหยัด” และการอนุรักษ์พลังงานเมื่อกกลางทศวรรษ 1970 เพื่อพัฒนาความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ประสบการณ์เหล่านี้ทำให้ตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นเรื่องยากมาก ถึงแม้ว่ารัฐจะดำเนินการประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และข้อมูลต่างๆจำนวนมากอย่างแพร่หลายก็ตาม

นักวิชาการได้พยายามวิเคราะห์หาสาเหตุที่ว่า เพราะเหตุใดบุคคลที่มีทัศนคติทางบวกต่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งพบว่ามีสาเหตุที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. *ประสบการณ์ทางตรงและทางอ้อม* ประสบการณ์ตรงมีผลต่อพฤติกรรมมากกว่าประสบการณ์ทางอ้อมอย่างมาก ตัวอย่างเช่น การเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนซึ่งจัดเป็นประสบการณ์ทางอ้อมย่อมมีผลต่อพฤติกรรมน้อยกว่าประสบการณ์ตรงที่เห็นปลาตายในแม่น้ำ
2. *บรรทัดฐานของสังคม* ประเพณีทางวัฒนธรรม และ ประเพณีทางครอบครัว มีอิทธิพลและสามารถกำหนดทัศนคติของคนเราได้ เช่น ถ้าวัฒนธรรมมีอิทธิพลทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างไม่ยั่งยืนก็จะส่งผลให้การแปรเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเป็นไปได้ยาก นั่นคือทำให้ช่องว่างระหว่างทัศนคติและพฤติกรรมกว้างมากขึ้น
3. *ความรู้สึกชั่วคราว* เกิดจากความจริงที่ว่า ทัศนคติของคนเรานั้นเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เนื่องจากเป็นความรู้สึกในระดับจิตสำนึก ตัวอย่างเช่น หลังเหตุการณ์เซอโนบิลระเบิด ประชาชนชาวสวิสเซอร์แลนด์จำนวนมากคัดค้านพลังงานนิวเคลียร์

แต่การสำรวจเพื่อหาข้อตกลงสองปีหลังจากนั้น
ว่าควรยุติการสร้างโรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ใหม่เป็น
เวลา 10 ปีหรือไม่ ปรากฏว่า จำนวนของผู้ที่เห็นด้วย
และไม่เห็นด้วยแตกต่างกันเล็กน้อยเท่านั้น

4. **การวัดทัศนคติและพฤติกรรม** พบว่าบ่อยครั้งที่การวัด
ทัศนคติมีกรอบที่กว้าง (เช่น วัดว่า คุณเอาใจใส่สิ่ง
แวดล้อมหรือไม่) มากกว่าการวัดการกระทำ (เช่น
คุณรีไซเคิลหรือไม่) ทำให้นำไปสู่ข้อสรุปที่ไม่ตรงกับ
ความเป็นจริง ดังนั้นการวัดก็มีส่วนในการหาข้อสรุป
ที่ตรงกับความเป็นจริง Ajzen and Fishbein ชี้ว่า
นักวิจัยจะต้องวัดทัศนคติต่อพฤติกรรมแบบเฉพาะ
เจาะจงเพื่อให้ได้มาซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติ
และพฤติกรรมที่สูง เช่น การเปรียบเทียบระหว่าง
ทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กับ
พฤติกรรมการขับรถซึ่งปกติไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน
เนื่องจากพบว่าผู้ซึ่งมีความห่วงใยอย่างมากเกี่ยวกับการ
เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มที่จะขับรถ
สิ่งนี้เป็นเพราะว่าทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ภูมิอากาศไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการขับรถ

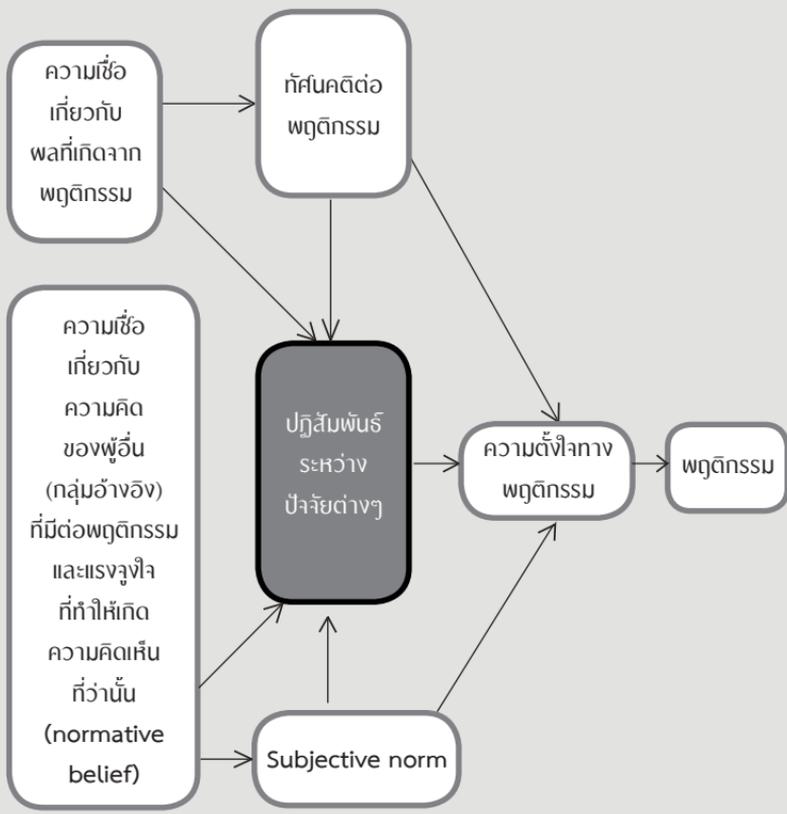
ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ Ajzen and Fishbein ได้พยายามแก้
ปัญหาประเด็นเหล่านี้ด้วยการนำเสนอทฤษฎี 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎี
การกระทำด้วยเหตุผล และทฤษฎีพฤติกรรมจากการวางแผน
(Theory of Reasoned Action และ Theory of Planned
Behaviour)

ทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action)

มาจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล ดังนั้น "มนุษย์จึงใช้ข้อมูลที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ" และ "ไม่ได้ถูกควบคุมโดยแรงขับใต้จิตสำนึก แต่มาจากระดับจิตสำนึก" Ajzen and Fishbein เชื่อว่าทัศนคติไม่ได้มีผลต่อพฤติกรรมโดยตรง (แตกต่างจากแนวคิดในยุคเริ่มแรกที่เชื่อว่าพฤติกรรมเป็นผลจากทัศนคติโดยตรง) แต่มีผลต่อความตั้งใจทางพฤติกรรม (behavioural intentions) ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออก ขณะเดียวกันปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจไม่ได้มีเพียงทัศนคติเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยทางสังคมด้วย ดังนั้นแนวคิดการกระทำด้วยเหตุผลนี้จึงสรุปได้ว่า "พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยภายในตัวคนๆนั้น ได้แก่ ทัศนคติหรือความเชื่อต่างๆ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ เงื่อนไขทางสังคม" ดังแสดงในภาพหน้าถัดไป

ปี 1986 Hines, Hungerford and Tomera ได้นำเอาแนวคิดการกระทำด้วยเหตุผลข้างต้น มาปรับและนำเสนอเป็น โมเดลพฤติกรรมรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อม หรือ Model of Responsible Environmental Behaviour พร้อมทั้งวิเคราะห์ พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม 128 พฤติกรรม และพบตัวแปรที่ผลต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมที่สำคัญในรายละเอียดมากขึ้น ดังนี้

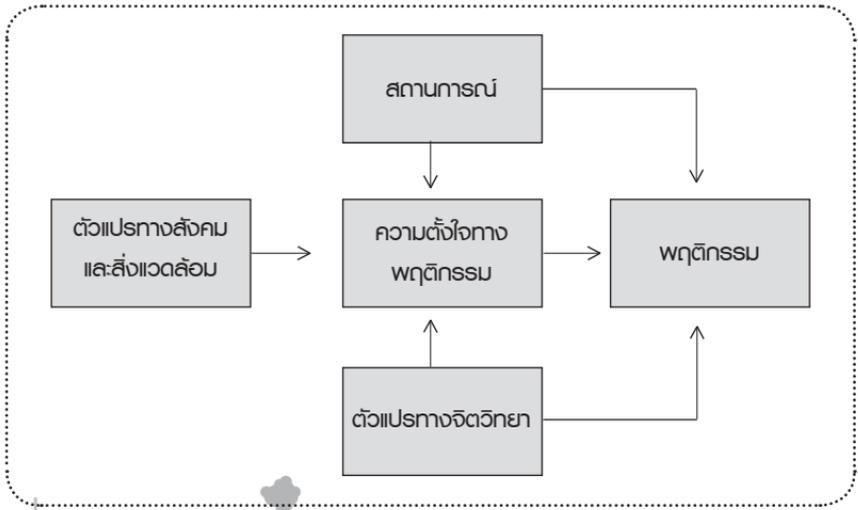

ภาพที่ 2 แสดงทฤษฎีการกระทำเชิงเหตุผล

- **ความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหา** พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้เมื่อ คนๆนั้นมีความรู้และคุ้นเคยกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและสาเหตุของปัญหา
- **ความรู้เกี่ยวกับการกระทำ** รู้ว่าตนเองควรทำอย่างไรเพื่อลดผลกระทบจากปัญหา
- **ตระหนักถึงความสามารถในการควบคุม (Locus of control)** หมายถึง การที่บุคคลตระหนักรู้ว่าการกระทำหรือพฤติกรรมจะสามารถนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่ สามารถกล่าวได้ในสองรูปแบบ คือ เชื่อถึงความสามารถของตนเองว่าสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ และเชื่อในความสามารถของผู้อื่นว่านำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ในคนๆหนึ่งอาจมีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าอย่างใดสูงมากกว่า เช่น กรณีที่เชื่อหรือตระหนักถึงความสามารถจากภายนอก ผู้นั้นย่อมเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงหรือการจัดการสิ่งแวดล้อมจะประสบผลได้จากอำนาจภายนอก เช่น รัฐ เป็นต้น
- **ทัศนคติ** คนที่มีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมสูงพบว่ามีความไว้วางใจที่จะมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม แต่ก็พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและการกระทำได้พิสูจน์ให้เห็นว่ามีระดับที่ต่ำ
- **การแสดงออกถึงความมุ่งมั่นด้วยวาจา** ความมุ่งมั่นที่สื่อให้เห็นถึงความเต็มใจของผู้นั้นต่อการลงมือกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม
- **ความรู้สึกรับผิดชอบของคนๆนั้น** ผู้ที่มีความรู้สึกถึงความรับผิดชอบสูงมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าโมเดลนี้ จะสามารถอธิบายปัจจัยรายละเอียดต่างๆที่สามารถทำให้คนๆหนึ่งตัดสินใจกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็พบว่ายังไม่เพียงพอต่อการอธิบายพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมทั้งหมด เช่น พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทัศนคติ ระหว่างทัศนคติและเจตนาธรรมหรือความตั้งใจ และระหว่างเจตนาธรรมและพฤติกรรมรับผิดชอบที่แสดงออกมีระดับที่ต่ำ ดังนั้นจึงดูเหมือนว่ายังมีปัจจัยอื่นๆอีกที่มีผลต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมอีก ซึ่ง Himes et al. เรียกว่า “ปัจจัยสถานการณ์” หรือ “situational factors’ ได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจ แรงกดดันทางสังคม และโอกาสในการเลือกการกระทำที่แตกต่างกัน²² (ดังภาพ)

ภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์กับปัจจัยอื่นๆ

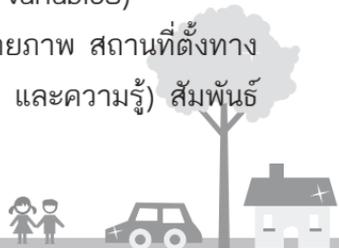
ค่านิยมทางสังคมและสิ่งแวดล้อม Schwartz and Bilsky (1987) and Schwartz (1992) ได้สรุปถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมกับการกระทำและพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมไว้ 2 ประการ คือ “เปิดรับการเปลี่ยนแปลง - อนุรักษ์นิยม” (openness to change - conservatism) และ “อัลtruอิซึม - อีโกอิซึม (altruism - egoism)

- “เปิดรับการเปลี่ยนแปลง - อนุรักษ์นิยม” เป็นกลุ่มที่แสดงถึงความอดทนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเรื่อยๆ หากยอมรับได้มากจัดเป็นกลุ่มที่มีแนวคิดแบบเสรี แต่หากยึดมั่นในประเพณีก็จัดเป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยม
- “อัลtruอิซึม - อีโกอิซึมหรือเรียกง่าย ๆ ว่า “เห็นผู้อื่นสำคัญ เห็นตัวเองสำคัญ” โดย altruism เป็นกลุ่มที่แสดงออกถึงค่านิยมทางสังคม (pro-social) ขณะที่ egoism เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งและความก้าวหน้าของตัวเอง

Schwartz พบว่า มีกลุ่มคนทั้งสองประเภทนี้ในสังคมต่างๆ ที่เขาได้ศึกษา ด้วยเหตุนี้ เขาจึงสรุปว่า สิ่งเหล่านี้เป็นค่านิยมที่พบได้ในทุกสังคม ต่อมาจึงได้นำเอาข้อสรุปดังกล่าวมาปรับใช้กับเรื่องสิ่งแวดล้อม

ตัวแปรทางสถานการณ์ (Situational variables)

ตัวแปรสถานการณ์ (เช่น โครงสร้างทางกายภาพ สถานที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และความรู้) สัมพันธ์กับพฤติกรรมของแต่ละคน

- ประการแรก พฤติกรรมบางประเภท เช่น พฤติกรรมรีไซเคิลเป็นพฤติกรรมที่พบว่าสถานการณ์ต่างๆ เช่น การมีบริการรีไซเคิล มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีผลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมรีไซเคิล นอกจากนี้ พฤติกรรมประหยัดพลังงานก็เช่นกัน หากมีอุปกรณ์หรือบริการที่เอื้ออำนวย เช่น มีการติดตั้งอุปกรณ์ประหยัดน้ำในห้องส้วม หรือ การใช้มิเตอร์วัดน้ำ เป็นต้น
- ประการที่สอง ความรู้อาจเป็นตัวแปรสำคัญต่อระดับการกระทำทางสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน เช่น มีผลการวิจัยพบว่าระดับความรู้สิ่งแวดล้อมที่สูงมีผลให้ระดับการกระทำทางสิ่งแวดล้อมสูง
- ประการที่สาม ประสบการณ์ส่วนบุคคล ก็เป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่อาจมีผลต่อทัศนคติและพฤติกรรม

ตัวแปรทางจิตวิทยา (psychological variables) มีการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

- แรงกระตุ้นจากภายใน (Intrinsic motives) มีผลต่อการสร้างพฤติกรรมทางบวกที่แสดงออกกับปัญหาสิ่งแวดล้อม
- ประสิทธิภาพของการตอบสนอง (Response efficacy) คือพฤติกรรมของคนเราย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ในรูปที่มองเห็นได้ ทั้งระดับท้องถิ่น และระดับโลก
- การรับรู้ภัยคุกคามจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการรับรู้ว่าเป็นภัยทั้งระดับโลกและท้องถิ่น

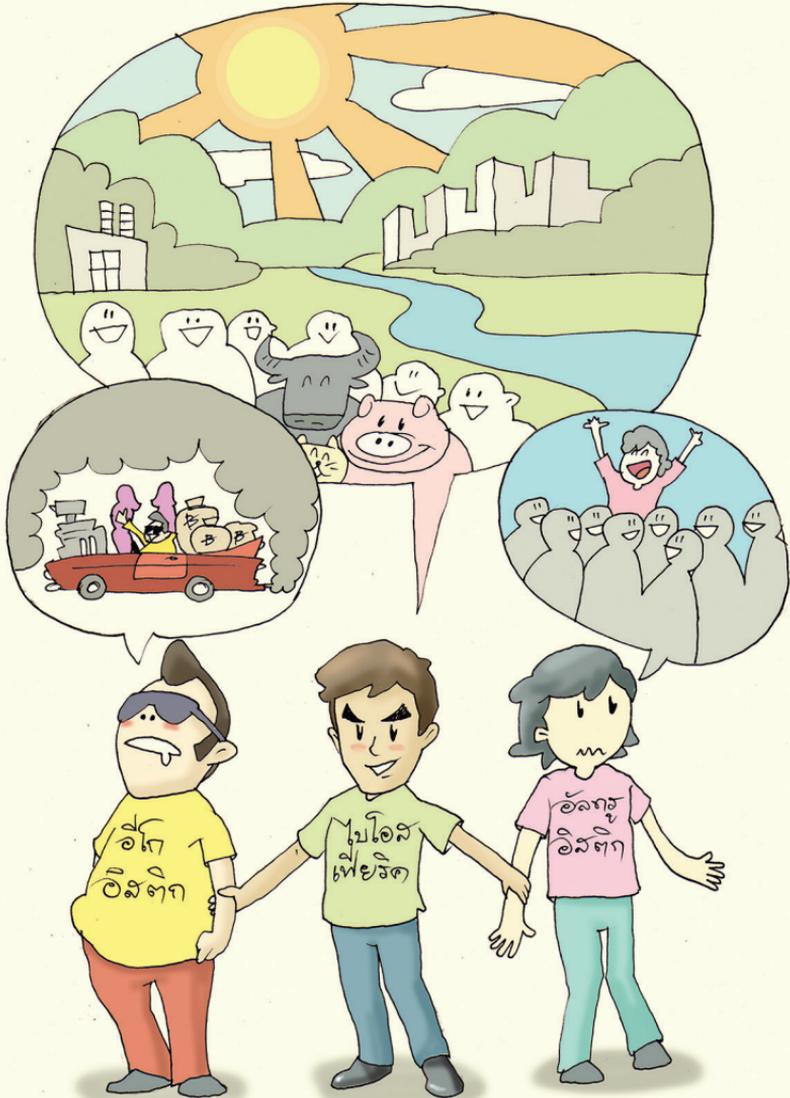
- การไว้วางใจ หรือ เชื่อมั่น (trust) คนส่วนใหญ่ให้ความเชื่อมั่นกับข้อมูลทางการและความรู้ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และความรับผิดชอบของบุคคลก็ผลักดันให้ผู้นั้นแก้ไขปัญหา ซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างความเชื่อมั่นกับความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลเช่นนี้สามารถพบเห็นได้บ่อยครั้ง
- ผลกระทบของปัจจัยทางสังคม (social influence) และ self-presentation – ญาติพี่น้องและบุคคลอื่นที่มีอิทธิพล ย่อมมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องของการบริโภค
- ทักษะคติเฉพาะต่อบางอย่างมีผลต่อการกระทำ เช่น ทักษะคติเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนมีผลต่อการบริโภค

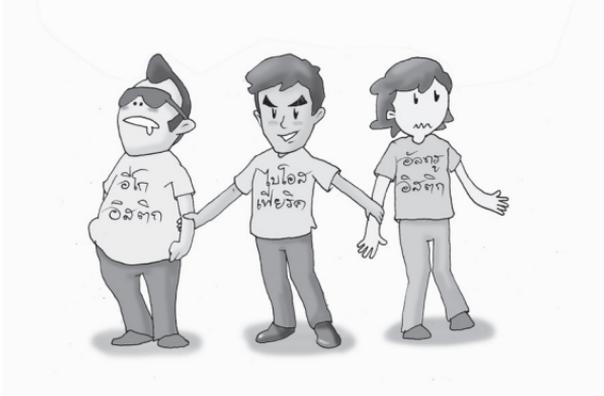
จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การที่คนๆ หนึ่งจะตัดสินใจแสดงออกซึ่งพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม หรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมหรือไม่นั้น เกิดขึ้นในระดับจิตสำนึกที่เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ มากมาย ทั้งปัจจัยภายในตัวบุคคล และปัจจัยภายนอก เช่น ปัจจัยหรือเงื่อนไขทางสังคม สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ เป็นต้น

5

ค่านิยมสิ่งแวดล้อม

5. ค่านิยมสิ่งแวดล้อม

แนวคิดและทฤษฎีด้านจิตวิทยาสิ่งแวดล้อมต่างยอมรับว่า สิ่งเร้าที่มีผลต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมและการกระทำด้าน สิ่งแวดล้อม ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ปัจจัยภายในตัวบุคคลเหล่านั้น ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความรู้สึกต่างๆ เป็นต้น อีกทั้งต่าง ยอมรับร่วมกันว่า พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมยึดโยงกับคุณธรรมและ จริยธรรม นั่นคือ ผู้ที่มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมย่อมต้องเป็นผู้ซึ่ง มีคุณธรรมและจริยธรรม ยึดถือหลักของบรรทัดฐานทางสังคม หรือ social norm และค่านิยมทางสังคม หรือ social value

สิ่งที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะเน้นเรื่องปัจจัยภายใน ที่เกี่ยวข้องกับ ค่านิยมที่มีอยู่ในตัวบุคคลแต่ละคน ว่าผู้ที่มีแนวโน้มที่จะแสดง พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมควรมีค่านิยมอะไรบ้าง

ผู้รู้มากมายต่างให้นิยามของคำว่า "ค่านิยม" ไม่แตกต่างกันนัก ดังนี้

ค่านิยม ตามราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “สิ่งที
บุคคลหรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำ
ของตนเอง”

ค่านิยม หมายถึง ทักษะของคนหรือสังคมที่มีต่อสิ่งของ ความคิด
และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความปรารถนา คุณค่าและความถูกต้อง
ของสิ่งคมนั้นๆ เช่น ชาวอเมริกันถือว่า “ประชาธิปไตย” มีค่าสูงสุด
ควรแก่การนิยมควรรักษาไว้ด้วยชีวิต อเมริกันรักอิสระ เสรีภาพ และ
ความก้าวหน้าในการทำงานเป็นต้น ส่วนค่านิยมของคนไทยหรือคนตะวันออก
โดยทั่วไปนั้นแตกต่างจากค่านิยมในอเมริกันหรือคนตะวันตก เช่น
คนไทยถือว่าความสงบสุขทางจิตใจและการทำบุญให้ทานเป็นสิ่งที่พึง
ปรารถนา การเคารพเชื่อฟังบิดามารดาและการกตัญญูรู้คุณเป็นสิ่งที่
ควรยกย่อง

ค่านิยม หมายถึง สิ่งทีบุคคลพอใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า
แล้วยอมรับไว้เป็นความเชื่อ หรือความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ค่า
นิยมจะสิงอยู่ในตัวบุคคลในรูปของความเชื่อตลอดไป จนกว่าจะพบ
กับค่านิยมใหม่ ซึ่งตนพอใจกว่าก็จะยอมรับไว้ เมื่อบุคคลประสบกับ
การเลือกหรือเผชิญกับเหตุการณ์ ละต้องตัดสินใจอย่างใดอย่าง
หนึ่งเข้าจะนำค่านิยมมาประกอบการตัดสินใจทุกครั้งไป ค่านิยมจึง
เป็นเสมือนพื้นฐานแห่งการประพฤติ ปฏิบัติของบุคคลโดยตรง
“ค่านิยม” หมายถึง ความเชื่อว่าอะไรดี ไม่ดี อะไรควร ไม่ควร
เช่น เราเชื่อว่าการรักษาสุขภาพของผู้อื่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็น
สิ่งที่ไม่ดี ความกล้าหาญ ความซื่อสัตย์ เป็นสิ่งที่ดี

จึงกล่าวได้ว่า ค่านิยม เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จส่วนบุคคล หรือสังคม ซึ่งมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั่นเอง และค่านิยมเหล่านั้นย่อมมีอิทธิพลต่อความคิด พฤติกรรม และการกระทำต่างๆ ของบุคคลหรือสังคมนั้นๆ

นักวิชาการที่ให้ความสนใจเรื่องพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ได้แบ่งค่านิยมที่มีผลต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม 3 รูปแบบ คือ อีโกอิดิค, อัลทรูอิดิค และ ไบโอสเฟอริค (egoistic, altruistic และ biospheric values)

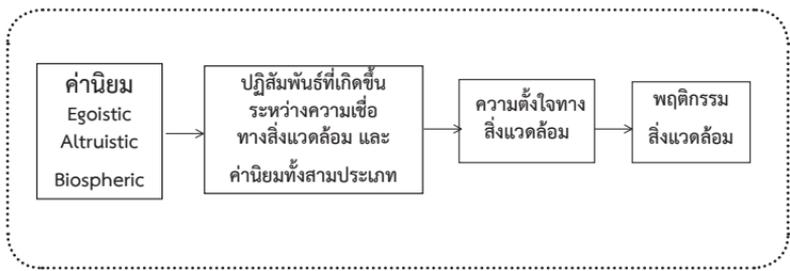
- คนที่มี ค่านิยม อีโกอิดิค สูงเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญกับผลของต้นทุนกับผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับ นั่นคือให้ความสำคัญกับตัวเองมากที่สุด หากประเมินแล้วตนเองได้รับประโยชน์ ก็มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม คนที่มี ค่านิยม อัลทรูอิดิค สูง เป็นผู้ที่ตัดสินใจมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเมื่อพบว่า ผลการประเมินระหว่างต้นทุนกับผลประโยชน์นั้นปรากฏออกมาว่า ผู้อื่นได้รับประโยชน์มากกว่า
- คนที่มีค่านิยม ไบโอสเฟอริคสูง เป็นผู้ที่เป็นผู้ที่ตัดสินใจมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเมื่อพบว่า ผลการประเมินระหว่างต้นทุนกับผลประโยชน์นั้นปรากฏออกมาว่า สิ่งแวดล้อมหรือ ระบบนิเวศได้รับประโยชน์มากกว่า

ค่านิยมแบบ อีโกอิดิค เป็นค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับตัวเองสูงที่สุด ส่วน ค่านิยม อัลทรูอิดิค เป็นค่านิยมในระดับที่สูงกว่า เพราะให้ความสำคัญกับผู้อื่นมากกว่าตัวเอง และค่านิยม ไบโอสเฟอริค มีระดับสูงที่สุดเพราะให้ความสำคัญกับระบบนิเวศ จึงอาจกล่าวได้

ว่า ค่านิยมอัลทรูอิสติก เป็นค่านิยมที่อยู่ในระดับกลางๆที่สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมได้ง่ายกว่าค่านิยมไบโอสเฟียริก ดังนั้นนักวิชาการจึงให้ความสนใจศึกษาค่านิยมอัลทรูอิสติกมากกว่า

คนเราอาจมีค่านิยมทั้งสามรวมอยู่ภายในตัวคนเดียวได้ เพียงแต่ค่านิยมใดจะมีมิติกรี หรือความเข้มข้นมากกว่ากันเท่านั้น หรือในสถานการณ์ใดๆ ที่ต้องตัดสินใจ อาจมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมทั้งสามเหล่านี้ร่วมกับปัจจัยอื่นๆ ก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ในฐานะนักจัดการสิ่งแวดล้อมย่อมต้องการให้ประชาชนมีค่านิยมที่เห็นความสำคัญของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมากกว่าตัวเอง เพราะจะทำให้บุคคลเหล่านั้นมีแนวโน้มแสดงออกซึ่งพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมมากกว่า และคำถามที่ตามมาก็คือ แล้วจะต้องทำอย่างไร หรือมีวิธีการจูงใจอย่างไร จึงจะทำให้คนส่วนใหญ่พัฒนาค่านิยมที่ลดความสำคัญของตัวเองลง แต่เพิ่มความสำคัญของผู้อื่นหรือสิ่งอื่นๆ ให้มากขึ้น

ภาพแสดง โมเดลที่ค่านิยมสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อความเชื่อ ความตั้งใจ และพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร

จากภาพ นักวิชาการส่วนใหญ่เชื่อว่า ค่านิยมทั้งสามรูปแบบนี้ทำงานร่วมกับความเชื่อ บรรทัดฐานที่มีอยู่ในตัวคนๆนั้น ซึ่งส่งผลกระตุ้นให้เกิดเจตนาารมย์ของบุคคล และเกิดเป็นพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในที่สุด ดังนั้นจึงเห็นว่าแม้ว่าคนๆหนึ่งจะมีค่านิยมที่เหมาะสมแล้วก็ได้หมายความว่าค่านิยมจะก่อให้เกิดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมโดยตรงซ้ำมกลับมีปัจจัยอื่น เช่น ความเชื่อ มาร่วมด้วย

การที่ใครสักคนจะมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมได้อย่างมั่นคงและสม่ำเสมอ นั้น คนๆนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก ซึ่งเป็นค่านิยมที่เล็งเห็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว (เพราะการพฤติกรรมหรือการกระทำใดๆเพื่อสิ่งแวดล้อมนั้น ถือเป็น การเล็งเห็นประโยชน์เพื่อสิ่งอื่นมากกว่าเพื่อตัวเอง) ดังนั้นการที่คนเราจะมีค่านิยมทั้งสองนี้ได้จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนหรือการจูงใจด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ค่านิยมที่แตกต่างกันทั้งสามแบบนี้มีผลทำให้เกิดพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมแตกต่างกัน และสามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางพฤติกรรมที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น คนๆหนึ่งอาจลดการใช้รถยนต์เพราะต้นทุนการใช้รถสูงเกินไป (อีโกอิสติก เพราะให้ความสำคัญกับตัวเอง) เนื่องจากการขับรถทำให้เกิดภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพของผู้อื่น (อัลทรูอิสติก เป็นการเห็นความสำคัญของผู้อื่น) หรือ เพราะเป็นอันตรายต่อพืชและสัตว์ (ไบโอสเฟียริก เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม) ดังนั้นโดยหลักการแล้วผู้ซึ่งจัดลำดับให้กับ ค่านิยมอัลทรูอิสติก หรือไบโอสเฟียริก อยู่เหนือค่านิยมอีโกอิสติก ไม่จำเป็นต้องมีการกระทำในเชิงนิเวศมากกว่าผู้ที่มีค่านิยมอีโกอิสติก

กล่าวคือ ทั้งสามกลุ่มอาจมีพฤติกรรมเดียวกัน แต่ขึ้นกับเหตุผลที่บุคคลนั้นใช้อธิบายหรือตัดสินใจ (เพื่อการแสดงออก) พฤติกรรมของตนเอง

จากแนวคิดการจำแนกค่านิยมเป็นสามแบบดังกล่าว จึงพบว่า

- การกระทำตามค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก มีแนวโน้มจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับข้อมูลที่ว่าเพราะเหตุใดคนเราควรลงมือทำในสิ่งที่มุ่งเฉพาะเพื่อสิ่งแวดล้อม (specific pro-environmental actions) ดังนั้น ยุทธศาสตร์ด้านข้อมูลจึงควรมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความตระหนักของผู้รับเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เพิ่มความรู้ ผลกระทบของพฤติกรรมคนต่อสิ่งแวดล้อม และการรับรู้พฤติกรรมที่เป็นคุณและไม่เป็นคุณกับสิ่งแวดล้อม นั่นคือจะต้องเป็นข้อมูลที่มีรายละเอียดมากพอ เพราะค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก เป็นค่านิยมที่มีความซับซ้อนสูง ดังนั้น กรณีนี้ข้อมูลจึงมีความสำคัญ ด้วยเหตุนี้ นักสื่อสารจึงจำเป็นต้องวางแผนอย่างรอบคอบ ว่าควรสื่อสารข้อมูลใดบ้าง เพื่อกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมหรือการกระทำสิ่งแวดล้อมที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น หากต้องการให้ประชาชนร่วมกันใช้รถโดยสารสาธารณะ อาจต้องให้ข้อมูลทั้งในด้านสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะปัญหาหมอกพิษทางอากาศและเสียง ปัญหาความคับคั่งของการจราจร และผลกระทบจราจร ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นต้น

- ข้อมูลจากการรณรงค์ที่จัดโดยรัฐบาล มักเป็นการส่งเสริมค่านิยมที่มีฐานจากการคำนึงเฉพาะตนเองหรืออีโกอิสติกมากกว่าที่จะเป็นค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก เช่น ในประเทศเนเธอร์แลนด์ การรณรงค์เพื่อส่งเสริมความยั่งยืนของพฤติกรรมมักล้มเหลวเพราะการรณรงค์เหล่านี้ออกแบบเพื่อชักจูงค่านิยมอีโกอิสติกเท่านั้น แทนที่จะพยายามส่งเสริมค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก ทั้งนี้เนื่องจากในการรณรงค์รัฐบาลมุ่งให้ข้อมูลที่ได้ประโยชน์กับตัวผู้ลงมือกระทำ ตัวอย่างเช่น การรณรงค์ลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ ด้วยการเน้นให้ข้อมูลที่บุคคลนั้นได้ประโยชน์ เช่น หากลดการใช้รถจะสามารถลดปัญหาการจราจร ทำให้คุณลดเวลาการเดินทางและเพิ่มความปลอดภัยบนถนน หรือการใช้รถยนต์มีต้นทุนแพงกว่าการใช้บริการรถสาธารณะ เป็นต้น แต่ในทางที่ดีแล้วควรให้ข้อมูลที่เน้นค่านิยมส่วนรวมมากกว่า เช่น การใช้รถยนต์มีผลต่อการทำลายธรรมชาติและ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นการรบกวนความสมดุลของธรรมชาติ เป็นต้น
- วิธีการอีกอย่างหนึ่ง ของการทำให้ค่านิยมอัลทรูอิสติกและไบโอสเฟียริก เข้มแข็งมากขึ้น ก็คือการอาศัยอารมณ์ เช่น กล่าวว่่า “คุณแย่มาก ถ้าคุณกระทำต่อด้านค่านิยมเพื่อสิ่งแวดล้อมส่วนรวม” เป็นความพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้คนรู้สึกต่อต้านค่านิยมที่กระทำเพื่อตนเอง

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การให้ข้อมูลและการสร้างคุณธรรมมี
การใช้กันทั้งในการเคลื่อนไหวทางสังคมและการรณรงค์
ของรัฐบาล

เชื่อว่าการพยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้คนมีค่านิยมอัลทรู
อิสติกและไบโอสเฟียริก เป็นหนทางการส่งเสริมให้บุคคลมีการ
ตัดสินใจกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างสม่ำเสมอและมั่นคง
นักสื่อสารย่อมมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ เพราะต้องวางแผนและ
คัดเลือกสารที่ต้องการสื่อถึงประชาชนอย่างรอบคอบ ดังที่กล่าว
ข้างต้น หากตัดสินใจเลือกสารที่ต้องการสื่อที่แตกต่างกันย่อมให้
ผลที่แตกต่างกันด้วย

กล่าวได้ว่าในแง่มุมนี้ *การเลือกสารที่ต้องการสื่อ่นั้นสำคัญมากกว่า
การคัดเลือกสื่อหรือช่องทางที่จะใช้*⁵

ค่านิยมอัลทรูอิสติกกับการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม

แรงผลักดันที่ทำให้คนเราหันมาสนใจการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคม
มีที่มาจากความเชื่อทางศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นความเชื่อเพื่อ
การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น มีการใช้แนวคิดค่านิยมอัลทรูอิสติก
วิเคราะห์ถึงเหตุผลที่คนวัยหนุ่มสาวในสวิสเซอร์แลนด์เป็นอาสา
สมัครเพื่อสังคม โดยจากการศึกษาถึงแรงจูงใจที่ทำให้หนุ่มสาว
ชาวสวิสฯ ยอมอุทิศตนเองเป็นอาสาสมัคร พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง
ร้อยละ 11 ที่มีแรงจูงใจในลักษณะของอัลทรูอิสติก ที่ยอมรับว่า
เนื่องจากตนเอง “ต้องการประสบความสำเร็จในทางบวกเพื่อผู้อื่น”

แต่ขณะเดียวกับที่ยังพบว่า ลักษณะอัลทรูอิสติกของแต่ละคนมักเกิดขึ้นควบคู่กับแรงจูงใจที่มีตนเองเป็นศูนย์กลาง (self-centred motive) โดยยอมรับว่า เป็นอาสาสมัครเพื่อ “แสวงหาสิ่งใหม่ๆ หรือแสวงหาบางอย่างเพื่อตนเอง” ซึ่งพบว่า มีกลุ่มที่ได้รับแรงผลักดันจากทั้งที่ต้องการกระทำเพื่อผู้อื่นและตนเองในระดับที่มีอัลทรูอิสติกสูงกว่าหรืออาจมีในระดับเท่าๆ กัน คิดเป็นจำนวนมากที่สุดถึงร้อยละ 77 ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับแรงจูงใจที่กระทำเพื่อตัวเองเพียงร้อยละ 27 ของกลุ่มตัวอย่าง²⁷

อัลทรูอิสติกกับพฤติกรรมรีไซเคิล

จากผลการวิจัยยืนยันว่า แรงจูงใจอัลทรูอิสติกและความพึงพอใจส่วนบุคคลเป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ทำให้คนเรามีพฤติกรรมรีไซเคิล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของคนที่ห่วงใยสิ่งแวดล้อม และจากผลการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของอัลทรูอิสติกและการรีไซเคิล พบความสัมพันธ์อย่างชัดเจนว่า การรีไซเคิลเป็นรูปแบบหนึ่งของพฤติกรรมอัลทรูอิสติก ทั้งนี้ เมื่อคนเรารู้ว่าการรีไซเคิลเป็นบรรทัดฐานหนึ่งของสังคม ดังนั้น บรรทัดฐานที่ว่านี้จึงกระตุ้นพฤติกรรมอัลทรูอิสติกที่มีอยู่ในตัวเราออกมา¹⁷

แน่นอนว่า หากเราต้องการให้บรรลุถึงเป้าหมายการพัฒนาพลเมืองสิ่งแวดล้อมให้มีจำนวนมากขึ้นในสังคม จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่นักจัดการสิ่งแวดล้อมและนักสื่อสารจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาค่านิยมสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วยกัน

6

“ ความรู้ ” มีผลอย่างไร

6. "ความรู้" มีผลอย่างไร

การที่คนเรามีพฤติกรรมแสดงออกเพื่อสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันออกไป อีกทั้งมีความมุ่งมั่นในเรื่องนี้มากน้อยต่างกัน จึงก่อให้เกิดคำถามที่น่าสนใจว่า อะไรที่ทำให้คนเรามีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมและความมุ่งมั่นแตกต่างกัน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น เชื่อกันมาเป็นเวลานานแล้วว่า "ความรู้" มีผลต่อการแสดงออกทั้งทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อมก็ตาม ทำให้มีการศึกษาเรื่องนี้อย่างกว้างขวางทั้งในแง่แนวคิด และในสถานการณ์ต่างๆ

จริงหรือ ผู้ที่มีความรู้มาก หรือได้รับข้อมูลมากๆ จะเป็นผู้ที่มีแนวโน้มกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมสูง

จริงหรือ หากถ้าต้องการส่งเสริมหรือรณรงค์ให้ผู้คนให้ความร่วมมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือ ร่วมกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อม หรือ เข้า

ร่วมกิจกรรมรีไซเคิล จำเป็นต้องให้การศึกษา ความรู้ เผยแพร่ ข้อมูลต่างๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ และข้อมูลที่ถูกต้อง สำหรับการตัดสินใจ

“ความรู้” จัดเป็นปัจจัยภายในตัวบุคคลอย่างหนึ่ง นักวิจัยส่วนมากเชื่อว่า *มัพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่สัมพันธ์โดยตรงกับความรู้และจิตสำนึกสิ่งแวดล้อม* โดยจากงานวิจัยจำนวนอย่างน้อย 80 เปอร์เซนต์ พบว่า พฤติกรรมทั้งที่เป็น พฤติกรรมสิ่งแวดล้อม และไม่เป็นพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม เกิดจาก แรงจูงใจที่เป็นสถานการณ์ และปัจจัยภายในอื่นๆ มากกว่าเป็นเรื่องของความรู้ ข้อสรุปนี้ยืนยันได้ด้วยการศึกษาของ Kempton ที่ได้สำรวจพฤติกรรมผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั้งกลุ่มที่เป็นนักสิ่งแวดล้อม และกลุ่มที่ไม่ได้เป็นนักสิ่งแวดล้อม หรือกลุ่มที่มีความคิดต่อต้าน นักสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นที่น่าแปลกใจอย่างมาก เมื่อพบว่า ทั้งสองกลุ่มนี้มีความรู้สิ่งแวดล้อมเท่าๆ กัน ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ความรู้สิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นสิ่งจำเป็นต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม แต่เป็นที่แน่ชัดว่า ประชาชนจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ ประเด็นสิ่งแวดล้อมต่างๆ และต้องรู้ถึงพฤติกรรมที่ทำให้พวกเขา มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมได้ในระดับจิตสำนึก²²

ผลงานการศึกษาหลายชิ้นได้พิสูจน์แล้วว่า โดยทั่วไป ความรู้มีผลเพียงเล็กน้อยเท่านั้นต่อการตัดสินใจของคนเราที่จะกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม คือ เพียงร้อยละ 10 จึงควรเพิ่มความรู้ที่ถูกต้องให้มากขึ้น เพื่อให้มีความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการกระทำได้อย่างเหมาะสม⁴⁰

จากการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของพฤติกรรมเชิงนิเวศกับรูปแบบต่างๆของความรู้ ซึ่งได้นิยามพฤติกรรมเชิงนิเวศไว้ว่า “หมายถึง การกระทำใดๆที่มีผลต่อการอนุรักษ์และการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรีไซเคิล การอนุรักษ์น้ำและพลังงาน กิจกรรมทางการเมืองด้านสิ่งแวดล้อม การบริโภค เป็นต้น” ซึ่งมีความหมายเดียวกับคำอื่นๆ เช่น คำว่า pro-ecological, environmental concerned เป็นต้น

บทความดังกล่าวได้วิเคราะห์ถึงความรู้ในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงนิเวศไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

(1) ความรู้รูปแบบต่างๆถ้าสอดคล้องซึ่งกันและกัน ย่อมสามารถกระตุ้นพฤติกรรมได้

(2) ความรู้นั้นต้องจัดได้ว่าเป็นความรู้ที่จำเป็นต่อพฤติกรรมที่ต้องการ แม้ว่าจะไม่มากพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมก็ตาม เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจของคนๆนั้น เช่น หากต้องการส่งเสริมพฤติกรรมการทิ้งขยะ อาจจำเป็นต้องให้ความรู้ถึงเหตุผลความจำเป็นและวิธีการแยกขยะ เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมที่เหมาะสมจะไม่เกิดขึ้นได้ถ้าปราศจากความรู้ที่เหมาะสม ดังนั้นความรู้จึงสามารถใช้นำมาพฤติกรรมได้

(3) พบว่าในกรณีที่มีสถานการณ์ที่สามารถเป็นปัจจัยกระตุ้นได้ดีกว่า ส่งผลให้ความรู้มีอิทธิพลน้อยกว่าที่ควร ตัวอย่างเช่น สถานการณ์ขยะล้นเมืองเนื่องจากไม่สามารถจัดเก็บและกำจัดได้หมดและประชาชนต้องพบเห็นขยะเกลื่อนไปทั่วบริเวณและอาจส่งกลิ่นเหม็นไปทั่ว สถานการณ์เช่นนี้หากประชาชนได้รับ

การกระตุ้นให้หันมาร่วมกันลดปริมาณขยะ ย่อมมีแนวโน้มได้รับความร่วมมือ

ด้วยความจริงที่ว่า คนเราควรรู้ว่าควรทำอะไรและอย่างไรบ้าง ก่อนตัดสินใจลงมือทำ นักวิชาการจึงได้แบ่งหมวดหมู่ของ “รูปแบบความรู้” ออกเป็น 3 รูปแบบ คือ ความรู้สิ่งแวดล้อมที่เปิดเผย (declarative environmental knowledge) ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน และความรู้แสดงประสิทธิภาพ โดยเฉพาะความคุ้มค่าทางเศรษฐศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีความรู้ที่เรียกว่า “ความรู้ทางสังคม หรือ social knowledge” ที่พบว่า มีผลต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม โดยรายละเอียดของความรู้แต่ละรูปแบบมีดังนี้

รูปแบบแรก ความรู้สิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ข้อมูล ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ ที่ตอบคำถามว่า ระบบสิ่งแวดล้อมทำงานอย่างไร เช่น ผลกระทบจากปัญหาโลกร้อน พลังงานทดแทน ฯลฯ ทั้งนี้ ความรู้สิ่งแวดล้อมที่เปิดเผย สามารถทำให้ผู้กระทำมีความมั่นใจที่จะลงมือทำ แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่า คนที่มีความรู้ที่ถูกต้องครบถ้วนจะตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องเสมอไป ซึ่งยืนยันด้วยงานวิจัยและการวิเคราะห์ของนักวิชาการจำนวนมากที่สนใจในเรื่องเหล่านี้

รูปแบบที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน เป็นความรู้ที่อธิบายว่า จะสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร ซึ่งทำให้คนเรารู้ถึงทางเลือกของการกระทำหรือพฤติกรรม และความเป็นไปได้ของผลที่จะได้รับจากการกระทำเหล่านั้น ตัวอย่าง เช่น วิธีการลดขยะในครัวเรือน การคัดแยกขยะ เป็นต้น จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความรู้

เกี่ยวกับขั้นตอนเหมาะสมกับพฤติกรรมเชิงนิเวศมากกว่าความรู้ที่เปิดเผย ตัวอย่างเช่น การประหยัดพลังงานในครัวเรือน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บางครั้งความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนและความรู้ที่เปิดเผยได้รวมเป็นความรู้รูปแบบเดียวกัน และสามารถวัดพร้อมกันได้

รูปแบบที่ 3 ความรู้ที่แสดงประสิทธิภาพ สอดรับแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อการอนุรักษ์ที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น การเปลี่ยนมาใช้น้ำมันเชื้อเพลิงที่มีประสิทธิภาพต่อการประหยัดพลังงาน และมีผลต่อการก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศน้อย เป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพต่อการอนุรักษ์พลังงานมากกว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งนี้ วิธีการหนึ่งของการแสดงถึงประสิทธิภาพมักอ้างอิงถึงสัดส่วนระหว่างต้นทุนกับประโยชน์ที่ได้รับ หรือสัดส่วนทางเศรษฐศาสตร์

การที่ใครสักคนจะตัดสินใจกระทำหรือมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม คนๆ นั้นย่อมต้องตัดสินใจเลือกระหว่างทางเลือกต่างๆ ที่มีอยู่ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผล ดังนั้น ความรู้ที่แสดงถึงความมีเหตุผลที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงมีบทบาทสำคัญ เช่น วิธีใดที่ประหยัดมากกว่ากัน ระหว่างการซื้อน้ำมันเชื้อเพลิงที่มีประสิทธิภาพกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งบุคคลสามารถใช้วิธีการเปรียบเทียบทางเศรษฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม มักพบว่าประชาชนส่วนมากมักให้ความสำคัญกับการกระทำ ที่ไม่ถูกต้องเพื่อหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดปริมาณขยะในครัวเรือน และมักพบว่าแม้ว่าจะมีความรู้ที่เปิดเผยและความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนแล้วก็ตาม ยังพบว่าข้อมูลสำคัญก็ยิ่งขาดหาย สำหรับ ความรู้ทางสังคมจัดเป็น

ความรู้ที่ไม่เป็นทางการ รูปแบบแรกของความรู้ทางสังคม คือ แรงจูงใจและเจตนารมณ์เพื่อผู้อื่น หรือที่เรียกว่าอัลtruอิสติก (altruistic motive) นั่นเอง ส่วนรูปแบบที่สอง คือ ความรู้ที่มีร่วมกัน หรือความรู้ที่แบ่งปันกันทางสังคม (socially shared and common knowledge) ความรู้ทั้งสองเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดบรรทัดฐานใน 2 รูปแบบ คือ บรรทัดฐานสังคมตามธรรมเนียมนิยม (conventional social norm) ซึ่งมีรากฐานจากวัฒนธรรมประเพณีในสังคม อีกรูปแบบหนึ่ง คือ บรรทัดฐานจริยธรรมทางสังคม (moral social norm) ได้แก่ สวัสดิการ สิทธิของผู้อื่น ความเป็นธรรม และความยุติธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้รูปแบบความรู้จะมีอยู่มากมายหลากหลาย แต่ในสถานการณ์จริงนั้นพบว่า การกระตุ้นให้ประชาชนตัดสินใจแสดงออกถึงการกระทำหรือพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ จำเป็นต้องใช้ความรู้ทุกรูปแบบผสมผสานกัน ไม่ใช่ใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเท่านั้น

นอกจากนี้ ฟังระลึกเสมอว่า ลำพังความรู้อย่างเดียวนั้น ยังไม่เพียงพอสำหรับการกระตุ้นให้คนเรากระทำหรือมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงจำเป็นต้องมีแรงจูงใจ ค่านิยม ทศนคติ เป็นต้น จากการวิจัยถึงความสัมพันธ์พบว่า พฤติกรรมเชิงนิเวศมีความสัมพันธ์กับเจตนารมณ์หรือความตั้งใจของคนเรามากกว่าความรู้ โดยนักวิจัยได้นำเสนอถึงอีกปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้อง คือ ปัจจัยสถานการณ์ ซึ่งมีบทบาททั้งที่เป็นอุปสรรคและเอื้อหรือสนับสนุนต่อการเกิดพฤติกรรม

อิทธิพลของสถานการณ์ต่อพฤติกรรมเชิงนิเวศ

สถานการณ์มีผลทั้งทางบวกและลบต่อพฤติกรรม เช่น การรีไซเคิล แม้ว่าประชาชนจะมีทัศนคติ มีความรู้ แต่ถ้าในสถานการณ์จริงยังไม่สั่งอำนวยความสะดวก หรือ ยังไม่มีระบบรองรับการรีไซเคิล ย่อมทำให้คนเราลดหรือไม่มีการกระทำรีไซเคิล

สุดท้ายนักวิชาการจึงมีข้อสรุปร่วมกันว่า ความรู้ยังคงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสนับสนุนหรือกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมเชิงนิเวศ¹⁹

จากการศึกษาถึงระดับความรู้ของครัวเรือนในรัฐสลังงอ ประเทศมาเลเซีย เพื่อค้นหาแหล่งความรู้สิ่งแวดล้อม ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้ที่แตกต่างกัน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทัศนคติ พฤติกรรมและการมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับพื้นฐานสิ่งแวดล้อมอย่างดี แต่มีความรู้สิ่งแวดล้อมในด้านวิทยาศาสตร์น้อย ซึ่งแสดงว่าครัวเรือนในรัฐสลังงอมีความรู้สิ่งแวดล้อมในระดับที่ซับซ้อนน้อย ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อการกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมหรือเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมสิ่งแวดล้อม และยังพบว่า ความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติ พฤติกรรม และการมีส่วนร่วม ดังนั้น ถ้าประชาชนมีความรู้มากขึ้น ก็มีโอกาสมที่ประชาชนจะมีพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผลการศึกษาชี้ แสดงว่า ถ้าหน่วยงานต่างๆ เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐ ให้ความรู้หรือข้อมูลสิ่งแวดล้อมพื้นฐาน อาจไม่

เพียงพอ ควรให้ข้อมูลและความรู้ในระดับเทคนิค 'know-how' และข้อมูลเกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็น เพื่อจูงใจให้มีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม¹⁶

ข้อมูลมีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่ง Young (1993) เสนอให้ใช้เทคนิคข้อมูล หรือ Information technique โดยมีเป้าหมายคือ การช่วยให้ประชาชนเข้าใจธรรมชาติของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กำลังเผชิญอยู่ เข้าใจถึงพฤติกรรมและขั้นตอนที่จำเป็นสำหรับการแก้ปัญหา เทคนิคนี้เป็นเทคนิคที่เชื่อว่า เมื่อประชาชนเข้าใจถึงสาเหตุ และกระบวนการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแล้ว พวกเขาจะลงมือกระทำ³⁸ ตัวอย่าง เช่น ถ้าประชาชนทราบข้อมูลสถานการณ์ขาดแคลนน้ำ และผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมถึงเข้าใจถึงวิธีการประหยัดน้ำ การร่วมกันป้องกันภาวะขาดแคลนน้ำ ย่อมกระตุ้นให้ประชาชนตัดสินใจร่วมกันให้อนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางสิ่งแวดล้อมไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมเชิงนิเวศ หรือถ้าพบว่ามีความสัมพันธ์ก็มีเพียงในระดับกลางๆ กรณีที่พบว่ามีความสัมพันธ์กันนั้น เป็นความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงนิเวศ ที่ระบุว่าบุคคลควรทำอะไรบ้างและควรกระทำอย่างไร มากกว่าที่จะเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างๆ²⁰

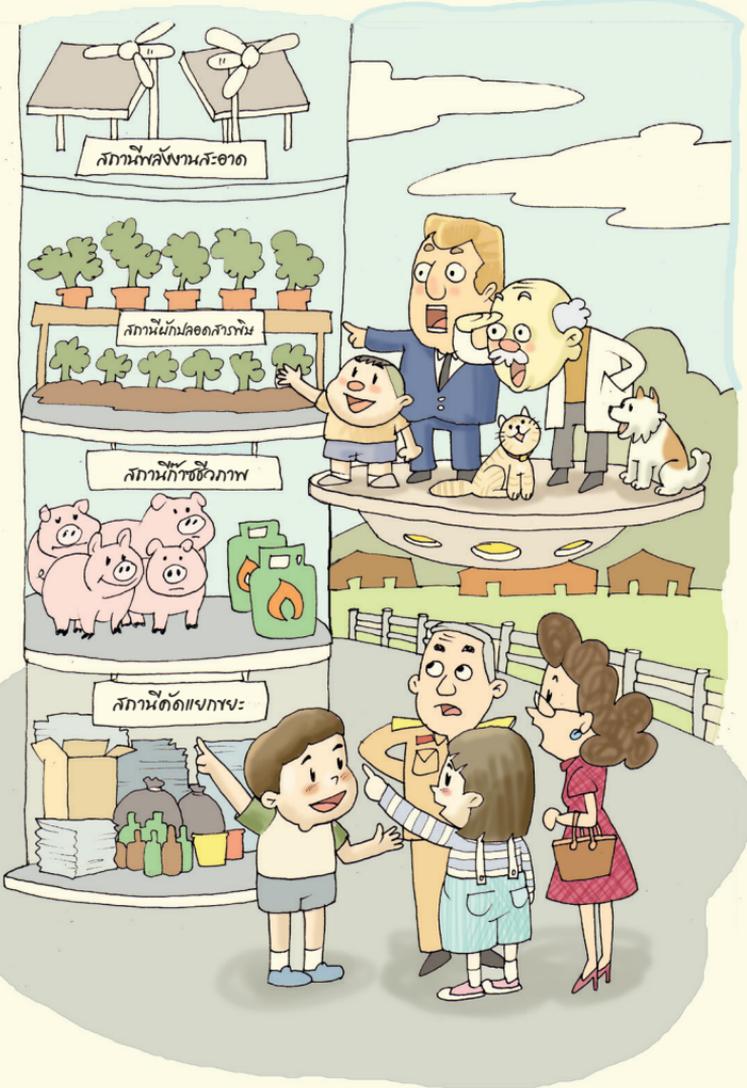
ถึงแม้จะมีการวิจัยที่แสดงว่า ความรู้มีผลไม่มากนักในบางกรณีต่อการตัดสินใจของคนเราในการมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่

นักวิชาการรวมถึงผู้จัดการสิ่งแวดล้อมต่างยอมรับว่า “ความรู้” ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการกระตุ้นให้เกิดการแสดงออก และการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้ การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนจรรยาบรรณการให้ความรู้ ทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใชทางการอื่นๆ จึงยังคงเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำต่อไป โดยจำเป็นต้องวิเคราะห์ และมีการวางแผนอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดผลที่มีประสิทธิภาพและการดำเนินการนั้นๆ ไม่สูญเปล่า

จิตสำนึก ความตระหนักรู้ ทัศนคติ

7. จิตสำนึก ความตระหนัก ทศนคติ

ความรู้สึกต่างๆ ของคนเรา ทั้งความตระหนัก ทศนคติ และจิตสำนึก ล้วนแต่มีผลต่อพฤติกรรมและการกระทำด้านสิ่งแวดล้อม นักจัดการสิ่งแวดล้อม ตลอดจนนักการศึกษา จึงต่างให้ความสนใจกับการส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้สึกในทางที่เป็นคุณกับสิ่งแวดล้อม ดำเนินกิจกรรมเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนมีทศนคติ ความตระหนักในทางบวก ด้วยเทคนิคต่างๆ ทั้งด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร การให้การศึกษผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา การพยายามให้กลุ่มเป้าหมายได้รับประสบการณ์ตรง เป็นต้น ด้วยเป้าหมายกระตุ้น และส่งเสริมให้บุคคลตัดสินใจเพื่อสิ่งแวดล้อม ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆด้านสิ่งแวดล้อม หรือ การปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตที่ให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

เป็นที่ทราบกันดีว่า การที่ใครสักคนหนึ่งมีความตระหนักหรือทศนคติ หรือจิตสำนึกในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ก็ไม่ได้หมายความว่าคนๆนั้น จะมีพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมเสมอไป โดยพบว่า ถึงแม้คนเราจะมีทศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม แต่ก็อาจจะไม่แสดงพฤติกรรม หรือการกระทำใดๆ ในทางที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่ง

แวดล้อมเลย เพราะยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกมาก ที่มีผลทั้งทางบวกและทางลบต่อการแสดงพฤติกรรม อีกทั้ง ดัชนีหรือระดับของทัศนคติหรือความตระหนักที่มีในแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ จึงมีการศึกษาและพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้อย่างกว้างขวางมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 4 ทศวรรษ

ทัศนคติ หรือ attitude หมายถึง ความรู้สึกในทางบวกและลบต่อสิ่งของ ผู้คน หรือ ประเด็นต่างๆ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติคือ ความเชื่อ ซึ่งหมายถึง ข้อมูล (ความรู้) ที่บุคคลหนึ่งมีต่ออีกบุคคลหนึ่ง หรือ ต่อสิ่งของ หรือ ต่อประเด็นต่างๆ *โดยทั่วไปทัศนคติสิ่งแวดล้อมมีผลเพียงเล็กน้อยต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม* มีผู้เสนอแนวคิดเพื่ออธิบายถึงเหตุผลนี้ ด้วยโมเดล a low-cost/high-cost model โดยเชื่อว่าคนยอมเลือกที่จะมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมที่ต้องการต้นทุนต่ำสุด แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงในรูปของมูลค่าของเงิน แต่หมายถึงในรูปของมูลค่าเชิงจิตใจ เช่น เวลาที่ใช้ในการ กระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมและความพยายามของผู้กระทำ พบว่าผู้ที่ห่วงใยสิ่งแวดล้อมมักมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น การรีไซเคิล ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ต้นทุนสูง หรือกล่าวได้ว่าทัศนคติทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมต้นทุนต่ำ

ประชาชนที่มีทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมในระดับสูงอาจเลือกที่จะดำเนินชีวิตที่ไม่ได้เสียสละอะไรมากนักก็เป็นได้ แต่เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มักยอมรับการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งเสริมพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมได้มากกว่า เช่น กรณีที่รัฐประกาศเพิ่มภาษีน้ำมัน บุคคลเหล่านี้ก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นต้น

ขณะเดียวกัน ทศนคติ ก็มีผลทางอ้อมต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมด้วย เช่นกัน จากการศึกษาความเต็มใจของนักศึกษาในวิทยาลัยแห่งหนึ่ง เกี่ยวกับการยอมรับพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม พบว่า นักศึกษาซึ่งเชื่อว่าเทคโนโลยีและความเติบโตทางเศรษฐกิจจะสามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้มีแนวโน้มที่จะเสียสละความสะดวกสบายส่วนตัวเพื่อสิ่งแวดล้อมน้อย ซึ่งให้เห็นว่า ผู้ซึ่งเชื่ออย่างหนักแน่นในเรื่องของความเติบโตทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี อาจไม่ตระหนักถึงความจำเป็นของการมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม จึงยอมรับพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมน้อย

ในเรื่องราวความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม หรือ environmental awareness นั้น Kollmuss และ Agyeman (2002) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า “การรู้ถึงผลกระทบ อันเนื่องมาจากพฤติกรรมมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม” ความตระหนักสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับความรู้ ความจำ (cognitive) อารมณ์ และการรับรู้ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการบางคนก็ใช้คำว่า ทศนคติ และความตระหนัก ในความหมายเดียวกัน จึงพบว่าบทความบางเรื่องใช้สองคำนี้แทนซึ่งกันและกัน หรือบางครั้งใช้คำว่า จิตสำนึก ความตระหนัก ทศนคติ รวมไปถึงความห่วงใยสิ่งแวดล้อม (environmental concern) ในความหมายเดียวกัน โดยใช้กล่าวถึงสลับไปมา

ลักษณะทางธรรมชาติของปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีผลต่อความตระหนักสิ่งแวดล้อมของคนเรา ทำให้ตระหนักถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมต่ำกว่าที่ควร ด้วยเหตุดังนี้ (1) ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่จะค่อยเป็นค่อยไป จึงใช้เวลานาน กว่าที่จะปรากฏสภาพปัญหาให้เห็นอย่างเป็นทางการชัดเจน เช่น

ปัญหาการสูญเสียความหลากหลายทางชีววิทยานั้น ไม่สามารถมองเห็นอย่างเป็นรูปธรรม เพราะเราจะทราบได้จากผลกระทบที่ได้รับซึ่งอาจต้องใช้เวลานาน ปัญหาโรคหัวใจในชั้นบรรยากาศโอโซน เราสามารถรับรู้ปัญหาได้เมื่อมีผล กระทบเกิดขึ้น (2) ปัญหาสิ่งแวดล้อมค่อยๆ ทำลายความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ และเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากโดยธรรมชาติแล้ว คนเราสามารถรับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันได้ดีว่าการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป (3) ความซับซ้อนของระบบสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการทำความเข้าใจ ส่งผลต่อความคิด ความรู้สึก ในการมีปฏิริยาต่อสภาพปัญหา ลักษณะเฉพาะของปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เอง ที่เป็นอุปสรรคต่อความคิด ความรู้สึกของเรา และส่งผลถึงการเป็นอุปสรรคขวางกั้นการลงมือกระทำเพื่อจัดการปัญหาด้วย²²

ดังนั้น หากต้องการหยุดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมที่นับวันจะมีเพิ่มมากขึ้น ทุกคนจึงต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของตนเอง เพื่ออนาคตของเด็กๆ ที่ยังคงอยู่ในมือของผู้ใหญ่ ซึ่งเขาเหล่านั้นเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในอนาคต ผู้ใหญ่ทั้งหลายจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงสาเหตุที่จะทำให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม

ในเชิงทฤษฎี นักวิจัยพบว่า ผู้ที่อายุน้อยมีแนวโน้มว่ามีทัศนคติทางบวกมากกว่าผู้ที่มีอายุมากกว่า ในเอกสารวิชาการบางฉบับยืนยันว่า อายุมีความสัมพันธ์สูงสุดกับทัศนคติสิ่งแวดล้อม โดยทั่วไป นักวิจัยต่างเห็นว่า ผู้หญิงมีความห่วงใยสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ชาย แต่ในบางงานวิจัยก็พบว่า เพศไม่ได้มีผลต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ แนวคิดการเรียนรู้ทางสังคม (socialization) บทบาทของหญิงและ

ชายพัฒนาไปตามความคาดหวัง ค่านิยม และวัฒนธรรมทางสังคม ผู้หญิงมักถูกคาดหวังว่า จะเป็นผู้ที่มีค่านิยมทางการดูแลเอาใจใส่สูงกว่า ขณะที่ผู้ชายมีความอิสระ และชอบการแข่งขัน ความแตกต่างระหว่างหญิงชายเหล่านี้ย่อมมีผลต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม

ด้านภูมิหลังทางสังคม และเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้ว ปรากฏว่า ผู้ที่มีรายได้สูงกว่าจะมีทัศนคติสิ่งแวดล้อมสูงกว่า ทั้งนี้เชื่อว่าผู้ที่มีรายได้สูงมีความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมที่ดี จึงมีแนวโน้มที่จะมีความคิดสนับสนุนการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม มีการศึกษาหลายชิ้นที่พบว่า ระดับการศึกษาที่สูงมีผลทางบวกต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม ซึ่งอธิบายได้ว่าการศึกษาทำให้คนได้รับความคิด ความเชื่อที่หลากหลายซึ่งทำให้คนเรามีแนวคิด ความเชื่อ ในเรื่องการดำเนินชีวิตที่หลากหลายด้วย

ทั่วไป มีการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง สัมพันธ์กับทัศนคติสิ่งแวดล้อม มีทฤษฎีหนึ่งเรียกว่า Environmental Deprivation Theory ที่เชื่อว่า ทัศนคติสิ่งแวดล้อมสามารถพัฒนาขึ้นได้จากภาวะความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ผู้อยู่อาศัยอยู่ในเมืองที่ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมย่อมมีพัฒนาทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อมในเชิงบวก

สำหรับในประเทศยากจนก็ได้มีการแสดงให้เห็นถึงทัศนคติสิ่งแวดล้อมที่สูงด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ อธิบายได้ด้วยแนวคิด 'ปัญหารูปธรรม ค่านิยมนามธรรม (objective problems, subjective values) ซึ่งกล่าวว่า บุคคลเหล่านี้ถูกกระตุ้นด้วยสภาพปัญหาในท้องถิ่นมากกว่าการเปลี่ยนเป็นผู้มีค่านิยมหลังวัตถุนิยม (post-materialist values) จึงส่งผลให้มีทัศนคติทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม

ผลจากการวิเคราะห์ทัศนคติสิ่งแวดล้อมของเยาวชนอายุ 15 ปี จำนวนเกือบ 4 แสนคนใน 56 ประเทศ โดยศึกษาทั้งในระดับบุคคล และระดับประเทศ พบว่า ระดับบุคคล เด็กผู้หญิงมีทัศนคติทางบวก มากกว่าเด็กชาย โดยภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจมีผลต่อ ทัศนคติ คือ เด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ร่ำรวย มี ทัศนคติทางลบมากกว่าฐานะต่ำ ขณะที่การศึกษามีอิทธิพลทางบวก การศึกษาและอาชีพของพ่อและแม่ไม่มีผลต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม ของเยาวชน ความรู้และทักษะทางวิทยาศาสตร์มีผลทางบวก ต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม ส่วนในระดับประเทศ พบว่า ระดับการ พัฒนาของประเทศไม่มีผลต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม ประเทศที่มี ทรัพยากรธรรมชาติมาก (วัดโดย National Biodiversity Index) มีผลทางบวกต่อทัศนคติสิ่งแวดล้อม²⁶

ผลจากการวิเคราะห์ความกังวลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในมุมมอง ทางสังคม ปรากฏว่ากลุ่มผู้คนที่ยากจนที่สุดและมีระดับการศึกษา ต่ำสุดเหมือนกับกลุ่มที่ร่ำรวยที่สุดและมีระดับการศึกษาสูงสุด ซึ่งพบว่าดูแลเอาใจใส่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งในท้องถิ่นตนเองและ ระดับโลก อย่างไรก็ตาม เมื่อกลุ่มเหล่านี้ได้รับการโน้มน้าวให้ ลงมือกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ยังมีปัจจัยเรื่องการเงินของแต่ละคน เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ผู้หญิงมีความห่วงใยสิ่งแวดล้อมมากกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเกือบเป็นสากลในสังคมประชาธิปไตยตะวันตก อย่างไรก็ตาม กลุ่มวัยกลางคนก็มีความห่วงใยสิ่งแวดล้อมมากกว่ากลุ่มสูงอายุ

และกลุ่มคนที่อายุน้อย นอกจากนี้ผู้ที่มีทัศนคติสีเขียวมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมสีเขียว จากการวิเคราะห์ ได้แบ่ง “พฤติกรรมสีเขียว” เป็น 3 ประเภท คือ พฤติกรรมผู้บริโภคสีเขียว กิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และการยินดีเป็นผู้จ่าย (ในรูปของเวลา เงินและอื่นๆ) เพื่อปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม

ความห่วงใยสิ่งแวดล้อมและความเชื่อเรื่องสิ่งแวดล้อมต่างนำไปสู่พฤติกรรมสีเขียว ความห่วงใยสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นมีผลมากที่สุดต่อพฤติกรรมผู้บริโภคและการเป็นนักกิจกรรมสีเขียว แนะนำให้เห็นว่าประสบการณ์ตรงกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งกระตุ้นที่สำคัญต่อการกระทำ แต่ในกรณีที่ซับซ้อน เช่น การที่ต้องตัดสินใจเลือกระหว่างงาน กับสิ่งแวดล้อม หรือ การต้องจ่ายเงินเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ก็พบว่าความเชื่อด้านสิ่งแวดล้อมมีบทบาทสำคัญมากกว่า³

ถ้าคุณเราต้องเผชิญปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีความคิด การกระทำ หรือพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมมากขึ้น โดยสามารถพบได้บ่อยในสังคมปัจจุบันที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมปรากฏให้เห็นในทุกๆ ที่ มากบ้างน้อยบ้าง โดยเฉพาะในกรณีที่ได้รับผลกระทบโดยตรง โดยหลักการแล้ว ประสบการณ์ตรงเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นอย่างดีที่จะผลักดันให้ผู้คนตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา และความจำเป็นในการหาทางออก

ตัวอย่างการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ ความตระหนักต่อมลพิษทางอากาศ ซึ่งมีงานวิจัยหลายชิ้นในอเมริกาและยุโรป เช่น ในอเมริกา

พบว่าความตระหนักเกี่ยวกับมลพิษทางอากาศของประชาชนเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา ในการศึกษาเมื่อปี 1956 แสดงว่า ประชาชน 1 ใน 4 คน รู้สึกว่ามลพิษทางอากาศเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งในพื้นที่อยู่อาศัยของตัวเอง ต่อมาในปี 1966 หรือ 10 ปีถัดมาก็ได้เพิ่มสูงขึ้น เกือบครึ่งหนึ่งของประชาชนกลุ่มตัวอย่าง และเพิ่มขึ้นเป็น 56 เปอร์เซ็นต์ และ 70 เปอร์เซ็นต์ ในการสำรวจปี 1997 และ 1970 ตามลำดับ ขณะเดียวกัน กลับพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนรู้สึกห่วงใยกับปัญหามลพิษทางอากาศ ถึงแม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ต้องประสบกับสภาพปัญหาอย่างรุนแรงก็ตาม

อีกมุมหนึ่ง นักวิจัยได้พยายามชี้ให้เห็นถึง ความตระหนักของประชาชนในแง่ความเชื่อมโยงกับมลพิษทางอากาศและสุขภาพ ซึ่งในทางวิทยาศาสตร์การแพทย์มีข้อบ่งชี้อย่างกว้างขวางแต่ในการระบุถึงผลกระทบของมลพิษทางอากาศต่อสุขภาพโดยทั่วไปก็ยังไม่ชัดเจน จากผลการศึกษาความตระหนักของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเบอร์มิงแฮม ซึ่งเป็นเมืองที่ใหญ่เป็นลำดับสองของสหราชอาณาจักร ปรากฏว่า ประชาชนรับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างมลพิษทางอากาศกับปัญหาสุขภาพทั้งระดับส่วนบุคคลและสังคมในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม พบว่ากลุ่มตัวอย่างยินดีกล่าวถึงผลทางลบต่อผู้อื่นมากกว่าผลต่อตัวเอง แต่ความตระหนักกับความห่วงใยสุขภาพบางครั้งก็ไม่ไปในทิศทางเดียวกัน เช่น บางคนตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภาพผู้อื่นแต่ตัวเองกลับไม่พบความตระหนักถึงปัญหามลพิษทางอากาศ จากการศึกษาในเมือง

เบอร์มิงแฮม สหราชอาณาจักร พบว่าข้อมูลจากภายนอกมีอิทธิพลน้อย ต่อการรับรู้เรื่องมลพิษทางอากาศ ซึ่งหากข้อมูลสอดคล้องกับประสบการณ์ตรงของประชาชน ประชาชนก็จะไม่สนใจข้อมูลเหล่านั้น²

ข้อค้นพบเหล่านี้บ่งว่าเป็นประโยชน์สำหรับผู้กำหนดนโยบายและจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งควรใช้เป็นข้อพิจารณาในการวางแผนการสื่อสารกับประชาชน

ชีวิตสังคมในปัจจุบัน ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารจากช่องทางที่หลากหลาย ทั้งสื่อสารมวลชนต่างๆ สื่อออนไลน์ รวมทั้งข้อมูลรณรงค์จากหน่วยงานต่างๆ เช่น ความพยายามในการสื่อสารข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม ก็มีพื้นฐานจากแนวคิดดั้งเดิมของความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลและทัศนคติ นั่นคือ ถ้าข้อมูลมีความชัดเจนเพียงพอและสมเหตุสมผลประชาชนก็จะเข้าใจถึงความเป็นจริงของสิ่งนั้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ย่อมมีผลไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งกับทัศนคติของประชาชน แต่ก็มีปัจจัยอื่นๆ อีกมากมาย ดังนั้น ถ้าต้องการสร้างทัศนคติ หรือความตระหนักในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ก็ต้องเข้าใจว่า การที่คนๆ หนึ่งจะมีทัศนคตินั้นๆ ได้ผ่านการตีความและการให้ความหมายของคนๆ นั้นอย่างไร นั่นคือ ต้องเข้าใจว่า สิ่งเหล่านั้นสัมพันธ์ลึกซึ้งกับรูปแบบทางวัฒนธรรมของคนๆ นั้นอย่างไร เพราะประสบการณ์เดียวกันอาจมีการรับรู้และการตีความที่แตกต่างกันด้วยเหตุที่คนเรานั้นมีวัฒนธรรมแตกต่างกัน³⁰

อีกตัวอย่างหนึ่ง การศึกษาถึงความตระหนักของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณทะเลสาบบาลาตัน (Lake Balaton) ซึ่งเป็นทะเลสาบที่ใหญ่

ที่สุดในยุโรป เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในหน้าร้อน แหล่งน้ำต้องประสบกับปัญหาทั้งทางกายภาพและชีวภาพ การสำรวจชี้กลุ่มตัวอย่างผู้อยู่อาศัยถาวรบริเวณนั้น จำนวน 960 คน ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่ เกือบ 70 เปอร์เซ็นต์ รู้สึกพึงพอใจกับคุณภาพน้ำในทะเลสาบ ประมาณ 1 ใน 4 พึงพอใจเล็กน้อย มีเพียงเล็กน้อยที่รู้สึกไม่พึงพอใจ และมีเพียงประมาณ 2 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่รายงานว่าพอใจมาก ทั้งนี้ หญิงและชายต่างรู้สึกไม่แตกต่างกัน ประมาณ 1 ใน 4 เห็นว่า ความแห้งแล้งจากการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกมีผลกับพื้นที่ทะเลสาบแห่งนี้ แม้ว่าผู้ที่อายุน้อย (16 - 26 ปี) และวัยกลางคน (27 - 50 ปี) รายงานว่า ได้ประโยชน์จากคุณภาพน้ำที่ดี แต่ผู้ที่อายุสูงสุด (51 - 92 ปี) มีความกังวลถึงคุณภาพน้ำและประเด็นต่างๆ ไปมากกว่า เช่น ความหลากหลายทางชีววิทยา และการอนุรักษ์ธรรมชาติ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าขนาดของทะเลสาบขึ้นอยู่กับคนรุ่นเยาว์มากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ชายเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องฝนกรดซึ่งอาจเป็นผลจากข้อมูลของสื่อ ดังนั้น ควรเรียกร้องให้สื่อนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องแทนการจูงใจด้วยการพาดหัวข่าว และยัมนำแปลกใจที่กลุ่มวัยกลางคน ไม่ได้แสดงถึงความหวังเกี่ยวกับคุณภาพของน้ำ ทั้งๆที่คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเรื่องของคุณภาพน้ำถือเป็นสิ่งสำคัญ³⁵

กล่าวได้ว่า ความรู้สึกระดับจิตสำนึก ทั้งที่เรียกว่าทัศนคติ หรือความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม ของคนๆ หนึ่งเกิดขึ้นได้จากปัจจัยและสิ่งเร้าหลายประการ อีกทั้ง การจูงใจให้คนๆ นั้นดำรงไว้ซึ่งความรู้สึก

ที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม และแสดงออกซึ่งการกระทำ หรือพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม ก็ยุ่งยากเช่นกัน จากผลการศึกษายืนยันได้ว่า การที่คนๆ หนึ่งมีความตระหนักทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ได้หมายความว่า คนๆ นั้นพร้อมที่จะมีพฤติกรรม หรือการกระทำ ที่เป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมเสมอไป ดังนั้น จึงเป็นภาระของนักจัดการสิ่งแวดล้อมที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นจริงเหล่านี้ ในการวางแผน และกำหนดนโยบายต่างๆ

8

บริโภคสีเขียว

8. บริโภคสีเขียว

เรื่องราวของ “สิ่งแวดล้อม” ถือเป็นกระแสหลักของโลกในศตวรรษนี้ต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ผ่านมา สังคมปัจจุบันจึงดำเนินมาถึงจุดที่ร่วมกันเรียกร้องและโน้มน้าวให้ผู้คนในสังคมหันมาให้ความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้การตัดสินใจในระดับบุคคลเพื่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นสิ่งจำเป็น หากเมื่อใดที่ทุกคนรับเอาการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตปกติทั่วไป ความพยายามเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของมนุษยชาติย่อมใกล้เคียงความเป็นจริงได้มากขึ้น และเชื่อว่าถ้าทุกหน่วยในสังคมโลกใบนี้ร่วมมือกันและตั้งใจอย่างจริงจัง สิ่งเหล่านี้คงไม่ไกลจากความเป็นจริง

“บริโภคสีเขียว” เป็นเป้าหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในฐานะที่เป็นปัจเจกชนทุกคน บริโภคสีเขียว หมายถึง พฤติกรรมการบริโภคที่หลีกเลี่ยงผลิตภัณฑ์ซึ่งมีแนวโน้มที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ หลีกเลี่ยงการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ซึ่งผ่านกระบวนการผลิต การใช้วัตถุดิบ หรือ การกำจัดของเสีย อันก่อให้เกิดความเสียหายกับ

สิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดของเสียที่ไม่จำเป็นและรวมถึงการใช้วัตถุดิบที่ได้มาจากสายพันธุ์ หรือ สภาพแวดล้อม ที่อยู่ในภาวะที่ถูกคุกคาม หรือ ใกล้สูญพันธุ์

จากนิยามดังกล่าวย่อมเห็นว่าการบริโภคสีเขียวไม่ได้เป็นการบริโภคตามสัญชาตญาณเพื่อความอยู่รอดของมวลมนุษยเท่านั้น หากแต่พัฒนาไปมากกว่าเพียงแค่การอยู่รอดของตัวเอง แต่รวมไปถึงการอยู่รอดของสังคมโดยรวมด้วย ดังนั้น บริโภคสีเขียวจึงเป็นการบริโภคที่ยึดโยงจริยธรรม และความคิดสิ่งแวดล้อม ในภาษาอังกฤษจึงมีการเรียกที่แตกต่างกันโดยมีความหมายที่ใกล้เคียงกับแนวคิดบริโภคสีเขียว ได้แก่ คำต่อไปนี้

- การบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (environmentally friendly consumption)
- การบริโภคอย่างยั่งยืน (sustainable consumption)
- การบริโภคเชิงนิเวศ (ecological consumption)
- การบริโภคอย่างมีจริยธรรม (ethical consumption)

การบริโภคสีเขียว เริ่มพัฒนาขึ้นในทศวรรษ 1970 เมื่อความห่วงใยสิ่งแวดล้อมของประชาชนกลายเป็นกระแสหลักของสังคม และเรียกร้องให้ภาครัฐจัดการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 ต้น 1990 ก็ปรากฏว่า ความคิดสีเขียว ได้เกิดขึ้น ด้วยความคิดที่ว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมส่วนมากเกิดจากระบบสังคม เศรษฐกิจ ของการผลิตและการบริโภค ดังนั้น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ควรให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง

ระบบสังคมและเศรษฐกิจ มากกว่าการมุ่งเน้นนโยบายภาครัฐต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมเฉพาะเรื่อง แสดงให้เห็นว่า สังคม รวมถึงนักจัดการ และนักวิชาการ ได้เปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมว่า ไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะแต่ด้านของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแต่ประการเดียว หากแต่มีประเด็นทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ดังนั้น จึงมีการนำเสนอแนวคิดและโน้มน้าวให้สังคมหันมาให้ความสนใจ เน้นในเรื่องที่เกี่ยวกับจิตสำนึกของบุคคลในสังคม เช่น ในสหรัฐอเมริกา ได้เผยแพร่หนังสือที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เช่น The Green Consumer Guide ซึ่งได้ปูพื้นฐานการเติบโตเกี่ยวกับ Labelling in Europe และกระตุ้นให้เกิดการให้ความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับการบริโภคสีเขียวในช่วงทศวรรษ 1990 จึงพบว่า ในช่วงทศวรรษ 1990 เป็นยุคที่สังคมตื่นตัวในเรื่องการบริโภคสีเขียวหรือการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากกว่าทศวรรษที่ผ่านมา¹¹

มีประชากรในสหราชอาณาจักรประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ ที่จัดได้ว่า เป็นผู้บริโภคสีเขียว ที่กระทำเป็นประจำ หรือเป็นกลุ่มที่เรียกว่า hardcore green consumers และมีประชากรประมาณ 27 เปอร์เซ็นต์พร้อมที่จะจ่ายสินค้าสีเขียวราคาสูงขึ้นถึงร้อยละ 25 ขึ้นไปในอเมริกา มีผู้บริโภคที่มองหาผลกำไรสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมและพร้อมจะเปลี่ยนเป็นยี่ห้อที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมประมาณร้อยละ 50 ขณะที่ชาวออสเตรเลีย ร้อยละ 61.5 ยินดีซื้อสินค้าที่ปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมในราคาที่สูงขึ้น โดยพบว่า ยินดีจ่ายในราคาที่สูงขึ้นตั้งแต่ร้อยละ 15 - 20 ขึ้นไป จากที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่า กลุ่มผู้บริโภคสีเขียวในโลกนี้มีกระจายอยู่จำนวนมากไม่น้อย และเชื่อว่ามีแนวโน้ม

โน้มนำเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุที่กระแสเรื่องสิ่งแวดล้อมในโลกเป็นประเด็นที่เรียกร้องให้สังคมต้องหันมาให้ความสนใจ ขณะเดียวกัน ก็มีคำถามมากมายที่นักจัดการสิ่งแวดล้อมต้องการคำตอบ เช่น พฤติกรรมเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำอย่างไรจึงจะทำให้ผู้ที่ไม่ใส่ใจหันกลับมาเป็นผู้บริโภคสีเขียว เป็นต้น

แนวคิดการบริโภคสีเขียว เป็นการเน้นปัจเจกชน หรือเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย

- การบอยคอต เช่น การไม่ซื้อสินค้าที่ทำลายสิ่งแวดล้อม หรือการไม่ซื้อสินค้าที่มาจากการใช้แรงงานทาส
- การเลือกซื้อสินค้าเชิงบวก เช่น สินค้าที่ประหยัดพลังงาน ผลิตภัณฑ์ที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม
- เลือกซื้อสินค้าที่มาจากการแข่งขันการค้าอย่างเป็นธรรม และใช้แรงงานอย่างเป็นธรรม
- การลดการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็น เลือกซื้อสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น หรือ มีการขนส่งที่ไม่ห่างไกล
- เป็นปากเสียงให้กับสังคมกรณีพบเห็นการผลิต การให้บริการและการบริโภคที่ทำลายสิ่งแวดล้อม

น่าสนใจว่า เพราะอะไร หรือมีปัจจัยอะไร กระตุ้นให้ผู้คนตัดสินใจ ดำรงตนเป็นผู้บริโภคสีเขียว

คุณธรรมเป็นปัจจัยสำคัญต่อผู้บริโภคสีเขียว ในกระบวนการตัดสินใจจ่าย โดยพบว่า ผู้บริโภคสีเขียวได้จัดลำดับให้ประเด็นสิ่งแวดล้อมสำคัญที่สุด ตามด้วยสิทธิมนุษยชน และสิทธิสัตว์ เนื่องจากผู้บริโภค

ต้องการบอกให้สังคมรับรู้ ว่า ผลិតภัณฑ์ที่เขาซื้อนั้นทำขึ้นอย่างไร และใครบ้างที่ได้รับประโยชน์จากการใช้จ่ายของเขา ตัวอย่างเช่น การบอยคอตของผู้บริโภคต่อบริษัท เช่น เซลล์ และเนสเล่ย์ ย่อมส่งผลยอดขายสินค้าของบริษัท ทั้งนี้พบว่าผู้บริโภคที่แสดงออกถึงการบอยคอตได้พัฒนาทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์และบริษัท ด้วยความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และเชื่อว่า พวกเขา มีพลังในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบริษัท และยังพบว่าอีกว่าผู้บริโภค ยินดีจ่ายสินค้าในราคาที่สูงขึ้นเพื่อซื้อสินค้าที่มีคุณธรรม

นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้ว่าผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยที่จัดได้ว่าเป็นผู้มีคุณธรรมทางสิ่งแวดล้อม แต่กลับพบว่าอาหารที่จัดว่าเป็นอาหารเชิงคุณธรรมหรือที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมีส่วนแบ่งการตลาดเพียง ร้อยละ 5 เท่านั้น และขณะเดียวกัน มีบุคคลจำนวนมากที่รายงานว่าตนเองต้องพบกับความยุ่งยากในการแปรความสนใจของตนเองเป็นการกระทำ กล่าวคือ มีผู้บริโภคถึง ร้อยละ 30 ที่รายงานว่า เขามีความรู้สึกหวั่นไหวสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงมีความยุ่งยากในการแปรไปสู่พฤติกรรมการใช้จ่าย อีกทั้งยังพบว่า มีผู้บริโภคจำนวนไม่น้อยที่ยอมรับว่า บ่อยครั้งตนเองมีพฤติกรรมที่ไม่สนับสนุนการบริโภคสีเขียว ทั้งๆที่บุคคลนั้นมีทัศนคติทางบวกต่อการบริโภคสีเขียว ซึ่งเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “ช่องว่างระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม หรือ ช่องว่างระหว่างค่านิยมและการกระทำ (attitude-behaviour gap or value-action gap) ซึ่งจัดเป็นประเด็นคุณธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด จึงนำมาสู่คำถามที่ว่า “ทำอย่างไรจึงจะสามารถเปลี่ยนความตระหนักในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมของบุคคลเป็นพฤติกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม” ⁷

อะไรบ้างที่ผลักดันการบริโภคสีเขียว

มีนักวิจัยและนักวิชาการ รวมถึงสถาบันต่างๆจำนวนมากทั้งในยุโรปและอเมริกา ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคสีเขียว ในแง่มุมต่างๆอยู่ไม่น้อย ซึ่งผลที่ได้เป็นคำตอบถึงปัจจัยต่างๆที่เป็นแรงผลักดันหรือจูงใจให้บุคคลแสดงออกถึงการเป็นผู้บริโภคสีเขียว อุปสรรคอะไรบ้างที่สกัดกั้นการเป็นผู้บริโภคสีเขียว เป็นต้น นักจัดการสิ่งแวดล้อมสามารถใช้ผลที่ค้นพบเหล่านี้มาปรับใช้เพื่อส่งเสริมการบริโภคสีเขียว

นักวิชาการแบ่งกลุ่มผู้บริโภคเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มที่มีพฤติกรรมเป็นนักสิ่งแวดล้อม หรือ committed environmentalist (2) กลุ่มที่เป็นนักสิ่งแวดล้อมกระแสหลักหรือ mainstream environmentalist (3) กลุ่มที่จัดว่าเป็นนักสิ่งแวดล้อมในบางโอกาส หรือ Occasional environmentalist และสุดท้าย กลุ่มที่ไม่เป็นนักสิ่งแวดล้อม หรือ Non-environmentalist ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่เคยมีพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้หากศึกษาลึกในรายละเอียดแต่ละกลุ่ม พบข้อมูลที่น่าสนใจ ได้แก่

- กลุ่มcommitted environmentalist มีอายุเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่ม Non-environmentalist และมีแนวโน้มที่จะเป็นสมาชิกองค์กรชุมชนสูงกว่า กลุ่มอื่นๆ
- ผลการศึกษาปรากฏชัดเจนว่า กลุ่ม committed environmentalist เป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มเลือกซื้อสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มที่มีค่านิยมสิ่งแวดล้อม ที่เชื่อว่ามนุษย์มิได้เป็นผู้อยู่เหนือธรรมชาติ และจำเป็นต้องทำงานร่วมกับสิ่งแวดล้อม

- กลุ่มที่ควรให้ความสำคัญอีกกลุ่ม คือ กลุ่มที่ไม่เคยมีพฤติกรรม สิ่งแวดล้อมหรือไม่เป็นนักสิ่งแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย มีรายได้ต่ำ มีการศึกษาและอายุเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มอื่นๆ เป็นกลุ่มที่จัดว่ามีค่านิยมทางสิ่งแวดล้อมต่ำ โดยเชื่อว่ามนุษย์อยู่เหนือธรรมชาติ และเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มบริโภคสีเขียวต่ำ (Gilg, Barr and Ford, 2005)

ข้อมูล และ ความรู้

ผู้ซึ่งมีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมสูงย่อมมีแนวโน้มบริโภคสีเขียวสูง ความรู้ที่ว่านี้อาจเป็นเรื่องหรือแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม พบว่าความรู้ที่เน้นถึงการลงมือปฏิบัติมีอิทธิพลต่อการกระตุ้นพฤติกรรมบริโภคสีเขียว เช่น กิจกรรมที่จำเป็นต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม วิธีการที่แสดงถึงการบริโภคสีเขียว และการใช้ฉลากสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ผู้ซึ่งมีความรู้ลึกถึงความเสี่ยงของตนเองด้านสิ่งแวดล้อมและรู้สึกถึงพลังของตนเองในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่จะซื้อสินค้าสีเขียวมากกว่า¹¹

แหล่งข้อมูลสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญกับการบริโภคสีเขียว เพราะการบริโภคอาจเพิ่มขึ้นถ้าแหล่งข้อมูลได้รับความเชื่อถือ โดยพบว่า ผู้บริโภคที่เชื่อถือรัฐบาล และ องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในการให้ข้อมูล มีแนวโน้มเพิ่มการบริโภคสีเขียวมากขึ้น และเป็นกลุ่มที่ไม่ได้พึ่งพาดูแลทางนิเวศในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ เพราะเชื่อข้อมูลที่ได้รับรัฐบาล และ องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในทางกลับกัน พบว่า ผู้บริโภคให้ความเชื่อถือในข้อมูลจากภาค

ธุรกิจดำ เป็นกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากฉลากทางนิเวศมากกว่า ผลการศึกษาวิจัยชี้ให้เห็นว่าการให้ข้อมูล และการให้การศึกษายเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อการส่งเสริมการบริโภคสีเขียวและควรดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ หรือ องค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผู้ที่มิได้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสินค้า¹¹

ข้อค้นพบที่สำคัญ อีกประการหนึ่ง ก็คือ คือ ผู้บริโภคต่อต้านสินค้าที่มีคุณภาพต่ำมากกว่าสินค้าที่มีราคาสูง กล่าวคือ ผู้บริโภค สีเขียวยินดีซื้อสินค้าสีเขียวในราคาที่สูงกว่าปกติ ดังนั้น สำหรับผู้บริโภคสีเขียวแล้วมีความเห็นว่าคุณภาพมีความสำคัญมากกว่าราคา ซึ่งเป็นข้อแนะนำให้ผู้ผลิต ผลิตสินค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพสูงขึ้นและจำหน่ายโดยใช้กลยุทธ์ทางราคา²¹ ทั้งนี้ผลการวิจัยโดย มูลนิธิแห่งอนาคต และมหาวิทยาลัยคาทอลิกแห่งสหราชอาณาจักรยืนยันได้เป็นอย่างดี ซึ่งงานวิจัยพบว่าผู้บริโภคมีความเต็มใจจ่ายเงินซื้อที่ติดป้ายว่าเป็นอาหารอินทรีย์ในราคาที่สูงกว่าอาหารทั่วไปถึง 20-50เปอร์เซ็นต์ เมื่อสิ้นปี 2550 ปริมาณการขายผลผลิตอินทรีย์ในตลาดนานาชาติสูงถึง 33.7 พันล้านยูโร ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2549 ร้อยละ 10¹¹

ผลการศึกษาคาร์บอนในเมือง Devon สหราชอาณาจักร จำนวน 1,600 คาร์บอน พบว่า การซื้อหลอดไฟฟ้าประหยัดพลังงานเป็นพฤติกรรมการใช้จ่ายที่ได้รับความนิยมสูงสุด ขณะที่การทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหาร เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุด และกลุ่มตัวอย่างน้อยกว่า ร้อยละ 5 เลือกซื้ออาหารอินทรีย์ และสินค้าที่มากจากการค้าที่เป็นธรรม เป็นประจำ ผลการวิจัยนี้จึงสรุป

ได้ว่า การบริโภคสีเขียวยังไม่เป็นที่นิยมของคนส่วนใหญ่ในสหราชอาณาจักร³⁹

ประเด็นการค้าที่เป็นธรรม หรือ fair trade ถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ควรนำมาเป็นค่านิยมในจิตใจ หรือความตระหนักของผู้บริโภคสีเขียว โดยมีผู้บริโภคในประเทศตะวันตกจำนวนไม่น้อยที่ใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการเลือกซื้อสินค้า เช่น พบฉลากสินค้าจำนวนไม่น้อยที่ประกาศว่า ผลผลิตนั้นๆ มาจากการค้าที่เป็นธรรม ซึ่งหมายถึง เป็นการค้าที่ไม่เอาเปรียบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในกระบวนการผลิต ไม่คิดกำไรเกินควร ซึ่งมักพบในสินค้าต่างๆ เช่น กาแฟ เครื่องสำอาง เป็นต้น หากแต่แนวคิดเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้ยังไม่แพร่หลายมากนักในประเทศไทย พบว่า ในต่างประเทศมีการศึกษาเกี่ยวกับประเด็นเหล่านี้มาก เช่น Schwartz and Bilsky (1987 in Doren, 2009) ซึ่งได้สรุปว่า มากกว่าร้อยละ 40 ของราคาสินค้าที่ผู้บริโภคจ่ายสามารถกลับคืนไปยังผู้ผลิตที่ทำการค้าอย่างเป็นธรรม ภายใต้ระบบของราคาที่เป็นธรรม เนื่องจากมี supply chain ที่สั้นกว่า และซับซ้อนน้อยกว่า การค้าที่เป็นธรรมจึงพึ่งพาคนกลางน้อย และการค้าที่เป็นธรรมสามารถยกระดับมาตรฐานของการดำรงชีวิตของผู้ผลิต เพราะการค้าที่เป็นธรรมทำให้ผู้ผลิตมีรายได้มากขึ้น ทำให้มีผลสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาล การศึกษา และมีความมั่นคงระยะยาว พบว่า มีประชาชนมากกว่า 5 ล้านคน ได้รับประโยชน์จากการบริโภคการค้าที่เป็นธรรม ในปี 2006 ผลผลิตที่มาจากการค้าที่เป็นธรรม ซึ่งพบได้โดยทั่วไปในตลาดอเมริกัน ได้แก่ กาแฟ ช็อกโกแลต เสื้อผ้า ผลไม้อบแห้ง น้ำผลไม้ น้ำผึ้ง น้ำตาล ชา และสินค้าประเภทเส้นใย

นักจัดการสิ่งแวดล้อมเชื่อว่า พฤติกรรมการบริโภคสีเขียวสัมพันธ์กับทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากงานวิจัยนักศึกษาปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยเอกชนชั้นนำในประเทศมาเลเซีย ด้วยแบบสอบถาม ทัศนคติต่อสิ่งแวดล้อม พบว่าผู้บริโภคที่มีทัศนคติต่อผลิตภัณฑ์เขียวในเชิงบวกไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ซึ่งมีทัศนคติทางบวกต่อการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการศึกษาที่สนับสนุนการศึกษาที่ผ่านมาที่ว่าจริยธรรมส่วนบุคคลเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญของพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม และปัญหาสิ่งแวดล้อมกระตุ้นความรู้สึทางบวกต่อผลิตภัณฑ์สีเขียว⁸

ผลการศึกษาทัศนคติของกลุ่มวัยรุ่นในเมือง Indore ประเทศอินเดียต่อผลิตภัณฑ์สีเขียว โดยใช้แบบสอบถาม พบว่า วัยรุ่นหญิงมีทัศนคติต่อ สิ่งแวดล้อม ความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม การรับรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และมีพฤติกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สีเขียวสูงกว่าวัยรุ่นชาย ทั้งนี้ยืนยันว่าผู้ที่มีทัศนคติทางบวกและรู้สึกประทับใจต่อสิ่งแวดล้อมเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มสนใจและตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์สีเขียว²²

การสำรวจทัศนคติของนักเรียนที่มีภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกันต่อการบริโภคในประเทศเนเธอร์แลนด์ พบว่าเด็กที่มีภูมิหลังทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน จะมีทัศนคติต่อการบริโภคแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่านักเรียนที่มีฐานะร่ำรวยแสดงออกว่ามีความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและกังวลถึงรูปแบบการบริโภคของตนเองสูงกว่านักเรียนที่มีฐานะต่ำ ในขณะที่นักเรียนที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า และมาจากโรงเรียนที่มี

นักเรียนหลายเชื้อชาติมีความตระหนักต่อสิ่งแวดล้อมที่ต่ำกว่ากลุ่มแรก อย่างไรก็ตาม นักเรียนจากโรงเรียนที่ด้อยโอกาสรายงานว่าพ่อแม่มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการบริโภคเพื่อสิ่งแวดล้อมแต่ก็ด้วยเหตุผลของแรงจูงใจทางการเงิน เช่น จ่ายให้น้อยลงและประหยัดการใช้กระแสไฟฟ้า²³

การวิจัยการใช้จ่ายสีเขียวของผู้บริโภคชาวสวิสเพื่อสำรวจปัจจัยที่มีสนับสนุนและเป็นอุปสรรคต่อการใช้จ่ายสีเขียว ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถปรับใช้กับการตลาดสีเขียว ดังนี้

- การตลาดควรมุ่งเน้นผู้หญิง เพราะกลุ่มผู้หญิงยังคงเป็นกลุ่มที่รับผิดชอบการซื้อในครอบครัว
ความต้องการผลิตสีเขียวอาจมีได้เป็นผลจากปัจจัยด้าน
- ความเชื่อทางสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่ยังคงเป็นผลจากผลผลิตที่ผลิตขึ้นจากท้องถิ่น และผลผลิตที่มาจากการค้าที่เป็นธรรม ดังนั้น ผลผลิตท้องถิ่นและการค้าที่เป็นธรรมเป็นสิ่งสมควรส่งเสริมในด้านการตลาด
- ควรให้การศึกษา และเผยแพร่ข้อมูล เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถแยกได้ว่า ผลิตภัณฑ์ใดเป็นมิตร หรือ ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการใช้จ่ายสีเขียว ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะนำเสนอสินค้าที่จัดได้ว่า ทั้งเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและประหยัดเวลา เรียกว่า eco-convenience products

ควรให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคว่า ผลิตภัณฑ์ และพฤติกรรมใด
ที่มีทำลาย หรือมีผลกระทบในทางลบต่อสิ่งแวดล้อม³⁴

กล่าวได้ว่า พฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อการบริโภคสีเขียวไม่
ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามสัญชาตญาณของคน หากแต่เกิดขึ้นจาก
ปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เป็นส่วนผลักดัน เป็นกระบวนการวิเคราะห์
และตัดสินใจทางจิตวิทยาที่ค่อนข้างซับซ้อน ซึ่งข้อค้นพบเหล่านี้ ย่อม
เป็นข้อมูลพื้นฐานที่นักจัดการการตลาด นักจัดการสิ่งแวดล้อม
สามารถนำไปปรับใช้ได้เป็นอย่างดี

สื่อสารมวลชน

9. สื่อสารมวลชน

“สื่อสารมวลชน” เป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนทั้งแนวความคิดและพฤติกรรมของประชาชนในสังคม เนื่องจากปัจจุบันสื่อมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากต่อชีวิตประจำวันของคนเรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อสมาร์ตโฟน ไอแพด เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย และเป็นเสมือนส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันที่หลายคนขาดไม่ได้ จนบรรดาผู้เชี่ยวชาญและแพทย์ต่างให้ข้อมูลและความเห็น ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ การสร้างสังคมแบบใหม่ รวมถึงการเตือนให้ใช้อย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะในเด็กเล็ก หากแต่ผลดีอย่างหนึ่งของการที่ผู้คนยุคนี้เข้าถึงเทคโนโลยีต่างๆ ได้ง่ายขึ้น จึงสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ง่ายเช่นเดียวกัน แต่ถึงแม้ว่าผู้คนในสังคมจะมีเครื่องมือสื่อสารที่เป็นแบบออนไลน์เข้าถึงได้ตลอดเวลา ก็ยังพบว่า สื่อกระแสหลัก โดยเฉพาะโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ ซึ่งครองโลกการสื่อสารมาเป็นเวลานาน ก็ยังคงได้รับความนิยม ดังนั้น เรื่องราวต่อไปนี้ จึงมุ่งเน้นสื่อกระแสหลักเป็นสำคัญว่า สื่อมีอิทธิพลอย่างไรต่อความคิด ความรู้ ค่านิยม ทศนคติ และพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม

ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การนำเสนอของสื่อสารมวลชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และชีวิตประจำวัน สื่อสารมวลชนทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงให้กับสิ่งแวดล้อม โดยการเชื่อมโยงถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผ่านบุคคลต่างๆ หลายระดับ เรามักพบเรื่องราวเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ นโยบาย และการดำเนินการ ทางการเมือง ในระดับต่างๆ ในสื่อต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ประชาชนจึงได้รับมุมมองทางวิทยาศาสตร์ในสังคมที่กว้างมากขึ้น ซึ่งความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของสาธารณะ สื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อกระบวนการ ตั้งแต่จากนโยบายสิ่งแวดล้อมที่เป็นทางการ จนถึงแนวคิดอย่างไม่เป็นทางการของความเข้าใจสาธารณชน ดังนั้น สื่อจึงเป็นผู้แทนของการแข่งขันเกี่ยวกับความรู้ เป็นผู้กำหนดกรอบของประเด็นสิ่งแวดล้อมสำหรับนโยบาย การเมืองและสาธารณะ และเรียกร้องความสนใจว่า จะทำให้เกิดการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงของค่านิยม การเปลี่ยนแปลงโลกได้อย่างไร จากกระบวนการเหล่านี้ ทำให้การรับรู้ ทักษะคิด ความสนใจ และพฤติกรรมของสาธารณชนย่อมสามารถเชื่อมโยงย้อนกลับไปถึงสื่อสารมวลชน ไปสู่ข้อกำหนดของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

สื่อมวลชนมีตั้งแต่ สื่อบันเทิง ไปจนถึง ข่าว ทีวี ภาพยนตร์ หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ และอินเทอร์เน็ต ในทศวรรษที่แล้วได้มีการขยายที่เห็นได้อย่างชัดเจนจากการเสฟสื่อสารแบบดั้งเดิม (traditional mass media) ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ

ไปสู่การเสพสื่อรูปแบบใหม่ ได้แก่ อินเทอร์เน็ต การเคลื่อนไหวเหล่านี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องเกี่ยวกับประชาชนเข้าถึงและโต้ตอบกับข่าวสารได้อย่างไร และ ใครที่เข้าถึง และใครมีอำนาจในการกำหนด สื่อเหล่านี้ดูเหมือนจะเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารทางเดียวเป็นการสื่อสารหลายทาง

สื่อสารมวลชนมีประวัติความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ต่อเนื่องมาจนถึงยุคอาณาจักรโรมัน ยุคกลางยุโรป และสมัยเรเนซ็อง (Renaissance) ตลอดห้วงเวลานับร้อยปีนั้น ได้มีการสื่อสารผ่านกิจกรรมและวิธีการสื่อสารต่างๆ หลายรูปแบบ ทั้งในรูปของการแสดง ละคร บทประพันธ์ ภาพวาด การโต้เถียง เพื่อรายงานถึงข้อมูลข่าวสาร ประเด็นปัญหา เรื่องราว และเหตุการณ์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม การสื่อสารเหล่านั้นก็ต้องพบกับข้อจำกัดต่างๆ มากมาย เช่น ความเข้มงวดของรัฐ ภาวะเบียด รวมถึงเทคโนโลยีกระทั่ง ผลจากการปฏิวัติฝรั่งเศส (French Revolution) และการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุคแรกในประเทศยุโรป ในช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญต่อสื่อสารมวลชน เนื่องจากได้เปิดโอกาสให้สื่อสารมวลชนต่างๆ นำเสนอข้อมูลและข่าวสารต่างๆ ต่อสาธารณะได้มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อหนังสือพิมพ์ และผลจากความต้องการการสื่อสารทางการเมือง ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และลักษณะสังคมในประเทศตะวันตก ที่มีอิสระด้านการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตยมากขึ้น ส่งผลให้การสื่อสารด้านหนังสือพิมพ์มีการพัฒนาอย่าง

มากมายมหาศาลในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยช่วงกลางศตวรรษที่ 18 นั้น จัดว่าเป็นช่วงที่การสื่อสารมวลชนได้พัฒนาและมีอิทธิพลอย่างมากต่อสังคมยุคนั้น เป็นช่วงที่สิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลักของสังคม หนังสือพิมพ์มีจำนวนพิมพ์เพิ่มมากขึ้น สื่อสารมวลชนมีบทบาทและอิทธิพลอย่างมากต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ยิ่งกว่านั้น ผลจากการขยายตัวอย่างมากของสื่อสารมวลชนสมัยใหม่ในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 ทำให้ข้อมูลเป็นประเด็นสำคัญอย่างไรก็ตาม นักวิชาการเริ่มกล่าวถึงสื่อดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในปี 1920 เป็นต้นมา

มีหนังสือ บทความ และรายงานในสื่อต่างๆ มากมายตลอดศตวรรษที่ 20 ที่กล่าวถึงประเด็นทางสิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้เกิดความสนใจจากสังคม และความเคลื่อนไหวต่างๆทางการเมืองสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น *Leopold's Sand Country Almanac* ทำให้นักวิชาการและสังคมให้ความสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมผ่านการงานเขียน เรื่อง “คุณธรรมแห่งผืนดิน” (Land Ethic) ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างสื่อกับสิ่งแวดล้อมได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงทศวรรษ 1960-1970 เนื่องจากทั้งนักปฏิบัติการและนักวิจัยเข้าใจมากขึ้นถึงกิจกรรมมนุษย์และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะหนังสือ เรื่อง “ฤดูใบไม้ผลิที่เงียบเหงา หรือ *Silent Spring*” ที่เขียนโดย ราเชล คาร์สัน (Rachel Carson) เผยแพร่ในปี 1962 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ทำให้คนอเมริกัน ตื่นตัวเรื่อง มลพิษทางสิ่งแวดล้อม ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการสร้างความตระหนักของสังคมต่อความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารพิษกำจัดศัตรูพืช และยังได้ศึกษาว่าผลประโยชน์จากอุตสาหกรรมเคมีมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อม

อย่างไร การวิเคราะห์ของราเซล มีผลที่สำคัญต่อการกำหนดการ
รายงานด้านสิ่งแวดล้อม และอาชีพการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์มา
จนถึงปัจจุบัน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อ ผู้แทนต่างๆในภาคปฏิบัติ และสิ่งแวดล้อม เป็น
เรื่องที่ไม่หยุดนิ่ง (dynamic) และค่อนข้างซับซ้อน เป็นที่ชัดเจนว่า
ประเด็นทางสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดการรายงานของสื่อ อย่างไรก็ตาม ก็เป็นเรื่องจริงเช่นกัน ที่สื่อมวลชนก็มีส่วนกำหนดการรับรู้ของ
ประชาชนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและเชื่อมโยงกับการเมือง การ
ตัดสินใจทางนโยบายและกิจกรรม ทำให้ผู้แสดง (actors) ต่างๆ ทั้ง
ที่เป็นรายบุคคลและกลุ่ม ต่างพยายามเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อ
เพื่อมีส่วนในการกำหนดการรับรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมของสังคม ให้คล้าย
ตามความคิดและความสนใจของตนเอง

ถึงแม้ว่า นักสื่อสารมวลชน มักคิดว่าตนเองเป็นผู้ให้ข่าวสารมากกว่า
การให้การศึกษา แต่ในความเป็นจริง การแยกบทบาทเหล่านี้ออกจากกันนั้นเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ วิลเลียม นักข่าวอาสาสมัคร
ของ CNN, CBS ได้ให้ข้อคิดว่า *"สื่อไม่ได้บอกประชาชนให้คิดอะไร
(what to think) แต่บอกถึงสิ่งที่ประชาชนควรพิจารณาหรือคิด
ตรึกตรอง (what to think about)"*

การกำหนดรูปแบบการนำเสนอ การเลือกเนื้อหาการนำเสนอ
ของสื่อ ล้วนเกี่ยวข้องกับค่านิยม และบรรทัดฐานของสื่ออื่นๆ
ทำให้การนำเสนอไม่ได้มีแต่ความเป็นจริงแต่เพียงอย่างเดียว แต่
ความเป็นจริงเหล่านั้น บางครั้งมักได้รับอิทธิพลจากค่านิยมต่างๆ

ของสื่อ ทำให้มีความคิดเห็นเพิ่มเติม หรือ มีอคติในการเลือกนำเสนอ (แม้ว่าโดยทฤษฎีแล้ว สื่อจะต้องนำเสนออย่างปราศจากอคติก็ตาม แต่ในความเป็นจริงมีงานวิจัยจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าสื่อทำตามทฤษฎีได้ยากหรือแทบเป็นไปไม่ได้) ดังนั้น สื่อจึงมีบทบาทสำคัญเกี่ยวกับการแปล ตีความ ถ่ายทอด และเผยแพร่ข่าวสารด้านวิทยาศาสตร์ที่เต็มไปด้วยความเป็นวิทยาศาสตร์และนโยบาย ดังที่ Weingart และคณะ กล่าวว่า “สื่อ.....มีแนวโน้มที่จะแปลสมมุติฐานซึ่งเป็นคาดคะเน ให้เป็นความแน่นอน”

ดังเช่น ตัวอย่าง การนำเสนอข่าว เกี่ยวกับเฮอริเคน แคริทีนา (Hurricane Karitina) ในสหรัฐอเมริกา ถึงแม้ว่าวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนถึงความถี่ของการเกิดเฮอริเคน กับปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ แต่ในการนำเสนอข่าวของสื่อก็เลือกนำเสนอในประเด็นเชื่อมโยงกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและโลกร้อน ในขณะที่ความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างความรุนแรงของเฮอริเคนกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้พัฒนามากขึ้น การเสนอข่าวเกี่ยวกับวิวัฒนาการเรื่องนี้เน้นไปที่ความขัดแย้งและการตีเบตต่างๆ ในอเมริกา Eilperin รายงานในนิวอิงตัน โพสต์ ว่า “ได้มีการนำเสนอ เรื่องราวของ การทำลายล้างของ Katrina อย่างตรงไปตรงมาเกี่ยวกับเบต ที่ว่า อเมริกาควรทำอะไรมากกว่านี้เพื่อลดปริมาณการปล่อยแก๊สที่ก่อให้เกิดสภาวะโลกร้อน”

พัฒนาการการนำเสนอข่าวสิ่งแวดล้อมของสื่อ การวิเคราะห์ การเกิดขึ้นและการหมดไป (rise and fall) ของความสนใจของ สาธารณชนต่อประเด็นสิ่งแวดล้อมจำนวนมากเป็นไปตามแนวคิด Down's Issue-Attention Cycle ในการอธิบายวงจรความสนใจ ประเด็น (Issue-attention) Down ได้แบ่งพัฒนาการเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ระยะแรก ระยะการเกิดขึ้นของปัญหา (problematic stage) เป็นขั้นที่ปัญหาทางนิเวศเกิดขึ้นแต่ยังไม่เป็นที่สนใจของ สาธารณชน ผู้เชี่ยวชาญมีเข้าใจถึงความเสี่ยงเกี่ยวกับปัญหานั้นๆ แต่ยังไม่มีการเผยแพร่ไปสู่สาธารณะ

ระยะที่ 2 ระยะที่ประชาชนตระหนักถึงปัญหา (alarmed discovery and euphoric enthusiasm) – เรื่องราวทำให้ สาธารณชนทั้งตระหนักถึงปัญหาและอันตรายหรือผลกระทบจาก ปัญหานั้นๆ

ระยะที่ 3 ระยะที่ตระหนักถึงต้นทุนจัดการปัญหา (gradual-realisation-of-the-cost stage) เป็นระยะ ที่ผู้รับผิดชอบ หลักยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับสภาพปัญหาและยอมลงทุน เพื่อจัดการปัญหา

ระยะที่ 4 ระยะที่ความสนใจของประชาชนลดลง (gradual-decline-of-intense-public-interest-stage) เป็นระยะ ที่ ผู้คน และผู้แสดงต่างๆ (actor) เริ่มคุ้นชินกับปัญหา และแรงจูงใจ ในการจัดการปัญหาลดต่ำลง และมีความคิดว่าวิกฤตการณ์ที่เกิด ขึ้นเป็นเรื่องปกติ

ระยะสุดท้าย ระยะหลังจากปัญหา (post-problematic stage) เป็นระยะที่ Downs มีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ประเด็นที่ครั้งหนึ่งเคยถูกยกระดับขึ้นเป็นความสำคัญระดับชาติ อาจได้รับความสนใจจากสาธารณชนเป็นระยะๆ

วงจรถัง 5 ระยะนี้เป็นได้ทั้งที่ “เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ” ของปัญหาและเป็น “วิถีทางที่สื่อมวลชนมีปฏิสัมพันธ์กับสาธารณะ”⁶

ขณะเดียวกัน Bonfadlli ได้นำเสนอพัฒนาการในแง่ของสื่อเอง โดยมิผลให้เกิด สิ่งที่เราเรียกว่า “วงจรความสนใจในการนำเสนอของสื่อ หรือ ‘issue attention cycles of media coverage’ หรือ วัฏ 3 ระยะด้วยกัน คือ

ระยะแรก ประเด็นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการประท้วง การตรวจสอบ หรืออื่นๆ มักจำกัดวงอยู่ในหมู่ผู้เชี่ยวชาญ หรือสื่อที่มีความชำนาญหรือสนใจเฉพาะด้านเท่านั้น

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เข้าสู่ความสนใจของสื่อ และจากการนำเสนออย่างต่อเนื่องและเข้มข้นของสื่อยิ่งมากเท่าใด จะมีส่วนทำให้ประเด็นนั้นๆ เข้าไปสู่ความสนใจของประชาชนมากยิ่งขึ้น จนในที่สุดไปสู่ศูนย์กลางความสนใจของสาธารณะ ดังนั้น ในด้านการสื่อสารจึงเรียกระยะนี้ว่า ‘agenda setting’ และความเข้มข้นของการนำเสนอข่าวของสื่อมิได้พัฒนาความสนใจของสาธารณะเท่านั้น หากแต่รวมถึงนักการเมืองด้วย และระบบการเมืองอาจถูกบังคับโดยการนำเสนอดังกล่าวของสื่อให้มีปฏิริยาโต้ตอบ และเริ่มดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับปัญหาที่ได้รับการกำหนดจากสื่อว่าเป็นเรื่องเร่งด่วน

ระยะที่ 3 เป็นระยะที่ปัญหาเคลื่อนไปยังระบบบริหารจัดการ และความสนใจของสื่ออาจลดลง หรืออาจแทนที่ด้วยประเด็นปัญหาสังคมใหม่ๆ⁴

ความสัมพันธ์ระหว่างการนำเสนอข่าวสารของสื่อและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ไม่ได้เกิดขึ้นแบบตรงไปตรงมา หากแต่ซับซ้อน เนื่องจาก การนำเสนอของสื่อไม่เพียงแต่เป็นการค้นหาความจริง แต่มีการปรับแต่ง และกำหนดกรอบการนำเสนอตามค่านิยม ความเชื่อต่างๆของสื่อ งานวิจัย หลายชิ้น พบว่า สื่อสารมวลชน มีอิทธิพลอย่างมากในการสื่อสาร หรือการตีความเรื่องราวต่างๆทางสิ่งแวดล้อม⁶

ประเด็นสิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และความยั่งยืน เป็นปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่จับต้องหรือวัดไม่ได้ โดยทั่วไปแล้ว ประเด็นสิ่งแวดล้อมและโดยเฉพาะประเด็นความยั่งยืน จัดเป็นเรื่องที่เกิดจากการการสัมพันธ์ร่วมกันของทรัพยากรหลายประเภทและเป็นปรากฏการณ์ร่วมกันของหลายๆอย่าง ในเวลาเดียวกัน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเป็นระบบที่ซับซ้อนและมนุษย์สามารถควบคุมได้อย่างจำกัด การจัดการปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องอาศัยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการตรวจสอบปัญหา ดังนั้น *การนำปัญหาสิ่งแวดล้อมสู่สังคม ให้สังคมเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นต้องอาศัยผู้คนในสังคมเป็นปากเสียง* เพราะสิ่งแวดล้อมไม่สามารถพูดหรือแสดงออกได้ด้วยตัวเอง ด้วยเหตุนี้เอง กลุ่มต่างๆ จึงมีความสำคัญในการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ เช่น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น แต่ด้วยเหตุที่ประเด็นความยั่งยืนทาง

สิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ไม่ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรมทำให้การสื่อสารเป็นไปได้ไม่รวดเร็วเท่าที่ควร และมักพบว่าการทำงานของสื่อในระดับท้องถิ่นมักไม่มีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับประเด็นทางวิทยาศาสตร์ที่ซับซ้อน เช่น ประเด็นความยั่งยืน

เกี่ยวกับความลำเอียงของสื่อ พบว่า สื่อไม่ได้เป็นเพียงผู้เลือกและแปลประเด็นเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ประเมินทางการเมืองและตัดสินใจการเมืองด้วย สิ่งนี้มักพบในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ผู้แสดงต่างๆ (actos) ที่ มักตีความหรือแปลความเป็นจริงในทางตรงกันข้าม⁴

อิทธิพลของสื่อสารมวลชนต่อความคิดเห็นของประชาชน

ความคิดเห็นของสาธารณชนเกี่ยวกับปัญหาสังคมอาจผันแปรตามอิทธิพลของข่าวในสื่อ เช่น การนำเสนอข่าวอาจทำหน้าที่เป็นทั้งแหล่งข้อมูลและเป็นผู้กระตุ้น โดยการเน้นความสนใจในเรื่องนั้นๆ เช่น ปัญหาผู้บริโภค การทำผิดกฎหมายของรัฐบาล วิกฤตการณ์พลังงาน หรือ น้ำมันบนชายหาด ประชาชนต่างให้ความสนใจกับการนำเสนอของสื่อ และเนื่องจากข่าวสารสาธารณะขึ้นกับสื่อ ดังนั้นความสนใจและความรู้สึกของผู้รับสารก็ได้รับการกระตุ้น สื่อจึงมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดความคิดเห็นของประชาชน

สื่อยังแสดงบทบาทอื่นด้วยเช่นกัน อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระยะสั้นและระยะยาว ลำดับความสำคัญที่ประชาชนมีต่อปัญหาสังคม เช่น ยาเสพติด อาจถูกยกระดับ ไปยังระดับที่มากขึ้นเมื่อพบว่า ในอเมริกาเยาวชนผิวดาวซันกลางเข้ามาเกี่ยวข้องกับ

มากกว่าเยาวชนผิวดำ การว่างงานอาจแสดงออกถึงความหวังใ
เมื่อเหตุการณ์เกิดขึ้นกับชนผิวขาวมากกว่าชนผิวสี ดังนั้น ความ
คิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาสังคมอาจเกี่ยวข้องกับองค์
ประกอบที่เป็นเรื่องของความรู้ และเรื่องของอารมณ์ความรู้สึก
(cognitive and affective components) และทั้งสองส่วนนี้ไม่
จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน ปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยๆ อาจไม่ใช่
ปัญหาที่สำคัญที่สุดเสมอไป ดังนั้น สื่ออาจมีบทบาทในการกำหนด
ความรู้ถึงความสำคัญต่อประเด็นนั้นๆ¹⁸

นักวิชาการได้แบ่งการนำเสนอข่าวสารของนักสื่อสารมวลชนเป็น 2
ประเภทด้วยกัน คือ “นักสื่อสารที่เป็นกลาง (neutral journalist)”
และ “นักสื่อสารการมีส่วนร่วม (participant journalist)” ประเภท
แรก เป็นนักสื่อสารในรูปแบบดั้งเดิม ที่มุ่งนำเสนอข้อเท็จจริงต่อ
สังคม ไม่แสดงความคิดเห็นใดๆเพิ่มเติม ส่วนประเภทที่สองเป็นนัก
สื่อสารที่ได้แสดงความคิดเห็น ค่านิยม ของตนเองหรือของสำนัก
พิมพ์ลงในสื่อที่นำเสนอ โดยนักสื่อสารที่ยึดถือความเป็นกลางมี
ความคิดว่าผู้รับสารหรือผู้อ่านควรมีการอ้างอิงและบทสรุปด้วยตัว
เอง แต่ประเภทที่สองนั้น ยอมรับว่า สื่อควรแสดงบทบาทในการ
เป็นสื่อและสร้างความเป็นจริงของสังคมสำหรับผู้อ่าน (ไม่ว่าสิ่งนั้น
จะเกิดขึ้นหรือไม่ก็ตาม) ทั้งนี้เชื่อว่า “สื่อ ไม่ได้เป็นเพียงผู้ส่งสาร
เท่านั้น แต่สื่อเป็นทั้งผู้เลือกสาร ผู้เลือกให้ความสำคัญ และเป็นผู้
ตีความหรือแปลความสารนั้นๆ”

มีความพยายามทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสังคม โดยมีเป้า
หมายเพื่อสร้างความตระหนักของประชาชน ในช่วงแรก นักสื่อสาร

ได้ ให้นิยาม 4Ps หมายถึง มลพิษ สารกำจัดศัตรูพืช ประชากร และ ลักษณะนิสัยของประชาชน (pollution, pesticide, population, and people's habits) ต่อมามีการนำเสนอที่ครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ Leopold (1933) เรียกว่า 'Man-land ethic' ขณะเดียวกัน คำว่า 'environment' 'environmental' 'environmentalist' ก็ถูกนำมาใช้ด้วย วัตถุประสงค์ใหม่ๆ

วิวัฒนาการการนำเสนอข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่เป็นปัญหาด้านสังคมในสหรัฐอเมริกา ซึ่งเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ช่วง ทศวรรษ 1960 ดังนี้

ระยะแรก การนำเสนอข่าวสารสิ่งแวดล้อมในอเมริการะยะแรกในช่วงทศวรรษ 1960 เป็นการนำเสนอในรูปแบบรายประเด็น ไม่ได้นำเสนอแบบองค์รวม (holistically) เป็นการนำเสนอที่เป็นการให้ข้อมูลที่ทันสมัยในยุคสมัยนั้น ซึ่งเป็นแนวคิด เกี่ยวกับ เรื่องมนุษยชาติ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ไปจนถึง ความคิดเชิงนิเวศ (human-kind-environment-technology system approach to ecological thinking) มีการนำเสนอข่าวที่จัดว่า เป็น "การอนุรักษ์" มีการตีพิมพ์เผยแพร่เนื้อหาที่เป็นการนำเสนอแนวคิด คำว่า "สิ่งแวดล้อม หรือ environment' แทนคำว่า "อนุรักษ์ หรือ conservation' เช่น

- 1959 Raymond Dasmann (1959) ได้เชื่อมโยงสองคำนี้ เรียกว่า environmental conservation เขาแสดงวิสัยทัศน์ ว่า "ความจำเป็นของการใช้วิธีการบูรณาการ (integrated approach) กับปัญหาของสิ่งแวดล้อมของมนุษย์"

- 1962 การอ้างอิงครั้งแรก ถึง “สิ่งแวดล้อม” ในเอกสารสาธารณะ ใน a Natural Resources reported to the President by the National Research Council
- 1970 National Wildlife ซึ่งเริ่มแรกได้มุ่งถึง “การใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด” กลายเป็นการสนับสนุน “การปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม”; Fortune devotes an entire issue to ‘The Environment’; วัน Earth Day, 22 เมษายน ได้ยกเอาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไปสู่ความสำคัญของสาธารณชนและสิ่งพิมพ์รายวันเผยแพร่ ในฐานะของ “ปัญหาสังคม”

ในปี 1969-1970 เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่ในความสนใจของสื่อมากขึ้น และมีการนำเสนอในรูปแบบที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ไม่เป็นที่ประเด็นแต่อย่างเช่นเริ่มแรก เนื้อหาที่นำเสนอส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องปัญหาเมือง มลพิษทางอากาศ โรคปอด การขาดแคลนพลังงาน รวมไปถึงปัญหาในชั้นบรรยากาศ โดยเป็นการนำเสนอที่เชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญ คือ *สื่อไม่ได้ เป็นเพียงผู้นำเสนอข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่สิ่งที่พบจากการนำเสนอก็คือ การที่สื่อได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวคิดของสังคมด้วย (efforts to change concepts of social reality)²⁸*

สื่อมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม หรือมีผลต่อการตัดสินใจให้บุคคลหันมาให้ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเพื่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นหรือไม่ หากนำเอาสิ่งที่กล่าวถึงข้างต้นมาพิจารณา ย่อมยืนยันได้อย่างไม่ต้องสงสัยว่า สื่อมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมในระดับปัจเจกชนอย่างแน่นอน แต่จะมีกลไกอย่างไร หรือ มีกระบวนการอย่างไรนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาเชิงลึกต่อไป อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาโดยหลักการ แนวคิด และทฤษฎีข้างต้นประกอบแล้ว ย่อมหาคำตอบได้ไม่ยากนัก ทั้งนี้ โดยหลักการแล้ว สื่อจัดได้ว่าเป็นสิ่งเร้า หรือ ปัจจัยกระตุ้นประเภทหนึ่ง ในรูปแบบของความรู้ ข้อมูล หรือ แม้กระทั่งประสบการณ์ เนื่องจากสื่อสามารถถ่ายทอดภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือเสมือนจริงได้ ย่อมมีผลต่อ ความคิด ความรู้สึก ของบุคคล อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการกระทำของมนุษย์ได้ ขณะเดียวกันการคัดเลือกสารก็มีความสำคัญไม่น้อย ซึ่งนักสื่อสารและนักจัดการสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในการวางแผนการใช้สื่อและการคัดเลือกสารที่ต้องการสื่อออกไปยังสาธารณะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

10

เยาวชน : ทรัพยากรของชาติ

10. เยาวชน : ทรัพยากรของชาติ

การให้การศึกษารูปแบบต่างๆย่อมมีผลต่อการพัฒนา และส่งเสริมให้บุคคลตัดสินใจลงมือกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาสามารถดำเนินการทั้งในรูปแบบเป็นทางการและ ไม่เป็นทางการ ทั้งในและนอกห้องเรียน สิ่งแวดล้อมศึกษาเป็น เครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองสิ่งแวดล้อม ซึ่งทุกประเทศ ต่างนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแต่ละประเทศ เป็นการพัฒนาขีดความสามารถด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพลเมือง นักวิชาการเชื่อว่าความสำเร็จในการกระทำด้านสิ่งแวดล้อม ขึ้น อยู่กับการ สร้างขีดความสามารถให้กับพลเมือง โดยเฉพาะคน วัยหนุ่มสาว หรือ เยาวชน การสร้างขีดความสามารถหรือสร้าง สมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องใช้กระบวนการให้การศึกษា ทั้งนี้ Schreiner, C. และ S. Sjoberg (2005) กล่าวไว้ว่าการ สร้างขีดความสามารถ อาจอธิบายได้ว่าเป็นการกระตุ้นหรือ ส่ง เสริมให้คนๆหนึ่งมีความรับผิดชอบและความเชื่อในการกระทำ รวมทั้งสามารถมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมรอบๆ ตัวเอง

การศึกษาเป็นการเตรียมเยาวชนให้มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การเรียนการสอนต้องสัมพันธ์กับทัศนคติของนักเรียนที่มีต่อประเด็น การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้เขียนบทความเรื่อง Empowered for Action? How do Young People Relate to Environmental Challenges? เชื่อว่าหากต้องการประสบความสำเร็จในการสร้างขีดความสามารถ ด้านสิ่งแวดล้อม บุคคลต้องมีทัศนคติดังนี้

- มีความหวังและมีวิสัยทัศน์ในอนาคต
- มีความรู้สึกว่าเขาสามารถมีอิทธิพลต่ออนาคตของโลก และมีแรงจูงใจในการที่จะกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม
- คิดว่าการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคม
- มีความสนใจและมีส่วนร่วมในประเด็นสิ่งแวดล้อม

บุคคลต้องมีความรู้เพียงพอเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ของสิ่งแวดล้อม เกี่ยวกับการกระทำที่เหมาะสมด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน เข้าใจ การเมือง และช่องทางที่จะทำให้ตนเองมีอิทธิพลผ่านการเมือง องค์กร เป็นต้น

การสำรวจทัศนคติของเยาวชน หรือ คนวัยหนุ่มสาว ในประเทศ นอร์เวย์ เมื่อปี 2002 จาก 58 โรงเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,204 คน ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนเกรด 10 อายุระหว่าง 14-15 ปี ทั้งนี้ การสำรวจครั้งนี้ มีแนวคิดว่ายาวชนควรมีความคิด หรือ ทัศนคติในเรื่องต่อไปนี้

1. *คนวัยหนุ่มสาว มีความหวังและวิสัยทัศน์สำหรับอนาคตหรือไม่*
ความเชื่อในอนาคตย่อมมีความหมายต่อคนๆนั้น เนื่องจากโดยธรรมชาติคนเราย่อมพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่ตัวเองกำลัง

จะประสบพบเจอ และพยายามกระทำในหนทางที่สามารถสร้างอนาคตให้ตัวเองได้ตามที่คาดหวัง *เชื่อว่าความหวังกระตุ้นให้เกิดการกระทำ* ถ้าเรารู้ถึงความคิดหรือจินตนาการในอนาคตของคนๆหนึ่ง จะทำให้เราเข้าใจได้ถึงแรงจูงใจ ทางเลือก และการกระทำในปัจจุบันของคนๆนั้น

2. *เยาวชนมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมหรือไม่*

ด้วยเหตุที่สังคมตระหนักถึงความสำคัญของการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ทำให้มีมาตรการต่างๆมากมาย ทั้งมาตรการทางภาษี กฎหมาย ซึ่งประชาชนต้องปรับตัวกับมาตรการเหล่านี้ของสังคมและยอมรับการปฏิบัติใหม่ๆ แต่ขณะเดียวกันก็อาจส่งผลกระทบต่อความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชน และเชื่อว่าการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นภาระของผู้เชี่ยวชาญ

นอกจากนี้ ประชาชนในโลกตะวันตกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย และพบว่าเยาวชนหรือคนวัยหนุ่มสาวปัจจุบันขาดความเชื่อถือ การค้นพบและทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ และพวกเขาเชื่อว่าความรู้ก็อาจจะยังน่าเคลือบแคลง มีอายุสั้น และอาจล้าสมัยไปในไม่ช้า สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนเชื่อถือ “ความจริง” และ “ข้อเท็จจริง” (truths and facts) น้อยลง และสร้างสรรค์โลกที่ทำให้ตัวเองยึดหยุ่นมากขึ้น

ผลจากการวิจัย พบว่านักเรียนมีความกังวลเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อม นักเรียนหญิงมีความกังวลมากกว่านักเรียนชาย

3. *เยาวชนรู้สึกว่าการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมสำคัญต่อสังคมหรือไม่*

เยาวชนในโลกสมัยใหม่เป็นอิสระทั้งทางวัฒนธรรมและสังคม และ

ยังเป็นอิสระจากชนบธรรมเนียมประเพณี และไม่ว่าเยาวชนจะมีภูมิหลังอย่างไร ก็สามารถเข้าถึงบริการทางสังคม เช่น การศึกษา แต่เยาวชนไม่ได้มีอิสระในการเลือกอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด พวกเขา ยังคงถูกบังคับให้เลือก และถ้าล้มเหลว ก็ต้องรับผิดชอบการตัดสินใจที่ผิดพลาดเอง เยาวชนเป็นกลุ่มที่พยายามหาพื้นที่ที่ตัวเองสนใจ และมีความสามารถในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ เพื่อชีวิตของตัวเอง

ผลการศึกษา พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมกับการประเด็นสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลางเท่านั้น เยาวชนดูเหมือนไม่ค่อยมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม และคิดว่า ยังสามารถหาทางออกให้กับปัญหาได้ อีกทั้งเห็นว่า การให้ความร่วมมือจากระดับบุคคลมีความสำคัญ และคิดว่า ตัวเองสามารถมีอิทธิพลต่อสิ่งที่เกิดกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังพบว่า นักเรียนมีความสนใจในการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แม้จะมีวิชาวิทยาศาสตร์หลายวิชาที่ดึงดูดความสนใจนักเรียนเหล่านี้ และยังพบว่า มีนักเรียนถึงร้อยละ 50 ที่เห็นว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมทำให้อนาคตของโลกดูเหมือนจะสิ้นหวัง²⁹

สำหรับประเทศไทย เยาวชนเป็นเรื่องที่ทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศตลอดมา ดังจะเห็นได้จากการรวบรวมการนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างปี 2542-2552 รวมเป็นเวลา 10 ปี โดยครอบคลุมถึง การนำเสนอข่าวเยาวชน ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม และ

รวมถึงการนำเสนอเกี่ยวกับ ปัญหาเยาวชน แผน และนโยบายเกี่ยวกับเยาวชน และกิจกรรมทางการเมืองและการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตย (ทั้งที่เป็นกรนำเสนอในรูปของบทความ บทความ วิจัย สกู๊ปข่าว ข่าว ทั้งที่มีขนาดสั้นและยาว) ทั้งนี้ ไม่รวมข่าวเยาวชนที่เกี่ยวกับ อาชญากรรม ยาเสพติด และกีฬา พบว่ามีจำนวนข่าวเยาวชนที่พบทั้งหมด ระหว่างปี 2543 ถึง 2552 รวมทั้งสิ้น 2005 ชิ้นข่าว จากหนังสือพิมพ์ที่วางจำหน่ายทั่วประเทศ จำนวน มากกว่า 17 ฉบับ โดยพบข่าวในหนังสือพิมพ์มติชนและข่าวสด ในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 17 และ 16 ตามลำดับ ส่วนในหนังสือพิมพ์อื่นๆ พบในจำนวน ต่ำกว่าร้อยละ 10 และเป็นที่น่าสนใจได้ว่า มีการนำเสนอข่าวเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์ทุกประเภท เช่น หนังสือพิมพ์เน้นข่าว ธุรกิจ ข่าวเศรษฐกิจ หรือ ข่าวกีฬา และตลอดระยะเวลา 10 ปี พบว่าการนำเสนอข่าวมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเริ่มจากจำนวน 39 ชิ้นข่าวในปี 2543 เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 491 ชิ้นข่าว ในปี 2552 ทั้งนี้ ข่าวมีจำนวนเพิ่มขึ้น จากปี 2547 ถึง 2548 เกือบเท่าตัว ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าการเพิ่มขึ้นของการนำเสนอข่าวเยาวชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่มีการต่อต้านรัฐบาลนายรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร อย่างกว้างขวาง จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติขึ้นในปี 2549 (ตารางที่ 1)

เมื่อจำแนกตามประเด็นของสิ่งแวดล้อม จำนวนชิ้นข่าวเยาวชนที่พบระหว่างปี 2543 -2552 ทั้งหมด 2005 ชิ้น เกือบครึ่ง (42เปอร์เซ็นต์)

เป็นข่าวเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่วนมากเกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ ป่าชายเลนและพลังงาน และเป็นข่าวด้านสีน้ำตาลหรือด้านมลพิษเพียง ประมาณร้อยละ 10 เท่านั้น ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับโลกร้อน และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มากที่สุด รองลงมาเป็นประเด็นขยะอย่างไรก็ตาม การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนมีปริมาณสูงสุดคือ ร้อยละ 61 (ตาราง ที่ 2)

การนำเสนอข่าว เกี่ยวกับโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการนำเสนอเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ตั้งแต่ปี 2550 - 2552 โดยในปี 2550 นำเสนอ 48, 56, และ 62 ชิ้นข่าว ตามลำดับ

ตาราง 1 แสดงหนังสือพิมพ์ จำแนกตามรายปี ระหว่าง 2543-2553

หนังสือพิมพ์	ปี											รวม	%
	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52			
สยามรัฐ	5	1	1	4	3	18	20	13	33	29	127	6.3	
บ้านเมือง	4	1	0	2	5	13	10	12	26	33	106	5.3	
มติชน	9	19	16	21	27	38	40	59	55	53	337	16.8	
กรุงเทพธุรกิจ	3	5	5	4	8	16	15	10	30	23	119	5.9	
ประชาชาติ	3	4	2	0	0	4	7	5	9	14	48	2.4	
ข่าวสด	9	10	20	14	39	46	31	34	41	40	284	14.2	
ไทยโพสต์	3	2	1	2	9	14	8	6	19	29	93	4.6	
เดลินิวส์	1	8	5	5	0	22	24	20	43	42	170	8.5	
ผู้จัดการรายวัน	0	3	0	0	4	12	6	6	11	7	49	2.4	
ไทยรัฐ	1	2	1	1	1	8	8	3	16	24	67	3.3	
แนวหน้า	1	2	1	1	3	24	16	20	25	45	138	6.9	
Bangkok post	0	0	0	5	2	10	12	12	13	18	72	3.6	
The Nation	0	1	1	5	3	10	11	3	10	11	55	2.7	
คม ชัด ลึก	0	0	1	8	3	26	9	12	18	22	99	4.9	
ฐานเศรษฐกิจ	0	0	1	1	1	0	1	0	3	7	14	.7	
สยามธุรกิจ	0	0	0	0	1	2	1	2	3	12	21	1.0	
โพสต์ทูเดย์	0	0	0	3	0	13	13	16	19	19	83	4.1	
อื่นๆ	0	0	0	0	0	6	14	19	21	63	123	6.1	
รวม													
%	39	58	55	76	109	282	246	252	397	491	2005	100.0	
	1.9%	2.9%	2.7%	3.8%	5.4%	14.1%	12.3%	12.6%	19.8%	24.5%	100%		

ตาราง 2 ชาวเยาวชน จำนวนตามประเด็นที่นำเสนอในข่าว

ปี	ประเด็น	ประเด็นเชี่ยวชาญ	ประเด็น	กิจกรรม	วันสำคัญ	อื่นๆ
	น้ำตาล		เยาวชน			
2543	2	15	12	22	1	0
2544	2	30	24	37	4	0
2545	2	31	20	32	2	0
2546	6	30	35	32	2	1
2547	4	52	52	64	1	0
2548	9	87	186	152	12	5
2549	6	114	127	135	4	0
2550	47	121	92	163	7	1
2551	55	189	152	251	5	10
2552	60	178	263	336	11	24
รวม	193	847	963	1224	49	41

ตาราง 3 ชาวเยาวชน จำนวนตามประเด็นที่นำเสนอ

ประเด็นที่นำเสนอในข่าว	ปี											รวม
	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52		
การพัฒนาขีดความสามารถเยาวชน	3	1	1	0	2	44	21	23	52	105	252	
ปัญหาเยาวชนความกังวลเกี่ยวกับเยาวชน	1	9	2	14	16	67	39	26	33	64	271	
เครือข่าย/สภากลุ่ม เยาวชน	1	0	5	3	1	10	7	9	14	9	69	
นโยบาย/กฎหมาย/ เยาวชน และประเด็นที่เกี่ยวข้อง	5	3	10	8	12	61	30	23	20	46	218	
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	2	6	4	10	15	20	26	20	36	34	173	
ชุมชนเมือง/วัฒนธรรม	0	3	1	1	5	22	12	5	3	25	77	
สิทธิเยาวชน	0	2	0	3	1	10	5	2	4	9	36	
ลูกเสือ	1	2	1	1	1	1	4	1	0	6	18	
สื่อมวลชน/สื่ออิเล็กทรอนิกส์	0	2	3	1	6	12	9	5	10	25	73	
การวิจัยเกี่ยวกับเยาวชน	0	3	0	2	2	15	10	5	15	15	67	
รวม	13	31	27	43	61	264	163	119	187	338	1,244	

ตาราง 4 ผู้เป็นปากเสียงเกี่ยวกับเยาวชนในข่าวจำแนกตามประเด็นต่างๆ

ปี	ประเด็น	ประเด็นเขียว	ประเด็น	กิจกรรม	วันสำคัญ	อื่นๆ
	น้ำตาล	ประเด็นเขียว	เยาวชน	เยาวชน		
เยาวชน	65	304	241	392	10	7
ผู้แทนภาครัฐ	0	0	291	353	13	13
สื่อมวลชน writer	1	11	71	12	3	3
NGOs	9	41	78	67	6	2
นักวิชาการ	4	17	121	28	1	1
ภาครัฐกิจเอกชน	27	78	31	114	1	2
นักการเมือง/พรรคฯ	1	2	10	7	0	0
อื่นๆ	1	5	21	13	1	1

ตาราง 5 การนำเสนอของหรือเสียง (voice) ของเยาวชนในข่าว

	ประเด็น	ประเด็น	ประเด็น	กิจกรรม	วันสำคัญ	อื่นๆ	รวม
	น้ำตาล	เขียว	เยาวชน	เยาวชน			
1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบ	12	58	6	58	3	0	137
2. ประโยชน์ของกิจกรรม/โครงการ และประเด็นที่เกี่ยวข้อง	44	222	80	293	4	4	647
3. การมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างไร	38	138	21	155	4	0	356
4. ความคิดทางการเมือง/เสนอแนะรัฐ	74	13	62	26	4	0	179
5. ประเด็นเยาวชนและที่เกี่ยวข้อง	0	6	70	44	6	1	127
6. อื่นๆ	1	14	12	12	1	41	81

เมื่อพิจารณาถึงในรายละเอียดการนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นเยาวชน จากตาราง 3 พบว่า ตั้งแต่ปี 2548 สื่อมวลชนให้ความสนใจนำเสนอ ประเด็นเยาวชนมากขึ้น โดยแตกต่างจากก่อนหน้าอย่างชัดเจน โดยเป็นประเด็นเกี่ยวกับ ปัญหาเยาวชนมากที่สุด (271 ชิ้นข่าว) รอง ลงมาเป็นการนำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาขีดความสามารถเยาวชน (252 ชิ้นข่าว) และเป็นการนำเสนอเกี่ยวกับนโยบาย กฎหมาย และ ประเด็นที่เกี่ยวข้อง จำนวน 219 ชิ้นข่าว

เป็นที่น่าสังเกตว่า มีการนำเสนอข่าวเยาวชนกับการมีส่วนร่วมทาง การเมืองมากขึ้น ตามลำดับตั้งแต่ปี 2548-2552 (รวมทั้งสิ้น 218 ข่าว)ซึ่งเป็นข่าวทั้งที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอการจัดกิจกรรมการ ส่งเสริมประชาธิปไตย การฝึกอบรมเกี่ยวกับการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย รวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ได้แก่ การเลือกตั้ง การประท้วง เป็นต้น มีการนำเสนอเกี่ยวกับ สภาดังและเยาวชน จำนวน 59 ชิ้น ตลอด ระยะเวลา 10 ปี และเมื่อวิเคราะห์ถึงผู้ที่มีบทบาทในการให้ข้อมูลเป็น ปากเสียงตามที่ปรากฏในเนื้อหา ข่าว พบว่าส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ ของภาครัฐ รองลงมาคือตัวเยาวชนเอง (ตาราง 4)

ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่รัฐประกอบด้วยผู้บริหาร และนักวิชาการหรือผู้ เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่เป็นข่าว สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของสื่อเองยัง คงให้ความสำคัญกับเจ้าหน้าที่มากกว่าตัวเยาวชนเอง สำหรับเยาวชน มักมีส่วนร่วมในข่าวในฐานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยพบ ว่าส่วนใหญ่เยาวชนมักสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับการได้เข้าร่วมกิจกรรม

สิ่งแวดล้อมของตนเองมากที่สุด (ประมาณ 2 ใน 3) นอกนั้นได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบ การสะท้อนความคิดเห็นเมือง และประเด็นที่เกี่ยวข้องเยาวชน (ตาราง 5)

จากข้อมูลที่รวบรวมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจและพัฒนาการในการนำเสนอข่าวสารด้านเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมได้ในสื่อสารมวลชนไทยเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในช่วงตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา มีความพยายามส่งเสริมในเยาวชนไทยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ตลอดเวลา 10 ปีสื่อให้ความสนใจนำเสนอข่าวด้านเยาวชนมากขึ้นเป็นลำดับ

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทย

11. พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทย

เยาวชนเป็นกลุ่มพลเมืองอีกกลุ่มที่สำคัญที่ทั่วโลกต่างให้ความสำคัญ เพราะถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าต่อการพัฒนา สำหรับประเทศไทย หากพิจารณาแนวนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ เยาวชนก็จะพบว่ารัฐไทยให้ความสำคัญกับเยาวชนไทยในฐานะที่เป็น ทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่ามาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากคำขวัญวันเด็ก ที่ว่า “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” “เด็กฉลาดชาติเจริญ” เป็นต้น ซึ่งสะท้อนมุมมองและแนวนโยบายของประเทศได้เป็นอย่างดี ด้วย เหตุนี้เยาวชนไทยจึงได้รับโอกาสต่างๆจากรัฐมากมายเพื่อพัฒนาให้ เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

การพัฒนาเยาวชนไทยให้มีพฤติกรรมและการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม จัดเป็นนโยบายสำคัญและหน่วยงานทั้งรัฐและเอกชนต่างพยายาม ร่วมมือกันในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการสนับสนุนแหล่งทุน ระดม ทรัพยากรที่จำเป็นต่างๆ การจัดโครงการ กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับพัฒนาเยาวชนมุ่งให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจมีค่านิยม ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความพยายามของประเทศไทยใน การพัฒนาเยาวชนนั้น ไม่น้อยหน้าประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลาย

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีภาระหน้าที่ที่สำคัญ คือ การสร้างความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน และกลุ่มเยาวชนจัดว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ทุ่มเทพลังกำลังมากมายในการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และขีดความสามารถของเยาวชนไทยเพื่อมุ่งให้เยาวชนได้เติบโตเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าของประเทศในอนาคต ทั้งนี้ได้ดำเนินงานผ่านโครงการต่างๆ ทั้งระยะสั้นและระยะยาวหลายโครงการ เช่น โครงการเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม และโครงการมิ่งสา

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้ให้การสนับสนุน การจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชมรมต่างๆ ในระดับอุดมศึกษาทั่วประเทศ มาตั้งแต่ปี 2530-35 กิจกรรมหลักนอกจากมุ่งพัฒนาศักยภาพทางแนวคิดและวิชาการสิ่งแวดล้อมแก่สมาชิกชมรม ยังให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับใช้จัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมต่างๆ ของชมรมผ่านการจัดการแบบอาสาสมัคร และต่อมาจึงได้พัฒนาการทำงานในรูปแบบเครือข่ายระดับประเทศ ตั้งแต่ปี 2546 ภายใต้โครงการเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันมีชมรมด้านสิ่งแวดล้อมในระดับอุดมศึกษา ทั่วประเทศเป็นสมาชิกจำนวน 62 สถาบันทั่วประเทศ (ประกอบด้วย ภาคเหนือ 11 สถาบัน ภาคใต้ 11 สถาบัน ภาคกลาง ตะวันออกและตะวันตก 22 สถาบัน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 18 สถาบัน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาสมาชิกชมรมด้านสิ่งแวดล้อมได้มีโอกาสจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และร่วมกันทำงานในรูปแบบเครือข่าย และคาดหวังว่าเยาวชนที่ผ่านการเป็นสมาชิกชมรม

ด้านสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะสามารถพัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเติบโตเป็นพลเมืองที่ร่วมกันปกป้องสิ่งแวดล้อมของสังคมต่อไป ทั้งนี้ กิจกรรมโครงการประกอบด้วย การสนับสนุนงบประมาณแก่ชมรมสำหรับจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นประเด็นสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การจัดเวทีให้สมาชิกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และพัฒนาศักยภาพของตัวเองด้านการเป็นผู้นำสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

โครงการมหิงสาสายสืบ เป็นโครงการที่มุ่งกลุ่มเยาวชนอีกโครงการหนึ่งของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม แต่โครงการนี้มุ่งกลุ่มเยาวชนในโรงเรียนทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนได้มีประสบการณ์ตรงกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการมุ่งเน้นให้เยาวชนพัฒนากระบวนการเรียนรู้และทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมและส่งเสริมให้เยาวชนได้มีโอกาสค้นหาและพัฒนาศักยภาพของตัวเองโดยการร่วมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ทำทลายความสามารถในการสำรวจและดูแลพื้นที่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตัวเอง โดยแนวคิดสำคัญของโครงการคือ การเปิดโอกาสให้ที่สนใจได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กและเยาวชนทำแล้วรู้สึกมีความสุขและสนุกสนาน ทั้งนี้กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและถ่ายทอดทักษะวิชาการให้กับกลุ่มพี่เลี้ยงซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ ส่วนเยาวชน (อายุระหว่าง 8-18 ปี) สามารถสมัครเข้าร่วมโครงการได้ตามความสนใจและความสมัครใจตั้งแต่ปี 2548 ซึ่งเริ่มโครงการอย่างเป็นทางการ จนถึงปี 2558 มีเยาวชนที่ผ่านเกณฑ์ตามขั้นตอนที่โครงการกำหนดไว้จำนวน 13,000 คนทั่วประเทศ

ในปี 2557 ได้สำรวจพฤติกรรมของเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ จากทั้งสองโครงการ เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยเน้นที่พฤติกรรมการบริโภค ด้วยแบบสอบถามให้ผู้ตอบรายงาน การกระทำของตัวเอง (self-reported behaviour) ว่าอยู่ในระดับ ที่กระทำบ่อยๆ นานๆครั้ง หรือ ไม่เคยกระทำเลย และได้สอบถาม ถึงความตั้งใจที่จะกระทำ (intended behaviour) ทั้งนี้ผู้ศึกษาได้ ใช้แนวทางที่นักวิชาการด้านพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมใช้กันทั่วไปใน ประเทศตะวันตกซึ่งเน้นการวัดพฤติกรรมสองประเภทด้วยกันคือ self-reported behavior และ intended behaviour

กลุ่มตัวอย่างเยาวชนโครงการเครือข่ายเยาวชนซึ่งเป็นระดับอุดมศึกษา จำนวน 144 คน แบ่งเป็นชายและหญิงร้อยละ 40 และ 60 ตามลำดับ มีอายุเฉลี่ย 19.8 ปี กำลังศึกษาในระดับชั้นปีที่ 1-4 โดยมีนักศึกษาปี 2 มากที่สุด (39.6%) และปีที่ 1 น้อยที่สุด (9%) เยาวชนโครงการ มหิ งสาสายสีบ จำนวน 113 คน แบ่งเป็นชายร้อยละ 30 และหญิงร้อยละ 70 ศึกษาในระดับชั้นมัธยมปลายมากที่สุด รองลงมาคือมัธยมตอนต้น และประถมศึกษา (45%, 32%, 22% ตามลำดับ) มีอายุเฉลี่ย 15 ปี กลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มนี้จัดว่าอยู่ในวัยที่สำคัญคือ เป็นกลุ่มวัยรุ่น และ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น

พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมที่แสดงออก

โดยภาพรวมแล้วเยาวชนทั้งสองกลุ่มส่วนใหญ่มีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรม สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นกรกระทำที่เป็นประจำหรือนานๆครั้ง ส่วน พฤติกรรมที่ไม่มีการกระทำเลยพบน้อยอยู่ในระดับต่ำกว่า 10% เท่านั้น

ตาราง เปรียบเทียบพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยและเยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ

พฤติกรรม แวดล้อม สิ่ง	กระทำบ่อยครั้ง หรือประจำ (%)		กระทำนาน ๆ ครั้ง (%)		ไม่ค่อยทำเลย (%)	
	มหาวิทยาลัย	เยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ	มหาวิทยาลัย	เยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ	มหาวิทยาลัย	เยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ
1 นำถุงผ้า หรือ ตะกร้า หรือภาชนะอื่นๆ สำหรับใบช้อปปิ้งใช้หรืออาหาร	55.9	27.4	39.3	59.3	4.8	13.3
2 แยกทิ้งขยะลงถังตามประเภทขยะ	57.9	46.2	38.6	52.6	3.4	0.9
3 ปฏิเสธถุงพลาสติกจากร้านค้า	45.5	23.3	46.2	62.1	8.3	14.7
4 ปฏิเสธใบส่งพัสดุจากทางไปรษณีย์	37.9	25.9	50.3	59.5	11.7	14.7
5 รวบรวมขยะรีไซเคิลให้กับคนรับซื้อวันบื้อ	34	50.9	48.6	39.7	17.4	9.5
6 และนำขยะหรือเศษซากคนในครอบครัวมาขายกับร้านรีไซเคิล	33.8	32.8	48.3	57.8	17.9	9.5
7 ติตน้ำ เมื่อฝนตกเก็บน้ำที่ ติตที่ไว้	53.8	85.3	31	12.1	15.2	2.6
8 ทนร้อนกว่า หรือทนน้ำร้อน น้ำอุ่นกว่าของต้ม	49	54.3	39.3	39.7	11.7	6
9 ใช้น้ำอย่างประหยัด	51	88.7	33.8	10.3	15.2	0.9
10 ไม่เปิดไฟทิ้งไว้วันและชกอยู่ หรือระดม	51.7	64.7	33.8	25.9	14.5	9.5
11 เลือกซื้อสินค้าแบบรีไซเคิล	58.6	65.8	33.1	31.9	8.3	1.7
12 เปิดไฟที่หรือถอดปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน	60.7	75.2	33.8	23.1	5.5	0.9
13 แยกน้ำให้เสียนหรือแยกขยะในครอบครัวด้วยการประหยัดพลังงาน	36.6	60.6	51.7	35.4	11.7	4
14 นำกระดาษที่เขียนแล้วมาทำกระดาษใช้ซ้ำครั้ง	51	64.6	42.6	31.3	2.8	3.4
15 นำกระดาษที่เขียนแล้ว กระดาษหนังสือพิมพ์ กลับมาใช้ใหม่ หรือขายวันบื้อของเก่า	41.4	59.2	51	35.7	7.6	5.1
16 เลือกซื้ออาหารปลอดสารพิษ หรืออาหารอินทรีย์	37.2	55.6	49.7	40.4	13.1	4
17 เลือกซื้อสินค้าออร์แกนิก	22.8	35.4	55.9	59.6	21.4	5.1

ตาราง เปรียบเทียบความตั้งใจในการแสดงพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อมระหว่างนักศึกษามหาวิทยาลัยและเยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ

ความตั้งใจในการกระทำพฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อม	มีความคิด (%)		ไม่มีความคิด (%)	
	มหาวิทยาลัย	เยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ	มหาวิทยาลัย	เยาวชนโครงการหิงสาสายสืบ
1 ร่วมกิจกรรมรีไซเคิลที่บ้าน ที่ทำงาน หรือสถานศึกษา เช่นเป็นสมาชิกอาคารขยะรีไซเคิล	76.9	87.8	23.1	12.2
2 ซื้อสินค้าที่ผลิตจากโรงงานอย่างเป็นธรรม	63.6	85.7	36.4	14.3
3 ซื้อสินค้าที่มีสาขาสีสิ่งแวดล้อม เช่น ฉลากเขียว ฉลากประหยัดไฟเบอร์ 5	68.5	91.8	31.5	8.2
4 ซื้อสินค้าที่มีสาขาคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (carbon footprint)	52.4	78.6	47.6	21.4
5 เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ หรืออาหารที่ปลอดสารพิษ (เช่น ผักออร์แกนิก)	69.9	89.8	30.1	10.2
6 เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ที่มาจากร่างผลิตในท้องถิ่น หรือจากเกษตรกรโดยตรง	72.7	82.7	27.3	17.3
7 ร่วมประท้วงหรือเดินขบวน เพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อม	51	63.3	49	36.7
8 ร่วมกิจกรรมรณรงค์สิ่งแวดล้อมเมื่อมีโอกาส	62.2	93.9	37.8	6.1
9 ร่วมลงชื่อหรือลงชื่อในปฏิญญา แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม	58	67.3	42	32.7
10 บริจาคเงิน หรือสิ่งของนอกองค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์	67.1	87.8	32.9	12.2
11 เข้าร่วมหรือชมเชิดชมเชิดคนในครอบครัว ร่วมถึงกิจกรรมรีไซเคิล หรือประหยัดพลังงาน	64.3	91.8	35.7	8.2

หมายเหตุ จำนวนผู้ตอบคำถามในมหาวิทยาลัย 145 คน
จำนวนผู้ตอบคำถามในโครงการหิงสาสายสืบ 116 คน

พฤติกรรมที่กลุ่มเยาวชนโครงการหิงสาฯ กระทำบ่อยสูงสุด 3 ลำดับแรก ได้แก่ ปิดน้ำขณะแปร่งฟัน (88%) ปิดน้ำเมื่อพบเห็นก๊อกน้ำเปิดทิ้งไว้ (85%) และปิดสวิสซ์ไฟฟ้าหรือถอดปลั๊กทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน (75%) ตามลำดับ ส่วนกลุ่มเยาวชนระดับมหาวิทยาลัยในโครงการเครือข่ายฯ พบว่า พฤติกรรมที่กระทำบ่อยสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ ปิดสวิสซ์ไฟฟ้าหรือถอดปลั๊กทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน (60%) เลือกซื้อสินค้าประหยัดไฟฟ้า (58%) และ แยกทิ้งขยะลงถังตามประเภท (57%) จะเห็นได้ว่ากลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยมีพฤติกรรมแยกทิ้งขยะสูงกว่ากลุ่มนักเรียน แต่นักเรียนโครงการหิงสาฯ มีกพฤติกรรมปิดน้ำขณะแปร่งฟันสูงกว่านักศึกษามหาวิทยาลัย และมีเยาวชนมหาวิทยาลัย 15% ที่ไม่เคยกระทำเลย

พฤติกรรมการจัดการขยะ พบว่ากลุ่มเยาวชนโครงการหิงสาฯ ครั้งหนึ่งขายขยะรีไซเคิลประจำ ซึ่งเป็นการกระทำที่สูงสุด ขณะที่กลุ่มเยาวชนโครงการเครือข่ายเกือบ 60 เปอร์เซ็นต์ มีพฤติกรรมแยกทิ้งขยะลงถังตามประเภทเป็นประจำเป็นพฤติกรรมที่สูงสุด และเยาวชนกลุ่มหลังนี้มีพฤติกรรมนำถุงผ้า หรือภาชนะอื่นๆ สำหรับไปซื้อของใช้เป็นประจำถึง 55 เปอร์เซ็นต์ ขณะที่กลุ่มเยาวชนโครงการหิงสาฯ มีพฤติกรรมนี้เป็นประจำเพียงประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ แต่ประมาณครึ่งหนึ่งที่มีพฤติกรรมนี้นานๆ ครั้ง อาจเนื่องจากเยาวชนโครงการหิงสาฯ เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่ยังมีการจับจ่ายซื้อของน้อยเพราะผู้ใหญ่ เช่น พ่อแม่ หรือผู้ปกครองกระทำแทน เป็นที่น่ายินดีที่พบว่ากลุ่มเยาวชนโครงการเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยเกือบครึ่งที่รายงานว่าได้ปฏิเสธถุงพลาสติกจากร้านค้าเป็นประจำ

ขณะที่มีกลุ่มนักเรียนโครงการหิงสาเกือบ 25 เปอร์เซ็นต์ ที่กระทำเป็นประจำ และประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ที่กระทำนานๆครั้ง ส่วนการปฏิเสธโฟมสำหรับใส่อาหารเมื่อมีโอกาส เป็นพฤติกรรมที่นักเรียนโครงการหิงสา เกือบ 60 เปอร์เซ็นต์ และประมาณครึ่งหนึ่งของนักศึกษามหาวิทยาลัยรายงานว่ากระทำนานๆครั้ง อย่างไรก็ตามมีนักศึกษาโครงการเครือข่าย เกือบ 40 เปอร์เซ็นต์ และนักเรียนโครงการหิงสาราว 1 ใน 4 ที่แจ้งว่าปฏิเสธโฟมเป็นประจำ ดังนั้นควรส่งเสริมต่อไปให้พฤติกรรมที่ว่านี้มีการกระทำที่บ่อยมากขึ้นเพื่อช่วยลดปริมาณขยะจากต้นทาง ส่วนการแนะนำให้เพื่อนหรือสมาชิกครอบครัวเกี่ยวกับการรีไซเคิลพบว่า มียังพบน้อยในกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม โดยพบว่ามีเพียงประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มที่ยังกระทำนานๆ ครั้ง และนักศึกษามหาวิทยาลัยเกือบ 20 เปอร์เซ็นต์ ที่ยังไม่เคยกระทำเลย ควรส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยมีส่วนในการเผยแพร่ความคิดการรีไซเคิลให้กลับบุคคลอื่นใกล้เคียงตัวให้มากขึ้น

พฤติกรรมประหยัดน้ำ น่าสังเกตว่า นักเรียนโครงการ หิงสา พฤติกรรมประหยัดน้ำสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาโครงการเครือข่าย โดยนักเรียนรายงานว่ามีความถี่เป็นประจำสูงกว่าทุกพฤติกรรม ทั้งนี้ นักศึกษาโครงการเครือข่ายประมาณครึ่งหนึ่งที่รายงานว่ามีความถี่เป็นประจำ ปิดน้ำเมื่อพบเห็นน้ำเปิดทิ้งไว้ พบก๊อกน้ำหรือท่อน้ำรั่วแจ้งผู้เกี่ยวข้อง ปิดน้ำขณะแปรงฟัน และไม่เปิดน้ำทิ้งไว้ขณะฟอกสบู่หรือสระผม ทั้งนี้ นักศึกษาประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ มีความถี่ดังกล่าวบ้าง และ 10-15 เปอร์เซ็นต์ ไม่เคยกระทำเลย ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มนักศึกษาโครงการเครือข่าย

ชายๆ ให้เห็นความสำคัญของพฤติกรรมประหยัดน้ำเหล่านี้ให้มากขึ้น โดยเฉพาะพฤติกรรมการปิดน้ำขณะแปรงฟันและฟอกสบู่

การประหยัดพลังงานไฟฟ้า กลุ่มนักศึกษาโครงการเครือข่าย 65 เปอร์เซ็นต์ มีพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าประหยัดไฟฟ้าเป็นประจำสูงสุด ส่วนพฤติกรรมการปิดไฟฟ้าหรือถอดปลั๊ก ไฟฟ้า เป็นพฤติกรรมที่นักเรียนโครงการมหิงสาฯ 75 เปอร์เซ็นต์ กระทำเป็นประจำสูงสุด นำสังเกตว่ายังมีกลุ่มตัวอย่าง 5-10 เปอร์เซ็นต์ ที่รายงานว่าไม่เคยปิดไฟฟ้าหรือถอดปลั๊กไฟฟ้าเมื่อเลิกใช้งาน ทั้งๆที่เป็นพฤติกรรมที่เยาวชนควรกระทำเป็นนิสัย ส่วนการแนะนำให้เพื่อนหรือสมาชิกครอบครัวเกี่ยวกับการประหยัดพลังงานพบว่า นักเรียนโครงการมหิงสาฯ กระทำเป็นประจำถึง 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนนักศึกษามหาวิทยาลัยเพียงครึ่งหนึ่งที่รายงานว่าการทำนานๆ ครั้ง

นักเรียนโครงการมหิงสาฯ มีพฤติกรรมเพื่อส่วนรวมสูงกว่านักศึกษาโครงการเครือข่าย เห็นได้จากมีพฤติกรรมการแนะนำให้เพื่อนหรือสมาชิกครอบครัวเกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน การแนะนำให้เพื่อนหรือสมาชิกครอบครัวเกี่ยวกับการรีไซเคิล และปิดน้ำเมื่อพบเห็นก๊อกน้ำปิดกั้ว

การประหยัดกระดาษ การนำกระดาษใช้แล้วหน้าเดียวกลับมาใช้ใหม่และการนำกระดาษที่ใช้แล้วกลับมาใช้ซ้ำหรือขายร้านรับซื้อของเก่า เป็นพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งกระทำเป็นประจำ

การเลือกซื้อผลิตภัณฑ์สีเขียว นักเรียนโครงการมหิงสาฯ เกือบ 60% มีพฤติกรรมเลือกซื้ออาหารปลอดสารพิษหรืออาหารอินทรีย์เป็นประจำ ขณะที่นักศึกษาโครงการเครือข่ายมีพฤติกรรมดังกล่าวเป็นประจำต่ำกว่า (37%) ส่วนการซื้อเสื้อผ้าย้อมสีธรรมชาติยังได้รับ

ความนิยมน้อย โดยกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มเกือบ 60 เปอร์เซ็นต์ มีพฤติกรรมนานๆ ครั้ง และนักศึกษามหาวิทยาลัย 21 เปอร์เซ็นต์ ที่ไม่เคยกระทำเลย ขณะที่นักเรียนเพียง 5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ไม่เคย มีพฤติกรรมที่ว่่านี

ความตั้งใจแสดงออกซึ่งพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม ในทางทฤษฎีเชื่อว่า ความตั้งใจของบุคคลมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมสิ่งแวดล้อม เพราะพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมเกิดจากความตั้งใจหรือเจตนาของบุคคล ดังนั้นในการสำรวจจึงได้สอบถามกลุ่มตัวอย่างว่า มีความตั้งใจที่จะมีพฤติกรรมหรือการกระทำอะไรบ้างเพื่อสิ่งแวดล้อม หากบุคคลใดมีความตั้งใจที่จะกระทำสิ่งใด ย่อมคาดการณ์ได้ว่าบุคคลนั้นย่อมมีแนวโน้มแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเหล่านั้นสูงกว่าผู้ซึ่งไม่มีความตั้งใจ (การสำรวจครั้งนี้เป็นการสอบถามพฤติกรรมสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวคิด พฤติกรรมสีเขียว)

โดยรวมแล้วพบว่า กลุ่มนักเรียนโครงการมหิงสาฯ รายงานถึงความตั้งใจกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมจำนวน 11 การกระทำที่สอบถาม มีความถี่สูงกว่านักศึกษามหาวิทยาลัย ทั้งนี้นักเรียนมีความตั้งใจร่วมกิจกรรม รณรงค์สิ่งแวดล้อมเมื่อมีโอกาสสูงที่สุดถึง (93.9%) รองลงมา 91.8 เปอร์เซ็นต์ มีความตั้งใจซื้อสินค้าที่มีฉลากสิ่งแวดล้อมและชักชวนเพื่อน หรือสมาชิกครอบครัวร่วมกิจกรรมรีไซเคิลหรือประหยัดพลังงาน ขณะที่นักศึกษามหาวิทยาลัยโครงการเครือข่ายมีความตั้งใจร่วมกิจกรรมรีไซเคิลสูงสุด (76.9%) รองลงมา คือ ตั้งใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์มาจากแหล่งผลิตในท้องถิ่นหรือจากเกษตรกรโดยตรง (72.7%) และซื้อสินค้าที่มีฉลากสิ่งแวดล้อม (68.5%)

การเลือกซื้อสินค้าสีเขียว ความตั้งใจพฤติกรรมเลือกซื้อสินค้าสีเขียว 5 รายการ ปรากฏว่า ร้อยละของนักเรียนโครงการมหิงสา ประมาณ 80-90 เปอร์เซ็นต์ รายงานถึงความตั้งใจในพฤติกรรมเลือกซื้อสินค้าสีเขียว ซึ่งสูงกว่านักศึกษาโครงการเครือข่ายทั้ง 5 รายการที่สอบถาม ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษาโครงการเครือข่ายเพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้นที่มีความตั้งใจเลือกซื้อสินค้าที่มีฉลากคาร์บอนฟุตพริ้นท์ (และอีกครึ่งหนึ่งไม่มีความตั้งใจเลย) ขณะที่นักเรียนโครงการมหิงสาถึงเกือบ 80 เปอร์เซ็นต์ ที่มีความตั้งใจดังกล่าว และเป็นที่น่าสังเกตว่ามีนักเรียนโครงการมหิงสา ถึง 85.7 เปอร์เซ็นต์ ที่แสดงถึงความตั้งใจเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตจากการใช้แรงงานอย่างเป็นธรรม แต่นักศึกษามหาวิทยาลัยเพียง 63.6 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้นที่มีความตั้งใจนี้ ทั้งๆที่การใช้สินค้าที่ผลิตจากการใช้แรงงานอย่างเป็นธรรมจัดว่ามีกรรมรณรงค์ในเรื่องนี้น้อยหรือแทบไม่มีเลยในสังคมไทย แต่น่ายินดีที่เยาวชนวัยรุ่นไทยมีความคิดในความเป็นธรรม

ความคิดทางการเมือง พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมที่สะท้อนถึงความคิดทางการเมือง ซึ่งเป็นความคิดเพื่อสังคมส่วนรวม ที่สอบถามสองรายการ พบว่ามีนักศึกษามหาวิทยาลัยเพียงครึ่งหนึ่งที่มีความตั้งใจร่วมประท้วงหรือเดินขบวนเพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อม และร่วมลงชื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม (และอีกครึ่งไม่มีความคิดเลย) ขณะที่นักเรียนมากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ มีความตั้งใจเรื่องดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าเยาวชนวัยรุ่นไทยอาจมีความคิดทางการเมือง (ซึ่งเป็นความคิดเพื่อส่วนรวม) สูงกว่านักศึกษามหาวิทยาลัย นอกจากนี้ นักเรียนโครงการมหิงสาเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ ที่มีความตั้งใจ

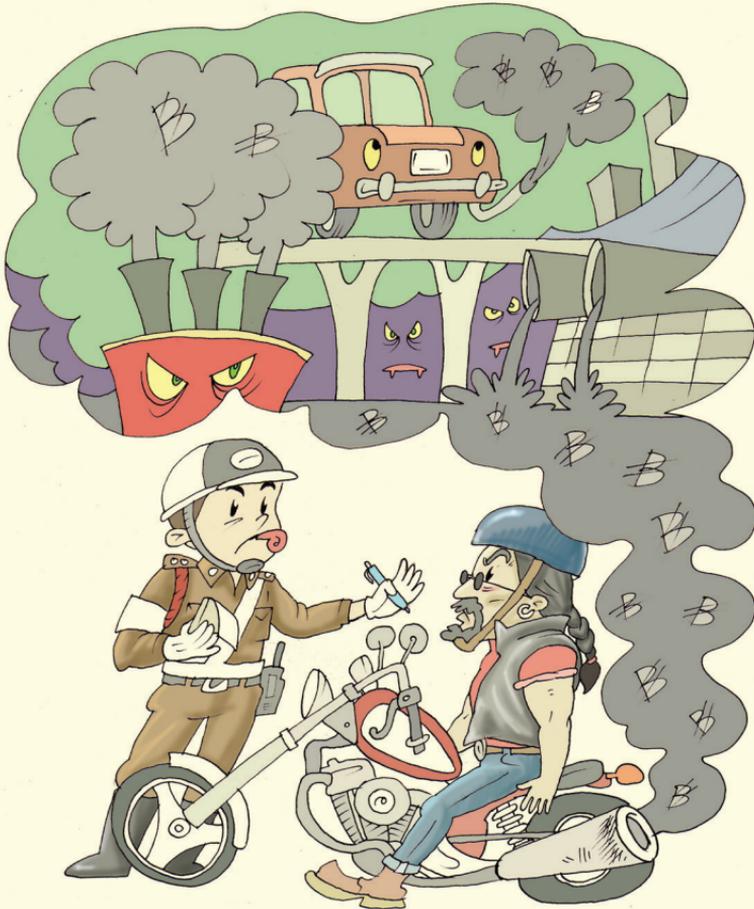

บริจาคเงินและสิ่งของให้แก่องค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม ขณะที่นักศึกษามหาวิทยาลัยเกือบ 70 เปอร์เซ็นต์ที่มีความตั้งใจบริจาค ความตั้งใจการบริจาคเมื่อพิจารณาร่วมกับความตั้งใจร่วมประท้วงและร่วมลงชื่อเรียกร้อง ยืนยันถึงความคิดที่ตั้งใจกระทำเพื่อส่วนรวมโดยพบในนักเรียนโครงการมหิงสาฯ สูงกว่านักศึกษามหาวิทยาลัย

การสำรวจพฤติกรรมสีเขียวของเยาวชนไทยทั้งสองกลุ่มพบแนวโน้มที่ดีว่าเยาวชนไทยมีแนวโน้มของการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมและการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม มีความคิดกระทำเพื่อส่วนรวมของสังคมอย่างไรก็ตามทั้งสองกลุ่มที่ศึกษาเป็นกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความคิด ความเชื่อด้านสิ่งแวดล้อมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ซึ่งเชื่อได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเมื่อมีปัจจัยบางอย่างสนับสนุนจึงพร้อมที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมและการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้จากผลการศึกษาครั้งนี้พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมในโครงการมหิงสาฯ สิบมีแนวโน้มที่จะมีความคิดและแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเพื่อส่วนรวมสูงกว่านักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสมาชิกชมรมด้านสิ่งแวดล้อม การศึกษานี้จึงยืนยันถึงความสำคัญของการสนับสนุนและกระตุ้นให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งสามารถดำเนินการในหลายรูปแบบ เช่น ชมรมสิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น นอกจากนี้ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มเยาวชนทั่วไป ในระดับประเทศด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมต่อไป

12

การกระทำด้านสิ่งแวดล้อม

12. การกระทำด้านสิ่งแวดล้อม

การกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมของประชาชนและชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลท้องถิ่นจึงพยายามให้ชุมชนและประชาชนได้มีส่วนร่วมและลงมือกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด ในบทความเรื่อง Taking Environmental Action: The Role of Local Composition, Context, and Collection ได้พยายามทำความเข้าใจว่าเพราะเหตุใด และอย่างไรประชาชน จึงกระทำ เพื่อสิ่งแวดล้อมซึ่งกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

บทความนี้ได้ให้นิยามเกี่ยวกับการกระทำด้านสิ่งแวดล้อม หรือ environmental action ว่า เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับสิ่งแวดล้อมในแง่สังคมศาสตร์แล้วการกระทำด้านสิ่งแวดล้อมได้มีมุมมองและการศึกษาที่ต่างกันไป นักทฤษฎีทางสังคมมักเน้นเรื่องการกระทำด้านสิ่งแวดล้อมในบริบทของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ หรือ new social movements ที่เชื่อมโยงกับแรงผลักดันทางสังคมระดับใหญ่ (macrolevel social forces) เพื่อนำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสิ่งแวดล้อมนิยม (environmentalism)

การกระทำด้านสิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งเป็น 4 รูปแบบด้วยกัน

รูปแบบ 1 *reactive lifestyle change* เช่น การที่ประชาชนมีปฏิกริยาตอบสนองต่อมลพิษทางอากาศ ซึ่งเป็นการพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ตัวอย่าง เช่น เพิ่มการทำความสะอาด จำกัดกิจกรรมนอกอาคาร รูปแบบการกระทำนี้เป็นการตอบสนองกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลโดยตรงกับชีวิตประจำวัน เป็นการกระทำที่ได้มีเป้าหมายเพื่อลดตัวปัญหาที่เกิดขึ้น (แต่เป็นการพยายามปรับตัวให้เข้ากับสภาพปัญหา) งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการกระทำรูปแบบนี้เป็นสิ่งที่พบเห็นได้ทั่วไปอย่างมาก

รูปแบบ 2 *การเปลี่ยนแปลงส่วนบุคคล (personal change)* ประกอบด้วยกิจกรรมซึ่งบุคคลกระทำเพื่อพยายามปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การรีไซเคิล และพฤติกรรมการบริโภค การกระทำนี้อาจเป็นสิ่งที่ส่งผลถึงการสร้างสรรค์ถนนทางจิตวิทยา และอาจมีผลโดยตรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยก็ตาม

รูปแบบ 3 *การกระทำเชิงพลเมืองระดับปัจเจกชน (individual civic action)* หมายถึงกิจกรรมของบุคคลที่พยายามเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคม เช่น การร้องเรียนไปยังรัฐบาล หรือ ภาคอุตสาหกรรมเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือ ด้วยการบริจาคให้กับกลุ่มสิ่งแวดล้อมต่างๆ กิจกรรมเหล่านี้สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อม และอาจส่งเสริมขีดความสามารถระดับบุคคลได้ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ก็ได้้นำไปสู่การเชื่อมโยงใหม่ๆ ในชุมชนได้

รูปแบบ 4 การกระทำเชิงพลเมืองแบบร่วมมือกัน หรือ *cooperative civic action* (เช่นการเข้าร่วมประชุมสาธารณะหรือ public meeting และการร่วมประท้วง) การกระทำเช่นนี้เน้นที่การพยายามเพิ่มอำนาจการตัดสินใจและมีผลต่อองค์กรท้องถิ่น

จากการกระทำด้านสิ่งแวดล้อมรูปแบบต่างๆ จึงพึงระลึกว่า ลักษณะของแต่ละบุคคล สิ่งแวดล้อม เครือข่ายทางสังคม และชุมชน ย่อมมีผลต่อการกระทำทุกรูปแบบดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อพฤติกรรมกรรีไซเคิล คือ การมีหรือไม่มีโปรแกรมรีไซเคิล และแรงจูงใจทางลบ ได้แก่ การต้องจ่ายเงินเพื่อซื้อถุงขยะ เป็นต้น³⁶

มาตรการทางภาษีสิ่งแวดล้อม รูปแบบหนึ่งของการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อม

มาตรการทางภาษีเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่มีผลต่อการตัดสินใจของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม การใช้มาตรการทางภาษีมักใช้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมไว้ในภาษีทั่วไป หรือ ทางตรงเป็นการประกาศให้ประชาชนทราบว่านี่คือภาษีด้านสิ่งแวดล้อมที่รัฐเรียกเก็บ เช่น การเก็บค่าจัดการขยะโดยแนวคิดหลักแล้ว มาจากหลักการที่ว่า ผู้ทำให้สิ่งแวดล้อมเสียหายย่อมเป็นผู้จ่าย หรือ polluter pays principle ปัจจุบันมีการใช้มาตรการทางภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นเครื่องมือทางการตลาด

ภาษีสิ่งแวดล้อมมักใช้กับผู้ปล่อยมลพิษเป็นเบื้องต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคลดปริมาณการใช้ทรัพยากร หรือ ลดการปล่อยของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การจัดเก็บภาษีที่วันนี้อาจ

กระทำทั้งในรูปแบบของการเรียกมัดจำ หรือ การเรียกเก็บการจัดเก็บของเสีย ในบทความที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นการนำเสนอผลจากการเรียกเก็บภาษีถุงพลาสติกจากผู้บริโภคในไอร์แลนด์ ซึ่งกำหนดให้เรียกเก็บค่าถุงพลาสติกใบละ 0.15 ยูโร มาตั้งแต่ มีนาคม 2002 เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้บริโภคให้ลดปริมาณการใช้ถุงพลาสติก และเพื่อเสริมสร้างความตระหนักของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม มาตรการนี้มีการใช้มาแล้วในหลายประเทศ เช่น บังคลาเทศ หรือ รัสเซีย และเดนมาร์กก็มีการใช้ภาษีทั้งกับผู้ผลิตและร้านค้าปลีกซึ่งเป็นที่รับรู้ว่าคุณภาพความสำเร็จอย่างสูงทั้งในแง่ของการยอมรับและการลดปริมาณการใช้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ได้มีการศึกษาความเต็มใจในการจ่ายค่าถุงพลาสติกของประชาชนชาวไอริชในปี 1999 กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,003 คน พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง 40 เปอร์เซ็นต์ ที่มีความคิดที่ไม่จ่าย 27 เปอร์เซ็นต์ ยอมจ่าย 1-2 เพนนี 25 เปอร์เซ็นต์ ยอมจ่าย 3-5 เพนนี และ 8 เปอร์เซ็นต์ ยอมจ่าย 6 เพนนี

ในเดือนมีนาคม ปี 2002 รัฐบาลไอริชได้ตัดสินใจออกกฎหมายให้ผู้บริโภคจ่ายค่าถุงพลาสติกสำหรับการซื้อสิ่งของเป็นเงินใบละ 0.15 ยูโร ด้วยเหตุผลที่รัฐบาลท้องถิ่นต้องประสบกับปัญหาถุงพลาสติกเกลื่อนในสถานที่ต่างๆทั้งในพื้นที่ชนบทและชายฝั่ง เนื่องจากไอร์แลนด์มีลมแรงและมีพื้นที่สำหรับเป็นที่ฝังกลบขยะอย่างจำกัด อย่างไรก็ตาม การออกกฎหมายนี้อีกแห่งหนึ่ง ก็เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้บริโภคด้วย รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้ผู้บริโภคหันมาใช้ถุงซ้ำ

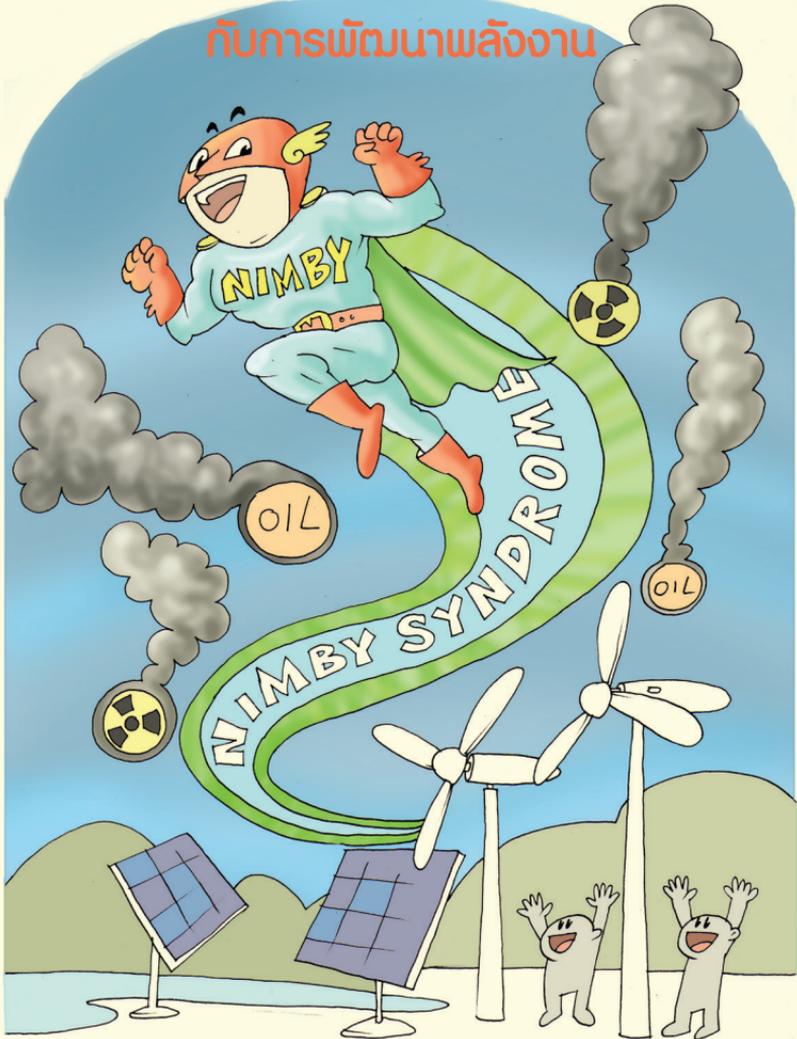
จากการประเมินผลการใช้มาตรการดังกล่าว พบว่า สามารถลดปริมาณการใช้ถุงลงได้ถึง 94 เปอร์เซ็นต์ โดยคาดว่า ก่อนการประกาศใช้มาตรการนี้ มีการใช้ถุงพลาสติกจำนวนประมาณ 1.2 ล้านใบ การสำรวจในพื้นที่กลางแจ้งต่างๆ ระหว่างเดือนมกราคม ปี 2002 ถึงเดือนเมษายน ปี 2003 พบพื้นที่ที่ปราศจากถุงพลาสติกเพิ่มขึ้นถึง 21 เปอร์เซ็นต์ และพบว่า พื้นที่ที่เคยมีถุงพลาสติกปรากฏให้เห็นได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่ไม่มีถุงพลาสติกเพิ่มขึ้น 56 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ ปริมาณถุงพลาสติกที่ทิ้งเป็นขยะลดลงจาก 5 เปอร์เซ็นต์ (ก่อนประกาศภาษี) เหลือเพียง 0.32 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2002 และ 0.25 เปอร์เซ็นต์, 0.22 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2003 และปี 2004 ตามลำดับ ด้านของผู้ขายพบว่า ซูเปอร์มาร์เก็ตขนาดใหญ่สามารถลดต้นทุนลงได้ 1.93 ล้านยูโรในปีแรกของการดำเนินการ ด้านผู้บริโภคพบว่า มีความพึงพอใจกับมาตรการภาษีดังกล่าวเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ มีความเห็นว่า มาตรการสามารถลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้⁹

13

NIMBY Syndrome

กับการพัฒนาพลังงาน

13. NIMBY Syndrome กับการพัฒนาพลังงาน

NIMBY ย่อมาจาก **Not-In-My-Backyard** หรืออย่ามาที่หลังบ้านฉัน ซึ่งปรากฏการณ์ที่ว่านี้เกิดขึ้นจากการคัดค้านไม่เห็นด้วยกับกิจกรรมหรือโครงการพัฒนาต่างๆของภาครัฐ (เป็นส่วนมาก) ทั้งที่เป็นโครงการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น โรงงานไฟฟ้านิวเคลียร์ การขุดหาน้ำมันนอกชายฝั่ง ทางรถไฟ เป็นต้น และโครงการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้สังคม เช่น โครงการบ้านอยู่อาศัย สถานพยาบาล เป็นต้น สำหรับการพัฒนาพลังงานลมมักพบการต่อต้านสถานที่ตั้งกังหันลม

ท่ามกลางภาวะวิกฤติด้านพลังงานของโลกในปัจจุบัน ทำให้พลังงานลมกลายเป็นทางเลือกที่สำคัญอย่างหนึ่งของการพัฒนาพลังงานแทนการใช้พลังงานฟอสซิล แม้ว่าในประเทศไทยจะมีการพัฒนาพลังงานลมเมื่อไม่นานมานี้ และยังคงเป็นการพัฒนาพลังงานขนาดที่ไม่มากนักก็ตาม แต่ในประเทศตะวันตกทั้งยุโรปและอเมริกาได้พัฒนาการใช้พลังงานลมมาเป็นเวลานานหลายทศวรรษมาแล้ว แต่ก็ปรากฏว่าหลายแห่งของการพัฒนาการใช้พลังงานลมต้องประสบกับการ

ต่อต้านจากประชาชน แม้ว่าจะเป็นพลังงานสะอาดก็ตาม ในขณะที่เดียวกันหลายแห่งก็ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างดี

จากการศึกษาพบว่า เหตุผลที่ประชาชนไม่เห็นด้วยและต่อต้านการพัฒนากังหันลม ได้แก่ มลพิษทางเสียงก่อให้เกิดความรำคาญ ทำให้สูญเสียทิวทัศน์ ส่งผลต่อพื้นที่ธรรมชาติ โดยเฉพาะนกที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ เป็นต้น ในเบื้องต้น การตัดสินใจของประชาชนว่าจะสนับสนุนหรือคัดค้านโครงการขึ้นอยู่กับสิ่งที่ประชาชนมีความคิดต่อพื้นที่ตั้งโครงการอย่างไร ถ้ารับรู้ในทางบวกประชาชนก็อาจให้การสนับสนุนโครงการ แต่ถ้าเป็นทางลบก็อาจคัดค้านแม้ว่าบุคคลนั้นๆจะมีความคิดเห็นสนับสนุนพลังงานลมโดยรวมก็ตาม

NIMBY คืออะไร

NIMBY เป็นการต่อต้านโครงการในท้องถิ่น ที่มีลักษณะต่างๆ ดังนี้ (1) ไม่ไว้วางใจในเจ้าของโครงการ (2) กังวลอย่างมากเกี่ยวกับความเสี่ยงของโครงการ (3) ข้อมูลที่จำกัดเกี่ยวกับสถานที่ตั้งโครงการ ความเสี่ยง และประโยชน์ที่ได้รับ (4) มีอารมณ์ความขัดแย้งสูง (5) มีทัศนคติที่เฉพาะต่อสภาพปัญหา

กรณีของกังหันลมซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ ปรากฏว่าประชาชนคัดค้านเพราะไม่ต้องการให้สถานที่ตั้งโครงการอยู่ในบริเวณชุมชนตัวเอง ทั้งที่พวกเขาเหล่านั้นเห็นด้วยกับการพัฒนาพลังงานลม นักวิชาการบางคนจึงมีมุมมองว่าปรากฏการณ์ NIMBY Syndrome จึงเป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัวและการคัดค้านที่อยู่บนฐานของผลประโยชน์ส่วนตัว

ดังนั้นกรณี แนวคิด NIMBY นี้หากมองที่ประเทศไทย จะเห็นว่าเกิดขึ้นไม่น้อยและเกิดขึ้นบ่อยทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าวในสื่อต่างๆ เพราะส่วนใหญ่เป็นเหตุการณ์ในท้องถิ่น ดังเช่น ที่ปรากฏขึ้นบ่อยครั้งเมื่อประมาณช่วงทศวรรษ 2530 ถึง 2540 เกี่ยวกับการต่อต้านพื้นที่ฝังกลบขยะ หรือกรณีต่อต้านโรงงานไฟฟ้าในหลายพื้นที่ที่มักเริ่มต้นด้วยแนวคิดนี้ คือเกิดขึ้นในระดับพื้นที่โครงการ ก่อนขยายวงกว้างขึ้นเมื่อปรากฏเป็นข่าวในสื่อและได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอก ทำให้ประเด็นขยายวงกว้างขึ้นจนอาจกลายเป็นประเด็นระดับประเทศเช่น กรณีต่อต้านโรงไฟฟ้าถ่านหินบ่อนอก หินกรูด เป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับประเด็น NIMBY กับกรณีการพัฒนาพลังงานลมเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในยุโรปและอเมริกา เนื่องจากทั้งสองภูมิภาคนี้ต่างต้องประสบกับการต่อต้านจากประชาชนบ่อยครั้งเมื่อรัฐมีนโยบายพัฒนาพลังงานลมในพื้นที่ต่างๆ การศึกษาเน้นในหลากหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะเหตุใดประชาชนจึงคัดค้าน มีปัจจัยใดบ้างที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า ความรู้ที่ว่าประชาชนรับรู้อย่างไรเกี่ยวกับพลังงานลมจัดเป็นประเด็นสำคัญ นักวิชาการได้ตั้งสมมุติฐานไว้ ดังนี้ (1) การเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อเป็นการเพิ่มความรู้ทางการเมือง (political knowledge) (2) ข้อความที่สื่อสารผ่านสื่อจะได้รับการยอมรับจากประชาชนถ้าสารนั้นสอดคล้องกับแนวโน้มที่มีอยู่แล้วและค่านิยมของบุคคลนั้น (3) การยอมรับสารที่สื่อ่นั้นจะลดน้อยลงถ้าเป็นสารที่ตรงกันข้ามกับแนวโน้มที่มีอยู่แล้วและค่านิยมของบุคคลนั้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การยอมรับสารขึ้นอยู่กับความรู้ทางการเมืองของแต่ละบุคคล และแนวโน้มที่จะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยขึ้นกับความคิดที่มีอยู่ในตัวผู้รับสาร

จากผลการศึกษาเพื่ออธิบายถึงการคัดค้านการพัฒนาพลังงานลม โดยใช้แบบสอบถามที่สอบถามชาวอเมริกันผ่านระบบอินเทอร์เน็ต จำนวน 610 คนในเดือนมิถุนายน ปี 2008 พบผลที่สำคัญคือ ความแตกต่างระหว่างประชาชนทั่วไปกับผู้ซึ่งอาศัยอยู่ใกล้เคียงกับสถานที่ตั้งกังหันลม หรือบริเวณที่คาดว่าจะใช้เป็นสถานที่ตั้ง ซึ่งสามารถอธิบายได้ถึงผลจาก NIMBY ถ้าสถานที่ตั้งโครงการอยู่ใกล้ๆกับชุมชนของตัวเองก็พบว่า การสนับสนุนจะลดน้อยลง ทั้งๆที่เข้าใจถึงความจำเป็นและประโยชน์ของการใช้พลังงานลม และเมื่อพิจารณาว่าเพราะอะไรประชาชนจึงเปลี่ยนความคิดตัวเองเมื่อกังหันลมจะตั้งอยู่ในบริเวณใกล้ชุมชนตัวเอง ก็พบว่า การเปลี่ยนแปลงความคิดนั้น มีความสมเหตุสมผล กล่าวคือเกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์ของตัวเองด้านเศรษฐศาสตร์ โดยพบว่า การสนับสนุนจะลดลงในบุคคลที่เชื่อว่ากังหันลมมีมูลค่าทางทรัพย์สินต่ำหรือมีราคาที่สูงกว่าแหล่งพลังงานอื่นในการผลิตกระแสไฟฟ้า นอกจากนี้ยังพบเหตุผลด้านสิ่งแวดล้อมอีกด้วย คือ การสนับสนุนจะเพิ่มสูงขึ้นถ้าบุคคลนั้นเชื่อว่าพลังงานลมไม่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศ ขณะเดียวกับการสนับสนุนจะลดน้อยลงในบุคคลที่คิดว่า “พลังงานลมไม่ปล่อยแก๊สกรีนเฮาส์” มีความสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในเบื้องต้น ความคิดที่เปลี่ยนแปลงเช่นนี้เกิดขึ้นกับผู้ที่มีความคิดเชิงอนุรักษ์นิยมซึ่งปฏิเสธความคิดที่ว่าแก๊สกรีนเฮาส์เป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะโลกร้อน จึงสรุปได้ว่า ทั้งลักษณะของกังหันลมและค่านิยมหลักต่างส่งผลต่อทัศนคติของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาพลังงานลม

หากย้อนกลับมาพิจารณาถึงปฏิสัมพันธ์ NIMBY กับการพัฒนาพลังงานลม ก็พบว่า ผลจากการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด NIMBY ที่เน้นเรื่องประชาชนซึ่งอาศัยบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่โครงการ

คัดค้านโครงการการศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างประชาชน
ในท้องถิ่นกับความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปในประเทศ ถ้าคน
ท้องถิ่นคัดค้าน แต่คนทั่วไปสนับสนุน ดังนั้นเมื่อศึกษาเกี่ยวกับ
NIMBY ควรศึกษาในระดับประเทศควบคู่ไปด้วยกัน^{31, 37}

ทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงความรู้ของคนแต่ละ
คนย่อมมีผลต่อการตัดสินใจ ที่จะยอมรับหรือคัดค้านเทคโนโลยี
ด้านการพัฒนาพลังงาน มีการศึกษาวิจัยมากในต่างประเทศ โดย
เฉพาะในประเทศยุโรป เพราะตระหนักดีว่า การได้รับความ
ยอมรับ หรือไม่ยอมรับ จากประชาชน หรือสังคม เป็นปัจจัยที่ชี้ถึง
ความสำเร็จอย่างหนึ่งของการดำเนินงาน ไม่ใช่เพียงแต่เทคโนโลยี
เท่านั้น สำหรับสหราชอาณาจักรพบว่า ประชาชนประมาณ 2 ใน 3
ให้การสนับสนุนการลงทุนด้านเทคโนโลยีประเภททดแทนได้ (re-
newable energy technologies) โดยเฉพาะพลังงานลม ขณะที่
ประมาณ 1 ใน 3 สนับสนุนพลังงานนิวเคลียร์ และการสนับสนุน
เช่นนี้ค่อนข้างมั่นคงมาตั้งแต่ปี 2000 (จากบทความที่พิมพ์เผยแพร่
ในปี 2005)

Devine-Wright (2007) รายงานผลการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ ที่มี
ผลต่อการยอมรับหรือคัดค้านการพัฒนาพลังงาน แบ่งได้ดังนี้

- * ปัจจัยส่วนบุคคล (อายุ เพศ ชนชั้น รายได้)
- * สังคมและจิตวิทยา (ความรู้และประสบการณ์ตรง
ความเชื่อทางการเมืองและสิ่งแวดล้อม การยึดมั่นกับ
สถานที่ตั้งโครงการ)
- * บริบท (รูปแบบและขนาด โครงสร้างทางสถาบัน และ
บริบทเชิงพื้นที่)

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

พบว่า ผู้ที่มีอายุมากกว่าเป็นกลุ่มที่มีระดับความตระหนักและการคัดค้านต่อพลังงานทดแทนสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า ในทางกลับกัน ผลจากการสำรวจระดับชาติพบว่า ผู้ที่มีอายุน้อย 16-24 ปี และกลุ่มอายุมาก 65 ปีขึ้นไป มีระดับความตระหนักและการคัดค้านต่ำกว่ากลุ่มอายุ 35-44 ปี และ 55-64 ปี กรณีพลังงานนิวเคลียร์พบว่า กลุ่มที่มีอายุมากกว่ามีระดับการสนับสนุนสูงกว่ากลุ่มอายุน้อย ขณะที่ในเรื่องของเพศพบว่า การศึกษาต่างๆ ยังได้ผลการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น จากการสำรวจ Times/Populas พบว่า ผู้หญิงซึ่งมี 90 เปอร์เซ็นต์ ให้การสนับสนุนการพัฒนาพลังงานทดแทนสูงกว่าผู้ชายซึ่งมี 66 เปอร์เซ็นต์ ผู้หญิงดูเหมือนว่าจะสนับสนุนพลังงานลมน้อยกว่าผู้ชาย และผู้ชายให้การสนับสนุนพลังงานนิวเคลียร์มากกว่าพลังงานลม เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิง

ในแง่ของชั้นทางสังคม พบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างรายได้กับชนชั้นทางสังคม และระดับการสนับสนุนทั้งพลังงานทดแทนและพลังงานนิวเคลียร์ โดยพบว่า ผู้มีรายได้มากกว่า 30,000 ปอนด์ต่อปี ให้การสนับสนุนสูงกว่ากรณีการก่อสร้างโรงงานพลังงานนิวเคลียร์ใหม่ พลังงานทดแทนโดยเฉพาะพลังงานลม

2. ปัจจัยทางจิตวิทยา

ระดับความตระหนักและความเข้าใจ พบการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการยอมรับจำนวน 2 ชั้น อย่างไรก็ตาม ก็พบว่าระดับของการสนับสนุนกับระดับของความอิสระต่างเป็นอิสระต่อกัน นั่นหมายความว่า ผู้ที่มีความตระหนักสูงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้มีระดับการสนับสนุนสูง

ความเชื่อทางการเมือง ความเชื่อทางการเมืองสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีคาร์บอนต่ำประเภทต่างๆ เช่น การศึกษาของ Populus ที่ว่า ประชาชน 37 เปอร์เซ็นต์ ที่สนับสนุนพรรคอนุรักษ์นิยมเป็นผู้ที่มีความเห็นสนับสนุนโรงงานนิวเคลียร์

ความเชื่อและความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าการสนับสนุนเทคโนโลยีพลังงานทดแทนได้รับการกระตุ้นจากความกังวลด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างความกังวลต่อสิ่งแวดล้อมและการยอมรับเทคโนโลยีพลังงานทดแทนเป็นเรื่องซับซ้อน ขึ้นอยู่กับระดับของ “สิ่งแวดล้อม” ที่ประชาชนให้ความสำคัญ และผลกระทบของเทคโนโลยีมีระดับแตกต่างกันอย่างไร ผู้ที่ให้การสนับสนุนอาจมีความกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับโลก ผู้ที่คัดค้านอาจกังวลเกี่ยวกับผลกระทบจากเทคโนโลยีในระดับท้องถิ่น จึงเป็นเสมือนความขัดแย้งที่มีลักษณะของ “เขียว ต่อ “เขียว” ด้วยกัน (‘green’ on ‘green’)

การยึดติดกับสถานที่ (place attachment) ประเด็นนี้มีการศึกษาน้อย Devine-Wright เป็นผู้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นนี้ว่าความรู้สึกติดยึดกับสถานที่ที่อยู่สูง นั่นคือ เป็นความรู้สึกทางบวกที่บุคคลรู้สึกผูกพันกับคุณค่าของสภาพแวดล้อมซึ่งสามารถจูงใจให้ผู้นั้นสนับสนุนหรือคัดค้านโครงการได้ มีการศึกษาในนอร์เวย์เกี่ยวกับการพัฒนาพลังงานน้ำขนาดใหญ่ซึ่งพบว่าความรู้สึกผูกพันติดยึดกับสถานที่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งกว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ

การรับรู้เกี่ยวกับความเป็นธรรมและระดับความไว้วางใจ (perceived

fairness and levels of trust) ผลการศึกษาทัศนคติต่อการตัดสินใจการพัฒนาพลังงานลม กับชาวเยอรมันจำนวน 291 คน พบว่าความเป็นธรรม (เช่น ความเป็นธรรมของการกระจายกระบวนการ) เป็นปัจจัยสำคัญต่อการอธิบายทัศนคติทางลบของประชาชนต่อพลังงานลม โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการโซนนิ่ง การวางแผนและการตัดสินใจให้ใบอนุญาต (licensing decision) มีระดับของความไม่ไว้วางใจผู้ตัดสินใจทางการเมืองระดับสูง เช่นเดียวกับที่พบในสหราชอาณาจักรคือ พบระดับความไว้วางใจบุคคลที่มีบทบาทหลักระดับต่ำ รวมถึงนักพัฒนาโครงการ ผู้มีอำนาจระดับท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาระดับภูมิภาค ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้มีผลกับการตอบสนองของประชาชนที่มีต่อข้อมูลที่ได้รับและการประเมินโครงการที่สื่อสารไปยังตัวประชาชนระหว่างกระบวนการวางแผน

3. ปัจจัยด้านบริบท

ปัจจัยด้านเทคโนโลยี: ขนาดและรูปแบบ เทคโนโลยีประเภทคาร์บอนต่ำมีหลากหลาย ทั้งในด้านเทคโนโลยีเองและแหล่งพลังงานที่ใช้ เช่น ลม คลื่น แสงอาทิตย์ เป็นต้น ต่างส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่หลากหลายเช่นกัน อาจแบ่งแยกขนาดได้เป็น 3 ระดับด้วยกัน คือ ขนาดเล็ก กลาง และขนาดใหญ่ ขนาดที่แตกต่างกันย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันด้วยเช่นกัน จากการศึกษาพบผลที่เหมือนกัน คือ การพัฒนาทั้งหันลมที่มีขนาดเล็กกว่ามักได้รับการยอมรับในทางบวกมากกว่า

ปัจจัยด้านสถาบัน : เจ้าของโครงการ การกระจายผลประโยชน์และการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการกล่าวถึงกุญแจสำคัญของการได้รับการสนับสนุนจากชุมชนท้องถิ่น คือ การชดเชยในรูปของเงิน หรือรูปแบบอื่นๆ เพื่อทดแทนการไม่สมดุล

กันระหว่างต้นทุนและประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ ซึ่งได้มีการนำเอาแนวคิดนี้ไปใช้ในประเทศเดนมาร์ก พบว่า ประชาชนที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากกังหันลมมีทัศนคติทางบวกต่อพลังงานลมมากกว่าผู้ที่ไม่ได้รับประโยชน์ทางเศรษฐศาสตร์ และสมาชิกของกลุ่มสหกรณ์พลังงานลมมีความเต็มใจยอมรับกังหันลมในท้องถิ่นตัวเองมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ในสกอตแลนด์ พบการศึกษาการยอมรับกังหันลมของประชาชนในเมือง Hebrides ซึ่งว่าเมื่อรายได้การเช่าที่ดินกลับคืนมาสู่ชุมชนที่เป็นเจ้าของที่ดินในท้องถิ่นทำให้ระดับการยอมรับเพิ่มขึ้นจาก 28 เปอร์เซ็นต์ เป็น 39 เปอร์เซ็นต์ และระดับการคัดค้านลดลงจาก 55 เปอร์เซ็นต์ เป็น 44 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่าจะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างระดับของการชดเชยและการรับรู้ถึงความเป็นธรรม การขาดความไว้วางใจในสถาบันที่รับผิดชอบการพัฒนาอาจทำให้เกิดการคัดค้านแม้ว่าจะมีระดับของการเสนอการชดเชยมากเพียงใดก็ตาม

ประเด็นของความไว้วางใจและผลประโยชน์ที่ได้รับเกี่ยวข้องกับระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระยะเริ่มแรก ความเป็นเจ้าของ และกรอบทางการเงินของโครงการ มีนักวิชาการหลายคนให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากประชาชนตั้งแต่นั้น แต่ไม่สามารถยืนยันได้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพลังงานจะทำให้ประชาชนยอมรับเสมอไปทุกกรณี ในความเป็นจริงการจัดให้มีการมีส่วนร่วมก็อาจเป็นเหตุให้มีการต่อต้าน เป็นจัดให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนท้องถิ่นและพูดคุยสื่อสารกันถึงความกังวลของพวกเขาในกระบวนการการมีส่วนร่วมที่จัดขึ้น ซึ่ง

กรณีนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ดังเช่นที่ Bell และคณะ(2005)คิดเห็นว่า “ควรทำให้ผู้จัดทำนโยบายมีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ ลักษณะและเทคนิคของการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียที่ถูกต้อง” ในการพัฒนาพลังงานทดแทน

ปัจจัยบริบทเชิงพื้นที่: ภูมิภาค และท้องถิ่น spatial proximity and NIMBYism เช่น พบว่าระดับการสนับสนุนพลังงานลมและนิวเคลียร์แตกต่างกันระหว่างทางเหนือและใต้ของอังกฤษ สมมุติฐานรวมๆในเอกสารวิชาการเกี่ยวกับพลังงานลม กล่าวว่าผู้ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งโครงการมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางลบ เช่น พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้กับโรงงานพลังงานชีวมวลมีทัศนคติทางลบต่อการจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าจากพลังงานชีวมวล อย่างไรก็ตาม มีหลายการวิจัยที่พบผลในทางตรงข้าม คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้กับที่ตั้งโครงการกลับมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางบวกมากกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่อยู่ห่างออกไป

แนวคิดเรื่อง NIMBY เป็นการคัดค้านในระดับท้องถิ่นที่ไม่เห็นด้วยกับโครงการที่จะมาใช้สถานที่ในท้องถิ่นตัวเอง อย่างไรก็ตาม Devine-Wright ก็สรุปไว้ว่ามีการศึกษาที่สนับสนุนแนวคิดนี้ไว้อย่างจำกัด เพราะมีหลายการวิจัยที่พบว่าประชาชนท้องถิ่นให้การสนับสนุนโครงการระดับสูงกว่าระดับภาคและระดับชาติ นอกจากนี้ การงานวิจัยของ Wolsink ซึ่งสำรวจกังหันลมในเนเธอร์แลนด์จำนวน 3 แห่ง เพื่อศึกษาพฤติกรรมต่อต้าน สรุปได้ว่า ทัศนคติของประชาชนต่อกังหันลมท้องถิ่นส่วนใหญ่อธิบายด้วยการรับรู้ที่มองเห็นมากกว่าเป็นความคิด NIMBY และพฤติกรรมต่อต้านสามารถ

อธิบายได้ด้วยปัจจัยท้องถิ่นมากกว่าค่ากล่าวทั่วไปในทางบวกของพลังงานลม เช่น พลังงานลมเป็นแหล่งพลังงานสะอาด เป็นต้น

ดังนั้น เราจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจการมีส่วนร่วมและการยอมรับของประชาชนต่อการพัฒนาพลังงานให้มากขึ้น แทนที่จะมองว่าทัศนคติของประชาชนเป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี¹²

ชาวอเมริกันคิดอย่างไรเกี่ยวกับโลกร้อน

14. ชาวอเมริกันคิดอย่างไรเกี่ยวกับโลกร้อน

บางคนอาจไม่เข้าใจว่า ทำไมเราจึงต้องให้ความสนใจว่า ประชาชนคิดอย่างไร หรือเข้าใจอย่างไรบ้าง เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่หากได้อ่านและทำความเข้าใจเนื้อหาที่ได้นำเสนอมาดังแต่ต้นก็คงเข้าใจได้ว่า เพราะเหตุใด ซึ่งอาจค้นพบคำตอบสั้นๆว่า *"เพราะความคิด ความรู้สึกของแต่ละคน ย่อมมีผลต่อพฤติกรรม และการกระทำของบุคคลนั้น"* ด้วยเหตุนี้เอง นักจัดการและนักบริหารด้านสิ่งแวดล้อม จึงตระหนักและให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเช่น ประชาชน สังคม ชุมชน ในการวางแผนและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก

ปัญหาสภาวะโลกร้อนและปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (global warming and climate change) จัดเป็นปัญหาระดับโลกที่เป็นภัยคุกคามโลกมากยิ่งขึ้นทุกขณะตลอดศตวรรษนี้ ซึ่งเวทีระดับโลกต่างเรียกร้องให้ทุกประเทศให้ความสนใจและร่วมมือกันป้องกันและแก้ปัญหา โดยกล่าวว่า "ขณะนี้ไม่ใช่เวลาของการตั้งคำถามอีกต่อไป แต่เป็นเวลาที่ทุกฝ่ายต้องร่วมกันลงมือกระทำ" เพราะทุกฝ่ายต่างยอมรับแล้วว่าภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสภาวะโลกร้อนเกิดขึ้นจริง มีข้อพิสูจน์และผลการศึกษาต่างๆมากมายที่ยืนยันถึงปรากฏการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้น

เมื่อถึงเวลาที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ความสนใจจึงมุ่งไปยังประชาชนในสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญ หลายฝ่ายจึงร่วมกันศึกษาถึงความเป็นไปในระดับสังคม ชุมชน และโดยเฉพาะ ในระดับบุคคล หรือปัจเจกชน มีความพยายามศึกษาและติดตามการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะประเด็นโลกร้อน ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่ได้ติดตามศึกษามาเป็นเวลานานตั้งแต่โลกเริ่มกล่าวถึงปัญหานี้ต่อไปนี้ จึงนำเสนอถึงความคิดของชาวอเมริกันเกี่ยวกับสถานะโลกร้อนตลอดระยะเวลา 20 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่โดย Nisbet และ Myers (2007)

ตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา สหรัฐอเมริกามีการนำเสนอข่าว ข้อมูลวิชาการ และการสำรวจความคิดเห็นเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับสถานะโลกร้อน แต่ก็ยังไม่มีการวิเคราะห์ผลรวมทั้งหมดว่าเป็นอย่างไร ดังนั้น ในบทความนี้ จึงเป็นการสังเคราะห์แนวโน้มความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานะโลกร้อนอย่างเป็นระบบ ด้วยการนำผลจากการสำรวจมากกว่า 70 ครั้งในระยะเวลามากกว่า 20 ปีที่ผ่านมาได้จัดทำผลสรุปความคิดเห็นสาธารณชนในมิติต่างๆที่สำคัญ ได้แก่ ความตระหนักของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นโลกร้อน ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาโลกร้อน การรับรู้ของประชาชน ความกังวลของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบอันเนื่องมาจากปัญหาโลกร้อน และการลงมือกระทำเพื่อร่วมกันแก้ปัญหา

ความตระหนักของประชาชนอเมริกันต่อสภาวะโลกร้อน

ในช่วงแรกของทศวรรษ 1980 เป็นระยะที่สังคมอเมริกันยังมีการให้ความสนใจข่าวโลกร้อนน้อย โดยพบว่า ผลจากการสำรวจในปี 1986 เพียง 39 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่รายงานว่า “ได้ยินหรืออ่านอะไรก็ตามเกี่ยวกับปรากฏการณ์เรือนกระจก หรือ greenhouse effect” แต่ในเดือนกันยายน ปี 1998 ได้เกิดเหตุการณ์การบันทึกความร้อนในฤดูร้อน และมีการเสนอข่าวอย่างมาก ทำให้ความตระหนักเกี่ยวกับประเด็นนี้แพร่กระจายไปยังประชาชนมากถึง 58 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากความสนใจของสื่อเพิ่มสูงขึ้นในช่วงต้นของทศวรรษ 1990s ทำให้ประชาชนที่ได้ยินหรือฟังเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อนเพิ่มสูงขึ้นถึง 80 เปอร์เซ็นต์ และสูงสุดถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006

ในปี 1997 มีประชาชน 65 เปอร์เซ็นต์ รายงานว่า ได้ยินเรื่องโลกร้อนในระดับมาก หรือได้ยินบ้าง และในปี 2001 ความตระหนักเพิ่มขึ้นถึง 75 เปอร์เซ็นต์ เนื่องจากการนำเสนอของสื่อต่างๆ แต่ได้ลดลงเหลือ 66 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2003 และเพิ่มขึ้นถึง 78 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006 และ 89 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2007 ตามลำดับ ผลดังกล่าวแตกต่างกันเล็กน้อยจากการสำรวจที่ดำเนินการโดย Program on International Public Attitude (PIPA) ที่พบว่า มีชาวอเมริกันได้ยินเรื่องโลกร้อนในระดับที่มาก หรือได้ยินบ้าง คิดเป็น 63 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2004 และ 72 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2005 ตรงกันข้าม กลับพบว่า ความตระหนักของประชาชนเกี่ยวกับเกียวโต โปรโตคอล (Kyoto Protocol) มีระดับต่ำมาก โดยใน

เดือนพฤศจิกายน ปี 1997 หนึ่งเดือนก่อนการประชุมเกียวโต มีเพียง 7 เปอร์เซนต์เท่านั้นที่รายงานว่าได้ยินเกี่ยวกับการประชุมในระดับมาก หรือระดับปานกลาง และแม้แต่หลังจากการประชุม 1 เดือน จากการสำรวจของ PIPA (ซึ่งใช้ถ้อยคำแตกต่างกันเล็กน้อย) มีประชาชนเพียง 25 เปอร์เซนต์เท่านั้นที่ได้ยินเกี่ยวกับเกียวโตในระดับมาก หรือได้ยินบ้าง

ความรู้ของประชาชนเกี่ยวกับสถานะโลกร้อน

แม้จะเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 20 ปี ที่ทั้งนักวิทยาศาสตร์ และนักสื่อสารมวลชน ต่างร่วมกันเผยแพร่ความรู้ และข้อมูลเกี่ยวกับโลกร้อน ก็ยังพบว่า ชาวอเมริกันมีความรู้เกี่ยวกับโลกร้อนน้อยมาก โดยในปี 1992 มีประชาชนเพียง 11 เปอร์เซนต์ ที่เข้าใจประเด็นโลกร้อนในระดับ “ดีมาก” และจากผลการสำรวจของ Gallup ที่จัดทำขึ้นทุกปี ระหว่างปี 2001-2005 ก็พบว่า มีเพียง 15-18 เปอร์เซนต์เท่านั้นที่เข้าใจ และเพิ่มเป็น 22 เปอร์เซนต์ ในปี 2007 ซึ่งแตกต่างกันเล็กน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับโพลของสำนักข่าว บีบีซี ที่จัดทำระหว่างปี 2006-2007 โดยมีชาวอเมริกันเพียง 11 เปอร์เซนต์ที่รายงาน “รู้มาก” เกี่ยวกับสถานะโลกร้อน เพิ่มขึ้นจากปี 1997 ซึ่งมีเพียง 5 เปอร์เซนต์

เมื่อวัดความรู้ที่มีอยู่จริงด้วยการทดสอบโดย General Social Survey (GSS) ในปี 1994 และปี 2000 พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง 61 เปอร์เซนต์ และ 62 เปอร์เซนต์ ตามลำดับที่อย่างน้อยสามารถตอบคำถามที่ว่า การใช้ถ่านหินทำให้เกิดก๊าซเรือนกระจก (green-

house gas) ถึงกระนั้นในปี 1994 ก็ยังปรากฏว่า ชาวอเมริกัน 57 เปอร์เซ็นต์ ยังสับสนกับ ozone depletion ด้วยความเชื่อแบบผิดๆ ว่า ปรากฏการณ์ก๊าซเรือนกระจกมีสาเหตุจากรูโหว่ในชั้นบรรยากาศ และความเชื่อนี้ยังคงมีถึง 54 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2000 นอกจากนี้ ในการสำรวจปี 2002, 2004 และ 2005 เมื่อถามคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจของประธานาธิบดีบุชว่า เข้าร่วม Kyoto Treaty หรือไม่ พบว่า ชาวอเมริกันน้อยกว่าครึ่งที่สามารถตอบได้อย่างถูกต้องว่า บุชตัดสินใจถอดถอนประเทศสหรัฐอเมริกาจากการสนับสนุน Kyoto Treaty

ความเชื่อในความเป็นจริงของโลกร้อน

แม้ชาวอเมริกันส่วนใหญ่เชื่ออย่างหนักแน่นว่า โลกร้อนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง อุณหภูมิโลกเพิ่มสูงขึ้น และมีสาเหตุจากการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ ก็ยังปรากฏว่า ประชาชนอเมริกันยังคงไม่แน่ใจว่านักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับเรื่องเหล่านี้หรือไม่ จากการศึกษาลการสำรวจต่างๆ พบว่า ประชาชนอเมริกันเพียง 1 ใน 3 เท่านั้นที่มีความเชื่อที่ว่า นักวิทยาศาสตร์มีฉันทามติเกี่ยวกับเรื่องนี้

จากโพลของ บีบีซี ซึ่งจัดทำในเดือนมิถุนายน และเดือนกันยายน ปี 2005 พบว่า 23 เปอร์เซ็นต์ ของชาวอเมริกันเชื่ออย่างจริงจังว่า โลกร้อนเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และในการสำรวจที่จัดทำโดย Ohio State University และสำนักข่าว บีบีซี ในปี 1997, 1998, 2006 และ 2007 ซึ่งถามว่า เชื่อหรือไม่ว่า อุณหภูมิโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างช้าๆ ตลอดศตวรรษที่แล้ว ซึ่งการสำรวจทั้ง 4 ครั้ง มีผู้ตอบว่าเชื่อ จำนวน

76 เปอร์เซ็นต์, 80 เปอร์เซ็นต์, 85 เปอร์เซ็นต์, และ 84 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ประชาชน ยังมีความมั่นใจน้อย ในประเด็นที่ว่า นักวิทยาศาสตร์เชื่อเรื่องโลกร้อนหรือไม่ จากการสอบถามในการสำรวจทั้งของแคมบริดจ์และแกลล์อป (Gallup) ประชาชนที่ตอบว่า “นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อว่าโลกร้อนกำลังเกิดขึ้น” ได้เพิ่มขึ้นตามลำดับจาก 28 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1994, 46 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1997, 61 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2001 และ 65 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006

ขณะเดียวกัน เวทีระหว่างประเทศได้เปลี่ยนความคิดและมุมมอง เริ่มจากปี 1995 โดยมีฉันทามติร่วมกันว่า มนุษย์เป็นผู้มีส่วนสำคัญกับปัญหามืออากาศของโลก ซึ่งได้มีความเห็นร่วมกันอย่างหนักแน่น ในปี 2001 ด้วยเหตุนี้ จากการสำรวจของ PIPA ในปี 2004 และ 2005 เกี่ยวกับการรับรู้ถึงความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จึงมีความแตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ พบว่า 43 เปอร์เซ็นต์ และ 52 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2004 และ 2005 ตามลำดับ ที่เชื่อว่า “มีฉันทามติในกลุ่มนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ว่า โลกร้อนกำลังเกิดขึ้น และสามารถทำให้เกิดความเสียหายอย่างมาก” ทำนองเดียวกัน จากโพลที่จัดทำโดย Ohio State University และสำนักข่าว บีบีซี มีเพียง 35 เปอร์เซ็นต์ ของกลุ่มตัวอย่างในปี 1997, 37 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1998, 35 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006, และ 40 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2007 เท่านั้น ที่เชื่อว่า “นักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าโลกร้อนกำลังเกิดขึ้น” เทียบกับ 62, 67, และ 64 เปอร์เซ็นต์ ของผู้ตอบจากการสำรวจทั้ง 2 ครั้ง ที่รับรู้ว่า “นักวิทยาศาสตร์ยังคงไม่เห็นด้วยจำนวนมาก” ดังนั้น ความไว้วางใจในนักวิทยาศาสตร์ยังคง

เป็นปัจจัยสำคัญต่อการรับรู้ของชาวอเมริกัน ซึ่งจากโพลของสำนักข่าว บีบีซี ในปี 2006 และ 2007 พบว่า ในแต่ละปี มีเพียง 32 เปอร์เซ็นต์ เท่านั้น ที่ตอบว่า ไร้วางใจในสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์กล่าวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในระดับที่สูง เทียบกับ 24 เปอร์เซ็นต์ และ 27 เปอร์เซ็นต์ ที่ตอบว่า “เล็กน้อย” หรือ “ไม่เลย”

การสำรวจของ Gallup ระหว่างปี 1997 และ 2006 เพื่อประเมินการนำเสนอข่าวว่า มีความถูกต้องและความจริงจังของประเด็นโลกร้อน ซึ่งพบผลที่แตกต่างกัน โดยผู้ตอบ 1 ใน 3 เชื่อว่า “ข่าวต่างๆ ให้ความเกินจริง” ประมาณ 1 ใน 3 เชื่อว่า “ข่าวต่างๆ ให้ความถูกต้อง” และอีก 1 ใน 3 ที่เหลือ เชื่อว่า “ข่าวต่างๆ ให้ความน่าเชื่อถือต่ำกว่าความเป็นจริง” โดยกลุ่มสุดท้ายได้ปรากฏให้เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนตั้งแต่ปี 1999 โดยประชาชนที่คิดว่า การนำเสนอข่าวที่ต่ำกว่าเป็นจริงได้เปลี่ยนแปลงจาก 27 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1997, 38 และ 35 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006 และ 2007 ตามลำดับ

การรับรู้ถึงผลกระทบจากสภาวะโลกร้อน

นักวิทยาศาสตร์ต่างรู้สึกผิดหวังมาเป็นเวลานานแล้วเกี่ยวกับปัญหาการสื่อสารกับสาธารณชนเพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ถึงความจำเป็นเร่งด่วนของปัญหาโลกร้อน มีการศึกษาหลายกรณีที่พบแนวโน้มของชาวอเมริกันที่รับรู้ถึงผลกระทบจากสภาวะโลกร้อนที่ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากเป็นปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ในธรรมชาติ และเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบในระยะยาว จากการศึกษาพบผลที่สนับสนุนความคิดดังกล่าว ตัวอย่าง เช่น Gallup ได้สำรวจในปี 1997, 2001 ถึงปี 2005 ขอให้ผู้ตอบคำถามประเมินระยะเวลา

ของผลกระทบจากสภาวะโลกร้อน มีคนอเมริกันส่วนน้อยที่ตอบว่า ผลของปัญหาโลกร้อนได้เกิดขึ้นแล้ว โดยสูงสุดในปี 2007 มี 60 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้พบว่า มีประชาชนประมาณ 1 ใน 3 เท่านั้น ที่ตอบว่า โลกร้อนเป็นภัยคุกคามต่อการดำเนินชีวิต

ในปี 1993, 1994 และ 2000 การสำรวจของ GSS พบว่า ประชาชน ไม่ได้รับรู้ว่า ปรากฏการณ์เรือนกระจกมีอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เพียงเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลต่อครอบครัวของตัวเองด้วย ทั้งนี้ มี ประชาชน 15 เปอร์เซ็นต์ คิดว่า มีอันตรายระดับมากที่สุด

ความกังวลเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อนเมื่อเทียบกับปัญหา และประเด็นอื่นๆ

พบชุดของการสำรวจ (series of surveys) ที่แสดงถึงปัญหา โลกร้อน “มีความสำคัญต่อรายบุคคล” ที่เพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลา ในทศวรรษ (1990) ที่ผ่านมา ซึ่งมีชาวอเมริกันที่กล่าวว่า โลกร้อนมีความสำคัญ ไม่ว่าจะระดับส่วนบุคคล “สำคัญอย่างยิ่ง” หรือ “สำคัญมาก” ได้เปลี่ยนจาก 27 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1997 เป็น 52 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2007 ดังนั้น ความกังวลนี้เป็นอย่างไรบ้างเมื่อเทียบกับปัญหาหรือประเด็นอื่นๆ

จากการสำรวจของ Gallup เกี่ยวกับความกังวลของประชาชน ระหว่างปี 1989 - 2006 พบว่า ระหว่างปี 1989 -1991 ผู้ตอบราว 1 ใน 3 รายงานว่า มีความกังวล “อย่างมาก” กับปรากฏการณ์เรือนกระจก หรือโลกร้อน และเมื่อสำรวจอีกครั้งในปี 1997 กลับลดลงมา ที่ 24 เปอร์เซ็นต์ แต่หลังจากนั้นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับคือ 34 เปอร์เซ็นต์

ในปี 1999, 40 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2000, และ 36 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2006 และ 41 เปอร์เซ็นต์ ในปี 2007

ความกังวลของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อนเมื่อเทียบกับปัญหาอื่นๆ พบว่า ปัญหาโลกร้อนอยู่ในระดับต่ำๆ โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับปัญหามลพิษที่เกี่ยวข้องกับน้ำ แสดงให้เห็นว่า ประชาชนยังคงให้ความสำคัญกับปัญหาที่ใกล้ตัวมากกว่า

อย่างไรก็ตาม มุมมองของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาโลกร้อนในฐานะที่เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ขึ้นอยู่กับวิธีการวัดด้วยเช่นกัน เช่น ในปี 2006, 2007 แทนที่จะเป็นการถามด้วยรายการของปัญหา และให้ผู้ตอบจัดลำดับ บีบีซีกลับใช้คำถามปลายเปิด “ปัญหาที่ใหญ่ หรือสำคัญมากที่สุด ที่โลกกำลังประสบในปัจจุบันคืออะไร (the single biggest environmental problem the world faces at this time?) พบว่า โลกร้อนเป็นปัญหาในลำดับแรก (16 เปอร์เซ็นต์) และเพิ่มเป็น 2 เท่าในปี 2007

การยอมรับมาตรการจัดการปัญหาโลกร้อน

มีการสำรวจหลายครั้งที่อาจเป็นการสนับสนุนการจัดทำนโยบายใหม่ๆ หรือสร้างสิ่งจูงใจ เพื่อลดการปล่อยก๊าซคาร์บอน ประชาชนก็ให้การสนับสนุนการลดการปล่อยปริมาณคาร์บอนเพิ่มมากขึ้น และมาตรการที่ประชาชนชื่นชอบก็คือ นโยบายทางภาษี ที่ส่งเสริมให้ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มประสิทธิภาพทางพลังงาน แต่ก็ไม่เห็นด้วยกับการเพิ่มภาษีน้ำมัน หรือไฟฟ้า ซึ่งมักมีผลกับพฤติกรรมของผู้บริโภคในทางลบ จึงเห็นได้ว่า ชาวอเมริกันชื่นชอบการเพิ่ม

การลงทุนด้านพลังงานแสงอาทิตย์ และพลังงานลม แต่ก็ยังคงมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องพลังงานนิวเคลียร์

ชุดการทำโพลในปี 1990, 1992 และ 1997 ถามชาวอเมริกันว่า ควรลงมือกระทำเพื่อป้องกัน ปรากฏการณ์เรือนกระจก (greenhouse effect) หรือไม่ ถ้าการกระทำนั้นเป็นการเพิ่มภาวะการว่างงาน พบว่า ด้วยผลจากความคิดถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ ในปี 1990 และ 1992 มีกลุ่มตัวอย่าง 45 เปอร์เซ็นต์ และ 42 เปอร์เซ็นต์ ที่เห็นว่าควรลงมือกระทำตามลำดับ แต่ลดลง 34 เปอร์เซ็นต์ ในปี 1997 ในทางกลับกัน เมื่อใช้คำพูดอีกอย่างหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างในปี 1992 ถูกถามว่า “ยังคงชื่นชอบการกระทำหรือไม่ ถ้าการกระทำนั้นส่งผลอย่างรุนแรงต่อภาวะการว่างงาน” กลับมีกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่า ไม่ควรให้การสนับสนุนถึง 50 เปอร์เซ็นต์ แต่เมื่อถามว่า จะกระทำหรือไม่ ถ้าการกระทำนั้นส่งผลต่อค่าน้ำค่าไฟฟ้าในครอบครัว ก็พบว่า มีกลุ่มตัวอย่าง 49 เปอร์เซ็นต์ ที่เห็นว่าไม่ควรกระทำ²⁵

ผลจากการสำรวจเหล่านี้ เป็นประโยชน์ยิ่งต่อการวางแผน และการกำหนดนโยบายการจัดการปัญหาโลกร้อนและสิ่งแวดล้อมของอเมริกา แต่น่าเสียดายที่ประเทศไทยไม่มีการศึกษาในทำนองนี้อย่างเป็นระบบระยะยาว จึงก่อให้เกิดคำถามว่า ถึงเวลาแล้วหรือยังที่ควรมีการดำเนินการในเรื่องราวเหล่านี้

เอกสารอ้างอิง

1. Barr, S and A.W. Gilg (2007) A Conceptual Framework for Understanding and Analysis Attitudes, towards Environmental Behaviour, Geogr. Annual, 89 B (4): 361-379.
2. Bickersta, K. and G. Walker (2001) Public Understandings of Air Pollution: the 'Localisation' of Environmental risk, Global Environmental Change, 11 (2001), pp. 133-145.
3. Blake, D.E., N. Guppy and P. Urmetzer (1997) Canadian Public Opinion and Environmental Action: Evidence from British Columbia, Canadian Journal of Political Science, 30:3, pp. 451-472.
4. Bonfadlli, H. Environmental Sustainability as Challenge for Media and Journalism, in M. Gross and H. Heinrichs (eds.), (2010) Environmental Sociology: European Perspectives and Interdisciplinary Challenge.
5. Bonnes, M. and M. Bonaiuto (2002) Environmental Psychology: From Spatial-Physical Environment to Sustainable Development, In R. B. Bechtel and A. Churchman (Eds.) Handbook of Environmental Psychology, New York: John Wiley & Sons, Inc.
6. Boykoff, T.M. (2009) We Speak for trees: Media Reporting on the Environment, Annual Review Environmental Resource, 34: 431-457.
7. Carrington, M., B.A. Neville and G.J. Whitwell (2010) Why Ethical Consumers Don't Walk Their Talk: Towards a Framework for Understanding the Gap Between the Ethical Purchase Intentions and Actual Buying Behaviour of Ethically Minded Consumers, Journal of Business Ethics (2010) 97: 139-158.
8. Chen, T.B. and L.T. Chai (2010) Attitude towards the Environment and Green Products: Consumers' Perspective, Management Science and Engineering, 4(2), pp. 27-39.
9. Convery, F., S. McDonnell and S. Ferreira (2007) The Most Popular Tax in Europe? Lessons from the Irish Plastic Bags Levy, Environmental Resource Economic, 38, pp. 1-11.
10. d' Astous, A. and A. Legendre (2009) Understanding Consumers' Ethical Justifications: A Scale for Appraising Consumers' Reasons for Not Behaving Ethically, Journal of Business Ethics (2009) 87: 255-268.

11. Darnall, N., C. Pointing, and D. Vazquez-Brust (year unknown) Why Consumers Buy Green Available at <www.confex.com> Accessed on 15 January 2012 14 pages.
12. Devine-Wright, P. (2007) Reconsidering Public Attitudes and Public Acceptance of Renewable Energy Technologies: A Critical Review, Working Paper 1.4 Under the research project “Beyond Nimbyism: A Multidisciplinary Investigation of Public Engagement with Renewable Energy Technologies”, Manchester Architecture Research Center, University of Manchester.
13. Finisterra do Paco, A.M. and Raposo, Mario Lono Barata, (2008) Determining the Characteristics to Profile the ‘Green’ Consumer: an Exploratory, International Review Public Nonprofit Market 5: 129-140.
14. Gifford, R. (2007) Environmental Psychology and Sustainable Development: Expansion, Maturation, and Challenges, Journal of Social Issues, 63:1, pp. 199-212.
15. Groot, Judith I.M.de, and Linda Stege, (2009) Mean or Green: which Values can Promote Stable Pro-environmental behaviour?, Conservation Letter 2: 61-66.
16. Haron, S.A., L. Paim and N. Yahaya (2005) Towards Sustainable Consumption: an Examination of Environmental Knowledge among Malaysians, International Journal of Consumer Studies, 29: 5, pp 426-436.
17. Hopper, J.R. (1991) Recycling as Altruistic Behaviour Normative and Behavioural Strategies to Expand Participation in a Community Recycling Programme, Environment and Behaviour, 23:2, pp. 195-220.
18. Hubbard, J.C., DeFleur, M.L., DeFleur, L.B. (1975) Mass Media Influences on Public Conceptions of Social Problems, Social Problem, 23:1 (Oct.1975) pp.22-34.
19. Kaiser F.G. and U. Fuhrer (2003) Ecological Behaviour’s Dependency on Different Forms of Knowledge, Apply Psychology: An International Review, 52:4, 598-613.
20. Kaiser, F.G., S. Wolfing and U. Fuhrer (1999) Environmental Attitude and Ecological Behaviour, Journal of Environmental Psychology, (1999)19, pp. 1-19.
21. Khosla, R., C.D. Douza, and M. Taghian (2005) Intelligent Consumer Purchase Intention Prediction System for Green Products, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, pp. 752-757.

22. Kollmuss, A. and J. Agyeman (2002) Mind the Gap: Why do People Act Environmentally and What are the Barriers to Pro-environmental Behaviour, Environmental Education Research, 8(3), pp.239-260.
23. Kopnina, H. (2011) What is (responsible) Consumption? Discussing Environment and Consumption with Children from Different Socioeconomic Backgrounds in The Netherlands, Environmentalist (2011) 31: 216-226.
24. Mehra, R. et.al. (1996) Women in Waste Collection and Recycling in Ho Chi Minh City, Population and Environment, 18:2, pp. 187-200.
25. Nisbet, M.C. and T. Myers (2007) The polls – Trends Twenty Years of Public Opinion about Global Warming, Public Opinion Quarterly, 71:3, fall 2007, pp. 444-470.
26. Pauq, J.B., P.V. Petegem (2010) A Cross-national Perspective on Youth Environmental Attitudes, Environmentalist 30:133-144.
27. Rehberg, W. (2005) Altruistic Individualists: Motivations for International Volunteering Among Young Adults in Switzerland, Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, Vol. 16, No. 2, June 2005, pp. 110-122.
28. Schoefeld, A.C., Meier, R.F., Griffin, R.T. (1979) Constructing a Social Problem: The Press and the Environment, Social Problem, 27:1 (Oct. 1979) pp. 38-61
29. Schreiner, C. and S. Sjoberg (2005) Empowered for Action? How do Young People Relate to Environmental Challenges?, in S. Alsop (ed.) Beyond Cartesian Dualism, 53-68, Springer: the Netherlands.
30. Skogen, K. (1999) Another Look at Culture and Nature: How Culture Patterns Influence Environmental Orientation among Norwegian Youth, ACTA Sociologica, 42:3. Pp. 223-239.
31. Smith, E.R.A.N. and H. Klick (year unknown) Explaining NIMBY Opposition to Wind Power, Avialable at <<http://docs.wind-watch.org/Smith-Klick-nimby.pdf>>, Accessed on 14 December 2014.
32. Stern, P.C. (2000) Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behaviour, Journal of Social Issue, 56:3, pp. 407-424.
33. Stewart, A.E. (2007) Individual Psychology and Environmental Psychology, The Journal of Individual Psychology, 63:1, pp.67-85.

34. Tanner, C. and S. W. Cast (2003) Promoting Sustainable Consumption: Determinants of Green Purchases by Swiss Consumers, Psychology & Marketing, vol 20(10): 883-902.
35. Varkuti, A. et al. (2008) Environmental Awareness of the Permanent Inhabitants of Towns and Villages on the Shores of Lake Balaton with Special Reference to Issues Related to Global Climate Change, Hydrobiologia, (2008) 599, pp. 249-257.
36. Wakefield, S.E.L. et al. (2006) Taking Environmental Action: The Role of Local Composition, Context, and Collection, Environmental Management, 37:1, pp. 40-53.
37. Wolsink, M. (2000) Wind Power and the NIMBY – myth: Institutional Capacity and the Limited Significance of Public Support, Renewable Energy, 21(2000), pp.49-64.
38. Young, R.D. (1993) Changing Behaviour and Making it Stick the Conceptualization and Management of Conservation Behaviour, Environment and Behaviour, 25:4, pp. 485-505.
39. Young, W. et.al. (2010) Sustainable Consumption: Green Consumer Behaviour When Purchasing Products, Sustainable Development, 18, 20-31.
40. Zecha, S. (2010) Environmental Knowledge, Attitudes and Actions of Bavarian (Southern Germany) and Asturian (Northern Spain) Adolescents, International Research in Geographical and Environmental Education, 19:3, pp. 227-240.
- .....

“ พฤติกรรมสิ่งแวดล้อมจัดเป็นพฤติกรรมที่ทำให้คุณกับผู้อื่น
ในขณะที่ผู้แสดงพฤติกรรมกลับไม่ได้ประโยชน์
นั่นคือเท่ากับว่าบุคคลนั้นๆ ต้องเป็นผู้เสียสละเพื่อผู้อื่น ”

“ การที่คนๆ หนึ่งมีความตระหนัก
หรือทัศนคติ หรือจิตสำนึกในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อม
ก็ไม่ได้หมายความว่า คนๆ นั้น
จะมีพฤติกรรมหรือการกระทำเพื่อสิ่งแวดล้อมเสมอไป ”

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

